

la **violència** de
gènere
en la **relació de parella**
apropament a la situació d'Andorra

Institut d'Estudis Andorrans - Centre de Recerca Sociològica (CRES)

Rosa Naudi Comella
Sílvia Puente Rodríguez

Juliol 2005

la **violència** de
gènere
en la **relació de parella**
apropament a la situació d'Andorra

Institut d'Estudis Andorrans · Centre de Recerca Sociològica

Rosa Naudí Comella
Sílvia Puente Rodríguez

Juliol 2005

Índex

	pàg.
1. presentació	5
2. marc metodològic	7
2.1. objectius i hipòtesis de treball	
2.1. perspectiva metodològica	
2.3. tècniques i instruments	
3. marc teòric i jurídic	11
3.1. delimitació conceptual	
3.2. breu històric - evolució del reconeixement internacional del problema	
3.3. la VGRP: un problema estructural	
3.4. característiques generals de la VGRP	
3.5. marc legal	
4. VGRP en xifres	26
4.1. fonts d'informació	
4.2. incidència	
4.3. dependència de la detecció	
5. la persona que pateix violència en la relació de parella	37
5.1. Perfils:	
edat; estat civil; nacionalitat i anys de residència; situació econòmica i laboral; estat de salut; nucli familiar i situació dels fills/es.	
5.2. Dualitat en l'atenció de les víctimes	
5.3. procés viscut per les persones que pateixen VGRP	
6. la persona que exerceix violència vers la seva parella	68
6.1. Aproximació a la persona que maltracta	
6.2. Factors per apropar-se a la figura de la persona que maltracta	
6.3. Les agressions	
6.4. perfil actitudinal (comportament i interacció) amb la persona que agredeix	
6.5. perfil actitudinal amb els/les professionals sociosanitaris	
6.6. el coneixement i actuació dels/les professionals de la persona que agredeix	

7. resposta professional	87
7.1. El Programa Dona i violència domèstica: el PAVD i altres	
7.2. Ús del PAVD	
7.3. La coordinació dels professionals i institucions	
7.4. La denúncia	
7.5 els recursos especialitzats	
7.6. I després de la denúncia?	
8. percepció i suport social	108
8.1. percepció social	
8.2. suport social	
9. conclusions i propostes	118
9.1. conclusions generals	
9.2. síntesi valorativa	
9.3. la persona que pateix violència i la resposta institucional - propostes	
9.4. propostes per l'abordatge de la violència de gènere en les relacions de parella	
9.5. límits de la recerca i noves línies de recerca	
10. bibliografia	141
11. annexos	147

1. presentació

Malgrat la forta incidència en els mitjans de comunicació i els esforços institucionals, els casos evidenciats són només la punta de l'**iceberg** d'una problemàtica que atempta contra els drets fonamentals de les persones, i concretament del col·lectiu de dones. A més, la **manca** d'accessibilitat i la carència d'una recollida sistemàtica i rigorosa de dades d'incidència, fa molt difícil estudiar amb profunditat la singularitat d'aquest tipus de violència en el si de la societat andorrana.

En els darrers anys l'**estudi** de la violència contra la dona en el si de la parella, com veurem en la descripció de l'històric, ha crescut de forma notòria, i fent palès un creixement espectacular de les xifres sobre aquest tipus de violència. Aquestes investigacions s'han desenvolupat bàsicament en el camp de la psicologia, però també de la ciències socials, la salut i el dret: analitzar el vincle afectiu que s'estableix entre ambdues parts, observar els patrons culturals de reproducció d'aquesta violència i els factors socials i culturals incidents, o determinar les conseqüències tan en la vulneració de drets com en la salut pública han estat objecte d'anàlisi científic. No pretenem aquí afegir-nos a la recerca teòrica d'aquest fenomen, sinó més aviat veure des d'una perspectiva sociològica quins factors incideixen de forma més significativa i específica en les persones que la protagonitzen i dels agents que hi intervenen a casa nostra.

Per aquesta raó, els objectius d'aquest estudi encarregat pel Ministeri de Salut i Benestar del Govern d'Andorra es centren en dos eixos: conèixer de primera màquina és la **percepció** de les dones que han patit maltractaments a partir del seu procés personal, i entendre els **mecanismes** de funcionament i visió dels agents socials implicats a Andorra, per tal d'ajustar les respostes institucionals i socials. I amb aquests objectius, la metodologia emprada és eminentment **qualitativa**, ja que no pretén tan transferir/extrapolar resultats estadístics a la població en general, sinó entendre discursos i processos a partir del relat de les diferents persones entrevistades.

L'estudi compta amb tres parts ben diferenciades. En primer lloc, el capítol 2 i 3 presenta el **marc** teòric i metodològic a partir del què es desenvolupa l'estudi. La segona part de l'estudi es centra en l'**anàlisi** de la informació recollida a partir de les entrevistes, tenint en compte la persona que ha patit maltractaments, la persona que ha agredit, les institucions que hi han intervingut i la percepció de la societat. Finalment, la tercera part d'aquest estudi presenta la síntesi i conclusions més significatives i el recull de **propostes** elaborades a partir del recollit i interpretat en les parts anteriors.

No voldríem acabar aquesta presentació sense agrair a tots/es els i les professionals que han col·laborat en aquest estudi, aportant-nos el seu temps, coneixement i experiència sobre aquesta problemàtica. Però de forma molt especial volem transmetre el nostre profund agraïment a les dones que ens han permès entrar en la seva història personal, rememorant experiències traumàtiques; dones totes elles valentes que amb el seu exemple ens encoratgen a lluitar contra la vulneració dels drets fonamentals de les persones. Gràcies a la Carme, la Cristina, la Maria, l'Alzira, la Katy, la Carla, l'Elena, la Marta, l'Emilia, la Dolors, la Teresa i la Cristina.

2. marc metodològic

2.1. objectius de l'estudi i hipòtesis de treball

Aquest estudi pretén entendre els factors que defineixen la **singularitat** del fenomen de la violència de gènere en la relació de parella a Andorra.

Des d'aquesta òptica els objectius generals que s'han pretès assolir són:

- conèixer la **incidència** i prevalença del fenomen
- identificar els factors que incideixen en la **visibilitat** del problema
- analitzar el **procés** de la violència en la relació de parella en interacció amb els diferents agents socials
- conèixer l'actuació i percepció dels **professionals** i altres agents implicats

2.2. perspectiva metodològica

D'acord amb els objectius marcats, es pretén entendre a partir dels discursos de les diferents parts implicades, quines són les característiques que condicionen de forma particular la violència de gènere en les relacions de parella en la societat andorrana.

Això no suposa que no es prenguin en compte dades quantitatives. Es considera imprescindible desenvolupar la recerca des d'una **complementarietat** de marcs metodològics, treballant amb una mirada flexible i oberta.

En la interpretació de la informació s'ha treballat amb dades de tipus **qualitatiu**. Les entrevistes personals en profunditat¹, s'han dissenyat i passat específicament per aquest estudi, i pretenen recollir informació sobre les vivències i opinions, de diferents persones implicades en aquesta problemàtica. Val a dir que aquest enfocament no té una vocació de representativitat, sinó que pretén aportar informació subjectiva que tindrà validesa no tan en la transferibilitat o generalització, sinó en la racionalització de les experiències i les motivacions de les actuacions des dels diferents imaginaris.

¹ Entrevistes reflexives no estandaritzades.

Des de la vessant **quantitativa**, s'analitza la informació obtinguda bàsicament de dades secundàries, recollida a través d'instruments quantitius emprats per altres institucions, com pot ser el Registre de casos de violència domèstica, del Ministeri de Salut i Benestar, o altres memòries institucionals i estudis.

Val a dir que, donada la complexitat de la problemàtica, i evidenciada per la **manca de visibilitat** de la mateixa, aquesta perspectiva metodològica serà en tot cas complementària a l'anterior.

2.3. tècniques i instruments

L'entrevista amb informants i el treball amb fonts documentals han estat les tècniques bàsiques desenvolupades en aquest estudi per al treball de camp.

En aquest sentit i per la natura de l'àmbit de recerca s'ha treballat amb entrevistes estandarditzades obertes² emprada a tres tipologies d'informants:

- 1- persones que han patit i pateixen maltractaments
- 2- persones que han agredit
- 3- professionals que intervenen en el PAVD o la problemàtica en general.

El contacte amb les persones **informants** que han patit o han exercit violència han estat obtingudes a partir, en primer lloc, del contacte amb els serveis d'atenció social i associacions, i algunes fruit de la coneixença o el contacte fortuït. Sens dubte, les dificultats per accedir i contactar amb persones que han patit o pateixen maltractament han estat un dels handicaps més significatius del desenvolupament d'aquest estudi, i ha dificultat la selecció de perfils i l'abast de l'estudi.

Els contactes amb aquestes persones ha estat gràcies i a través de: l'AASP (3), l'AADE (2), ADA (1), l'ADMA (1) i de contactes personals (2), de l'enquesta del CRES (1), i el recull d'una entrevista recollida en reportatge sobre aquesta problemàtica a Andorra.

A continuació es presenta la graella amb les dades de les dones que han patit violència en la seva relació de parella entrevistades per aquest estudi, amb alguna informació rellevant del seu perfil sociodemogràfic.

² Tot i que s'ha partit d'una plantilla amb un guió específic igual per a tots els informants d'una mateixa tipologia, s'ha dissenyat cada entrevista de manera específica. Aquest guió ha permès orientar, aclarir i tenir presents en tot moment els objectius durant la recerca. Veure a l'annex les diferents propostes bases de guions -més que un guió és un "mapa" de les àrees generals que es pretén cobrir amb cada informant, però ha estat en el decurs de l'entrevista quan s'ha decidit com enunciar les preguntes i com formular-les-.

Pel que fa a la **persona que agredeix**, només s'ha tingut accés a una persona, i per tant, en cap cas és transferible a la resta de persones que agredeixen. Ens aproximem doncs a aquest col·lectiu a partir del relat de les pròpies víctimes i dels professionals que intervenen amb ells/es, i de fonts documentals especialitzades.

En els dos casos de les entrevistes realitzades a persones que han patit o infligit violència, el relat s'ha focalitzat en la vivència, a través del **procés** pel qual s'inicia, es desenvolupa i es posa fi als episodis de violència³.

Els professionals entrevistats responen a membres d'institucions o col·lectius **professionals** implicats directament amb la intervenció en aquesta problemàtica. En alguns casos, són representats del propi col·lectiu, i en altres participen a títol individual. També es recullen en aquest punt les associacions de dones del país.

ENTREVISTES A PROFESSIONALS				
	àmbit	codi	professional	sector
1	SALUT	HO 2	psicòloga	públic
2		PS1/2	2 psicòlogues	privat
3		MC 11	metgessa de família	<i>públic</i>
4		HO 4	metge supervisor	públic
5		HO 3	Infermera supervisora	públic
6		HO 1	treballadora social	públic
7		CDS 1	2 Infermeres coordinadores	públic
8	ATENCIÓ SOCIAL	TS 1	treballadora social	públic
9		TS 2	treballadora social	públic
10		BA 3	treballadora social	públic
11		AD 1	voluntària	3r. sector
12		AD 2	mediadora social	3r. sector
13	JUDICIAL	BA 1	Batlle	públic
14		ADV 1	2 advocats	privat
15		P 2	agent	privat
16		P 1	psicòloga	públic

Taula 3. Perfil de professionals entrevistats/des.

³ Les intervencions textuais d'aquests informants queden relacionades a través d'un codi desxifrabable amb la llegenda corresponent que es troba a l'annex d'aquest estudi.

En aquest cas, l'entrevista s'ha dividit en tres parts: les dades, relacionat sobretot a la població que s'atén; l'actuació, per conèixer quins mecanismes interns i de coordinació es realitzen; la percepció, en el què s'inclou tan una visió social genèrica, com l'aportació des del seu àmbit professional.

A banda del passí d'entrevistes en profunditat, cal fer esment de l'**anàlisi documental** com altra font de recollida d'informació. Aquest punt inclou en primer lloc una aproximació teòrica i comparativa del fenomen de la violència de gènere en la parella; seguida per la informació quantitativa bàsicament recollida a partir d'enquestes o memòries de les institucions andorranes que han abordat de forma específica (Registre de Violència domèstica), o general, l'atenció als casos de violència de gènere en la relació de parella d'aquest país. I finalment, d'enquestes de percepció social de la problemàtica (CRES, 2005).

3.marc teòric i jurídic

3.1. delimitació conceptual

Segons l'OMS la **violència** és l'ús deliberat de la força o el poder (sigui en grau d'amenaça o efectiu), contra un mateix, una altra persona, un grup o una comunitat, que causi o tingui moltes probabilitats de causar lesions, mort, danys psicològics, trastorns del desenvolupament o privacions.⁴ La violència es basa en relacions **asimètriques**, relacions o no igualitàries entre persones i/o col·lectius.

De violència n'identifiquem una gran diversitat de formes i graus, **totes** elles condemnables, ja que totes elles vulneren els drets i llibertats bàsiques, fonamentalment el dret a la vida, a la llibertat, la igualtat i dignitat. Observem però que hi ha determinats factors o circumstàncies col·lectives que en una determinada societat, suposen una major probabilitat de patir violència. El **gènere** és encara un d'aquests factors, pel que parlem de violència de gènere, o el què és el mateix, l'ús de poder o força que s'exerceix sobre una persona en una societat concreta pel fet de ser dona i que va més enllà de les característiques anatòmiques i funcionals (biològiques), per arribar al procés de construcció social que acostumen a degenerar estereotips.

La resolució de l'Assemblea general de les Nacions unides de 20 de desembre de 1993 estableix la **violència contra les dones** com aquell "*acte de violència basada en la pertinença al sexe femení que tingui o pugui tenir un dany o patiment físic, sexual o psicològic per la dona, així com les amenaces de tals actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tan si es produeix en la vida pública com en la privada*" (art. 1). S'entén que aquesta violència té una natura discriminatòria perquè té les seves arrels en les diferències de gènere.

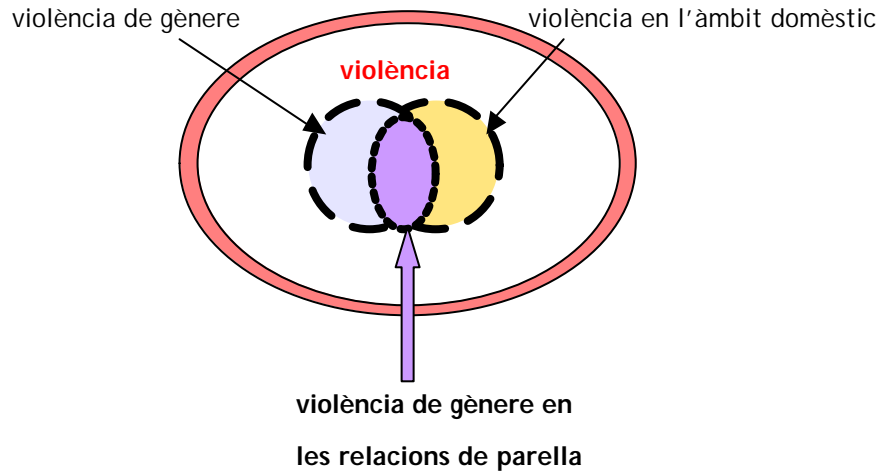
Quan la violència s'exerceix en l'àmbit de la llar, en el nucli familiar, l'anomenem violència **domèstica**⁵, i les seves conseqüències esdevenen especialment particulars en tant que s'estableix una relació violenta amb una persona amb la que s'hauria d'establir un vincle que suposadament ha de proporcionar seguretat i afecte. La violència domèstica es basa en la paradoxa que la persona amb la que es conviu es

⁴ OMS (2002)

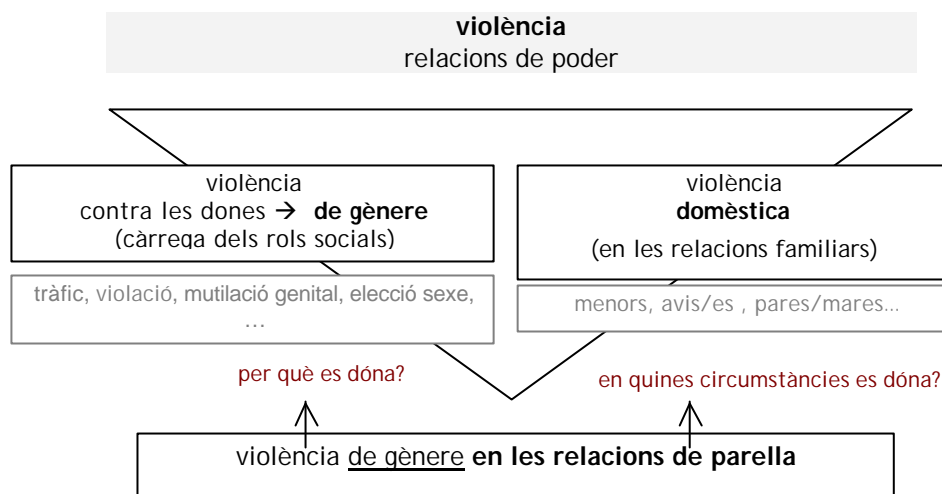
⁵ Violència familiar n'és sinònim.

manté un vincle afectiu, però ara aquesta agredeix. La violència domèstica té múltiples manifestacions; qualsevol relació familiar pot esdevenir una relació violenta: de pares o mares a fills/es, de fills/es a avis/es o a la inversa, etc.

En els següents gràfics observem com es concreta el marc terminològic de la violència de gènere en la relació de parella.

Gràfic 1 - Delimitació conceptual I. Elaboració pròpia.

Gràfic 2 - Delimitació conceptual II. Elaboració pròpia

Arribat a aquest punt cal fer una aturada per a la reflexió de la pròpia **victimització**⁶ de les dones que aquest tipus de definició pot provocar en general, i en el plantejament d'aquest estudi (i altres) en particular. Val a dir de forma explícita que el fet de centrar-se en la situació de violència que viuen moltes dones en el si de la relació de parella (i no abordar el que poden patir altres membres de la llar), no exclou la condemna vigorosa de qualsevol altre tipus de violència, també dins l'àmbit familiar. No s'abordarà per exemple, la violència que poden patir altres membres de la llar, ni la violència exercida entre parelles del mateix sexe o bé la infligida de la dona cap a l'home. I no perquè es consideri inexistent o menys rellevant.

Considerem que lluny de plantejaments ideològics més propers al feminisme⁷, el què es pretén és "**desemmascarar**" aquest fenomen social a Andorra des d'una perspectiva científica. Aquesta és l'aspiració legítima de les ciències socials: entendre amb rigor científic i ser un instrument útil en la millora de la qualitat de vida de les persones.

Per tant, estem parlant de la violència que s'exerceix a la dona⁸, pel fet de ser dona, i en l'àmbit de familiar, concretament en la seva relació de parella. Aquesta **concreció** conceptual deixa de banda, en som plenament conscients, moltes formes de violència que en general van associats, per dues raons bàsiques:

1- raó conceptual: tot i patir conseqüències molt similars, les causes que originen aquesta violència tenen un factor determinant com és el poder que tradicionalment s'exerceix del gènere masculí al femení.

2- raó pràctica: per ser rigorosos amb els termes, qualsevol altre opció (violència de gènere o violència domèstica) hagués suposat un objecte d'estudi de mides desproporcionat per a les possibilitats d'aquest estudi.

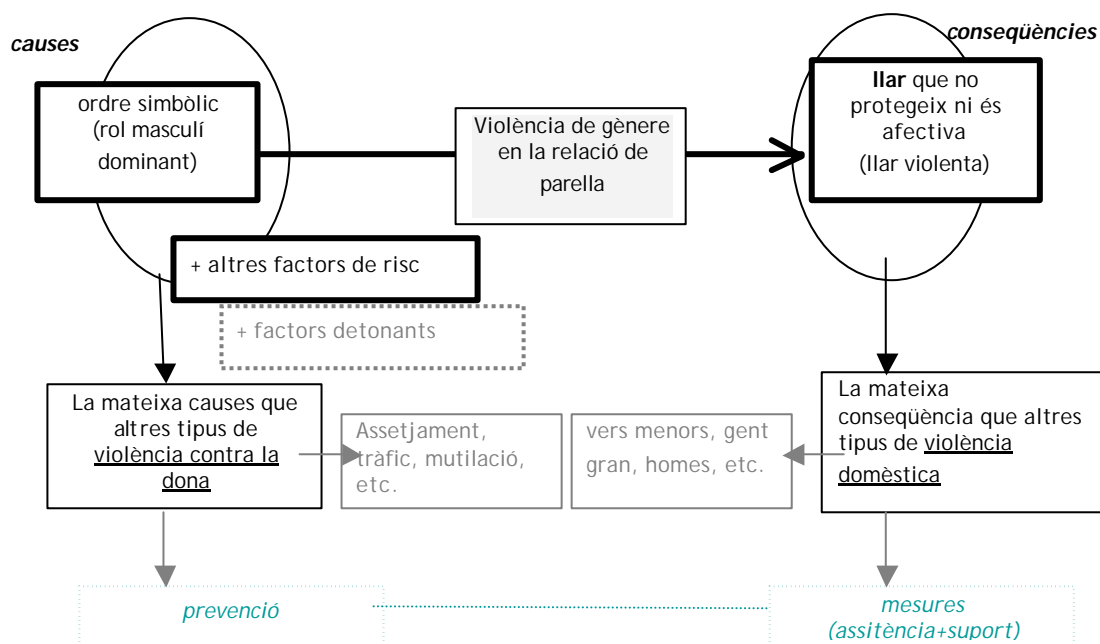
Per tant, l'objecte d'aquest estudi es concreta en la violència de gènere en les relacions de parella.

⁶ És a dir, s'assumeix la vulnerabilitat d'aquest grup de població; se'ls considera víctima de per se.

⁷ Sense oblidar, com reconeixen els propis organismes internacionals, que gràcies a aquest moviment social que arrenca en el primer terç del segle, i que s'enfortirà a partir dels anys 60 i 70 a nivell dels països occidentals més avançats, s'ha començat a reconèixer aquesta vulneració dels drets humans.

⁸ S'empraran formes properes a "la persona que pateix violència" o "la persona que té una conducta agressiva" i s'evitarà l'ús del terme víctima o agressor entenent que no és quelcom substantiu en la persona, ni un atribut inherent, sinó una situació o una conducta que és modificable. Identificar la **circumstancialitat** d'una conducta i la temporalitat de la situació permet reconèixer la possibilitat de **canvi**.

En l'estudi, i en la definició de l'objecte d'estudi, s'ha tingut en compte els següents esquemes causa-efecte:

Gràfic 3. Violència de gènere en la relació de parella. Elaboració pròpia

Cal tenir molt present que en els darrers anys hi ha hagut una forta proliferació d'estudis sobre aquest fenomen, i de construcció teòrica⁹. El què pretenem amb aquest marc teòric és fer una breu aproximació a alguns dels elements comuns identificats en alguns dels estudis de referència a partir dels que construir la visió d'aquesta problemàtica a Andorra.

⁹ Al llarg de la literatura observem diferents designacions per la violència que ens ocupa: violència marital, dones supervivents, terrorisme de la llar, violència entre íntims...

3.2. breu marc històric: evolució del reconeixement internacional de la problemàtica

La violència en el si de la llar, i concretament en la relació de parella, no és un problema nou, però tradicionalment ha estat considerada sempre com una qüestió en l'esfera de lo íntim en una parella. El què és nou és la consideració que es té del problema a nivell general. És una de les violències més extenses però alhora encara està molt encoberta per ser considerat un assumpte privat. Atempta contra els drets humans i té costos socioeconòmics i personals que transcendeixen de l'esfera privada i justifica la intervenció externa¹⁰.

L'**emergència** en l'esfera pública arrenca amb força a mitjans dels anys setanta, amb els **moviments feministes**, especialment en el món anglosaxó. Aquest esforç reivindicatiu quedarà recollit especialment en als anys 90 quan els organismes internacionals reconeixen, específicament, la violència contra les dones com una violació contra els drets humans (Viena, 1993¹¹), i que s'identifica com un problema social a escala mundial a **Beijing** (1995)¹².

La mateixa declaració i plataforma pretenia establir com a objectiu específic les mesures integrades per prevenir i eliminar la violència contra la dona. Gràcies a aquest afany, les respostes jurídiques a partir d'aquell moment es caracteritzen per establir en els **codis penals** el maltractament contra la dona com un delictes, i instaurar sistemes, contra la violència establint **mesures de prevenció i protecció** a les víctimes, fonamentalment.

La condemna generalitzada d'aquest fet a permès identificar el fenomen social. elevar-ho a la consideració de **delicte**, i per tant objecte de refús i pèrdua de justificació i legitimació social. Sens dubte, avui en dia, aquest tipus de violència és tractada com un problema de drets humans, però també com un greu problema de salut pública¹³.

Sembla llunyana la consideració de violència justa i violència injusta, o d'acceptable o no. El discurs públic/oficial (que no sempre la pràctica) **condemna** el suposat dret

¹⁰ Sanmartín, Molina, García (Eds.) (2003)

¹¹ Conferència de Viena - 1993

¹² Conferència de Beijing -1995

¹³ Rapport - OMS

que tenen els homes de posseir les seves parelles, i per tant, de permetre'ls certes concessions que es suposaven inherents al gènere i al status.

3.3. la VGRP (Violència de Gènere de Relacions de Parella) : un problema estructural

La literatura especialitzada confirma que la violència que pateixen les dones en la seva relació de parella no és tan degut a uns factors desencadenants o facilitadors, sinó més aviat a una situació estructural de **desigualtat** en la que es troba la dona dins la nostra societat: la dependència econòmica, el repartiment de papers i funcions dins la família... la dona segueix tenint la consideració de subordinada i aquest fet perpetua els estereotips de gènere.

Per tant, no es tracta d'un fet individual o particular, sinó d'un fenomen estructural inherent a l'**hegemonia patriarcal** de la societat d'avui en dia. Es sosté l'existència d'un maltractament primari pel que la societat queda dividida en dues classes asimètriques de persones, en funció de la pertinença a un o altre gènere. Aquest maltractament es perpetua a través de la imposició d'un sistema regulador de les relacions socials que legitimen: els cops que reben les companyes/esposes són casos de violència de comportament, però són les pautes d'organització socioeconòmica i política que fan que les dones siguin víctimes de les seves parelles.¹⁴

Pierre Bourdieu, des d'una perspectiva estructuralista/funcionalista, aprofundeix en aquesta relació de poder entre ambdós gèneres, a "**La dominació masculina**". Les estructures s'han construït històricament a partir de la relació de dominació d'un gènere vers l'altre, el què ha anat constituint l'ordre social: correspon als homes, situats en el camp de l'exterior (de l'oficial, del públic...) realitzar els actes breus però perillosos i espectaculars; a les dones situades en el camp de l'intern (el continu...), corresponen els treballs domèstics, és a dir, privats, ocults, pràcticament invisibles, i per tant elles estan simbòlicament destinades a la resignació i la discreció.¹⁵ Els esquemes objectivament acordats funcionen com a matrius de les percepcions transcendents històriques que, universalment compartides, s'intenten imposar de diverses formes, entre elles la desigualtat en la relació de parella.

¹⁴ Medina (2002)

¹⁵ Bourdeau (2000)

Val a dir que, tot i reconèixer aquesta dimensió estructuralista-funcionalista de la violència, aquest estudi s'emmarca en una perspectiva possibilista, i per tant confiada en el paper de l'acció de les persones, especialment l'acció col·lectiva, com a possible agent de canvi de la societat.

3.4. característiques generals de la violència de gènere en les relacions de parella

La violència de gènere en les relacions de parella té particularitats que fan d'aquest un fenomen de gran complexitat:

- es basa en la dominació tradicional del **gènere**/rol masculí sobre el femení¹⁶, i la víctima és fonamentalment la **dona**,
- es basa en una relació "**voluntària**" amb una parella, sigui o no cònjuge.
- la persona que agredeix té un profund coneixement de la persona que és agredida i entre en joc moltes variables comunes: socials, familiars... i per tant en relacions i contextos de **vida quotidiana**.
- el maltractament és una agressió més de les que es produeixen i la probabilitat que aquesta agressió sigui reiterada és molt alta, i aquesta pot donar-se en diferents formes i intensitats.

Alguns estudis confirmen que la majoria de dones maltractades són víctimes passives, que **s'adapten** i que ho fan com a estratègia per reforçar la seva seguretat i la dels seus fills/es. La reacció d'una dona és sovint limitada per les opcions de les que disposa, i s'observen diferents factors que afavoreixen que la dona segueixi amb les relacions violentes: acostuma a tenir por de les represàlies, de l'absència d'ajuda econòmica, de la inquietud dels seus fills/es, d'una dependència afectiva, d'una manca de suport de part de la família i amistats, i de l'esperança constant de què l'home canviarà. En alguns casos també és parla de l'estigmatització que pot suposar no estar casades.

Moltes dones que pateixen violència acaben per **separar-se** del seu company violent després de molts anys de convivència (una mitjana de sis anys de relació), una vegada els fills/es són grans, tot i que les dones més joves marxen abans¹⁷. Un conjunt de factors influencien per separar-se de forma permanent: en molts casos la separació es dona quan la violència esdevé prou greu per que elles comprenen que el

¹⁶ Aquest estudi no aborda la violència de parella entre persones del mateix sexe.

¹⁷ OMS (2002)

seu company no canviarà o que la situació comença a afectar de forma evident als fills/es. Es reconeix que igualment que el suport logístic i afectiu de la família i amics/gues juga un rol essencial dins la seva decisió per posar fi a la relació.

Malauradament sortir d'una relació violenta no és sempre una garantia de seguretat per ella mateixa, i una part important dels homicidis succeeixen aleshores¹⁸.

La por de ser refusada, empeny sovint a la dona a no demanar **ajuda**. Els estudis indiquen que entre el 20 i el 70% de les dones maltractades no han parlat mai d'aquesta violència amb ningú, i les que han demanat ajuda s'adrecen principalment a la família i als amics/gues, més que no als organismes.¹⁹

Sortir d'una relació violenta és un **procés** i no un fet puntual. La majoria de dones marxen i seguidament hi tornen abans d'haver decidit definitivament posar fi de la relació. El procés compren períodes de denegació, de culpabilitat i de patiment, abans que elles acabin per reconèixer la realitat de la violència i per identificar-se amb altres dones que viuen en situacions similars. Reconèixer l'existència dels processos pot ajudar a la gent a comprendre millor i a jutjar menys a les dones que retornen a les situacions de violència.

¹⁸ A.A.D.D. (2004)

¹⁹ OMS (2002)

Entre els **factors de risc** que influencien la possibilitat de patir aquest tipus de violència n'identifiquem de diferents, segons el Centre Reina Sofia para el Estudio de la Violència.²⁰

En primer lloc identifiquem **factors culturals**, que ja n'hem parlat prèviament: la cultura **sexista**, reconeguda en els estereotips sobre la masculinitat i la feminitat ha provocat que aquesta violència hagi estat i sigui en alguns casos percebuda fins i tot com quelcom natural i en alguns casos fins i tot legítim.

Seguidament observem certs **factors socials** que poden incidir de forma específica en l'assumpció d'aquesta violència. En el cas de les dones que pateixen violència: la dependència econòmica; la manca de recolzament familiar i social; la manca de recolzament institucional; la manca de recursos i xarxes de suport social; la victimització secundària. En el cas dels homes que exerceixen violència: el dèficit en les habilitat socials per a la resolució de conflictes; l'estructura i funcionament d'algunes institucions...

També s'han identificat **factors familiars** que poden afectar, referent al tipus d'estructura familiar i interacció entre els membres: grau de verticalitat i rigidesa de l'estructura familiar; el repartiment de responsabilitats; la poca autonomia dels membres; les expectatives familiars...

I finalment s'observen un seguit de **factors individuals** relatius a la psicologia i història personal de la persona que agredeix i a la persona que n'és víctima: assumpció d'un model de masculinitat rígid i estereotipat; visió excessivament romàntica de les relacions amoroses; la presència de psicopatologies; els abusos de substàncies tòxiques; l'experiència infantil del maltractament.

Per tant, podem concloure que el maltractament és un comportament interpersonal en el que és possible intervenir, encara que tenint molt present que es produeix en un determinat context cultural i en el marc de relacions socioeconòmiques que col·loca a les dones en una situació de desigualtat.

²⁰ Sanmartín, Molina, García (Eds.) (2003)

Totes aquests factors i les característiques pròpies d'aquest tipus de violència, presentades en el marc teòric, es veuran refermats de forma general en aquest estudi, al llarg dels propers capítols.

3.5. marc legal de la VGRP

a) Instruments Internacionals pels drets de les dones

Com ja hem dit, fins fa relativament pocs anys la violència en les relacions de parella es considerava una situació que es revestia d'opacitat dins l'esfera privada, i la llei tenia poques possibilitats d'intervenir en el que en moltes ocasions no es considerava com un delict (les lleis que treuen el "dret de correcció" a la seva esposa al marit a Espanya no és anterior al 1980). Des dels anys noranta, la violència contra la dona i la violència en el si del nucli familiar és a l'agenda de la majoria de les institucions públiques, articulant múltiples **instruments legals** (declaracions, recomanacions i resolucions) per abordar-la.

En el Dret Internacional existeixen instruments normatius dividits segons el seu caràcter vinculant en l'esfera jurídica²¹.

- "Declaració dels Drets Humans" adoptada per les Nacions Unides el 1948 (vinculant)
- "La Declaració sobre l'eliminació de la violència cap a les dones"- Resolució 48/104 de l'Assemblea General del 20 de Desembre de 1993 (no vinculant)
- "La **Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació cap a les dones**" (CEDEF) i el seu protocol proclamat per l'Assemblea general de l'ONU el 6 d'octubre de 1999. (vinculant)

Aquesta darrera és un dels instruments obligatoris més complerts, donat que compromet als països signataris a desenvolupar per tots els mitjans apropiats, una política que vagi en direcció de l'eliminació de la discriminació cap a les dones.

²¹ "Una Declaració és l'afirmació d'un principi o d'una norma a assolir. La resolució no és de caràcter obligatori ni pels estats i en el marc internacional. No obstant existeixen declaracions amb un alt valor moral i polític, pel que es converteixen en obligat compliment amb el temps per la seva importància, com la Declaració universal dels drets humans adoptada al 1948. En tot cas, aquestes han de ser traduïdes en convencions per assolir un valor d'obligatorietat. Un bon exemple és la Declaració per l'eliminació de totes les formes de discriminació a les dones. Els Estats són convidats a aplicar una recomanació, encara que no sigui formalment obligatòria. Una resolució és l'expressió formal de l'opinió d'un òrgan legislatiu o bé d'una conferència pública" Amnistia Internacional (2000) i Série Législation comparée (2005)

Al desembre de 2000 va entrar en vigor un protocol facultatiu a la Convenció. Aquest preveu la creació i el reconeixement d'un Comitè encarregat d'examinar les denúncies que es derivin del no respecte als drets proclamats a la Convenció, i insta a investigar de manera sistemàtica la violació greu dels principis d'aquesta.

B) resposta dels Estats: l'evolució de la perspectiva legislativa davant la violència contra la dona

La llei evoluciona essent causa i efecte de les demandes de les comunitats que conformen un país. El lloc que la dona ocupa en una societat es pot analitzar a través del **codis legals**, i en aquest sentit l'evolució de la legislació aporta dades significatives. El dret no només regula les relacions sinó que reflecteix els nexes de poder existents i la consideració que la societat en fa.

A Europa s'impulsen diverses iniciatives en el camp de la legislació i a través d'accions concretes en contra de la violència domèstica cap a les dones: a països com Bèlgica, Finlàndia, Eslovènia, Anglaterra, País de Gales i Alemanya es reconeix la violació sexual conjugal; diversos països han introduït ja una formació especialitzada pels policies, i alguns cossos policials compten amb agents dones especialitzades; i a destacar que, la violència psicològica és reconeguda a Grècia, Xipre, Irlanda i Espanya.

Alguns països que han anat més enllà i han elaborat i aprovat lleis integrals contra la violència domèstica, com són Àustria, Luxemburg²², i Espanya recentment.

Al maig de 1997 **Àustria** aprova una llei federal contra la violència amb una sèrie de mesures exhaustives. Aquesta llei s'ha considerat com un model/referent a tota l'UE, donat que se'n destaca la combinació de les disposicions jurídiques i socials, i l'estreta cooperació entre la policia i la creació d'unes oficines anomenades "d'intervenció"²³, les institucions per la joventut i els tribunals de menors.

Al setembre de 2003 **Luxemburg** aprova una llei inspirada en el model legislatiu austríac. Aquesta nova llei aporta certs punts força interessants en tant que fa un pas endavant en la percepció i tractament de la violència en el sí de la parella. I es que a

²² Aquesta aportació és interessant en tant que és un país amb el qual Andorra comparteix certes similituds a nivell sociocultural, a més de ser un microestat.

²³ "Les documents de travail du sénat" Série Législation comparée (2005)

patir d'aquesta data a Luxemburg " *En cas d'appel, la police se rend sur place et, sur base d'indices et avec autorisation préalable du Procureur de l'Etat, éloigne l'auteur de la violence du domicile et de ses dependances pour une période de 10 jours. La police se fait remettre toutes les clés donnat accès au domicile et dresse également un procès verbal dont la victime reçoit copie. Pendant les 10 jours la victime peut demander une prolongation de la mesure d'expulsion pour une durée maximale de trois mois*"²⁴, de manera que amb aquesta nova llei és l'home que ha agredit (presumptament) el que ha de marxar de casa.

A Espanya s'ha aprovat recentment la llei orgànica 1/2004 de 28 de desembre: *Violència domèstica. Medidas de Protección Integral contra la violencia de género*. Tot i que sempre es pot argumentar que aquest tipus de lleis es redacten per fer una demostració a la ciutadania de la sensibilitat d'un govern determinat cap a certes preocupacions socials, val a dir que aquest és una llei molt completa, que com el seu nom indica preveu una comprensió i tractament de la violència domèstica de manera integral.

En aquest sentit, cal destacar que la nova llei espanyola contra la violència de gènere, preveu mesures i actuacions a diferents nivells:

Prevenició i sensibilització en: l'àmbit educatiu, en l'àmbit de la publicitat i els mitjans de comunicació, i en l'àmbit sanitari.

Establir uns **drets** fonamentals per dones que han patit violència: drets de les dones víctimes de violència de gènere, drets laborals i prestacions socials, drets de les funcionàries públiques, i drets econòmics.

La **tutela**: tutela institucional, tutela penal.

Mesures i posició judicial: jutjats de violència domèstica, normes processals civils, normes processals penals, mesures judicials de protecció i seguretat de les víctimes, paper i rol de la Fiscalia enfront la violència domèstica.

En definitiva, es pot asseverar que ja existeixen models que tradueixen la voluntat de construir una legislació més justa i encertada en resposta als casos de violència

²⁴ Amnistia Internacional (2000).

domèstica en les relacions de parella. I en aquest panorama europeu, va pel camí de legislar aquest fenomen també present al nostre país.

c) la legislació andorrana

Segons la Constitució Andorrana adoptada al 1993, *La Declaració dels Drets Humans és vigent a Andorra*²⁵. I a nivell internacional des de 1996, Andorra ha ratificat la Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació cap a la dona, i n'ha signat el Conveni facultatiu.

Les autoritats andorranes han intentat respondre fins ara a la violència domèstica²⁶ a través del **Codi Penal**²⁷, prenent en compte el grau de lesió i el seu temps de curació.

A partir d'aquest, s'estableixen les lesions greus, que són objecte de delictes, i que per tant, possibiliten la presa de mesures cautelars (com l'allunyament), i lesions lleus, en les que només es parlaria de contravencions penals. Aquesta manera de valorar les lesions, i de tractar la violència domèstica en general, serà vigent fins al setembre de 2005, moment en el que entrarà en vigor el nou Codi Penal.

Des de la Fiscalia general s'és sensible a aquest fenomen, tal i com es recull al document presentat a la Memòria de la Fiscalia de l'any judicial 2002/03.

El text consta d'una breu descripció de la definició de violència domèstica, de quins són els sectors implicats en la violència domèstica a Andorra, de com s'hauria de fer la prevenció social com a primer nivell d'acció, de quina ha de ser la intervenció judicial en un segon nivell d'acció, i com s'ha d'entendre el tractament integral de la violència domèstica al Principat d'Andorra.

En aquest document de manera transversal destaca la importància que té per la Fiscalia el PAVD, i s'entén que aquest ja cobreix les necessitats en aquests casos. D'altra banda, tot i que pren en compte que existeixen uns símptomes a nivell psicològic per part de la persona que ha estat agredida (es parla de "víctima"), no es puntualitza sobre quins són, i sobretot, quins efectes poden arribar a produir les característiques intrínseques de la violència domèstica en les relacions de parella.

S'entén que aquest primer abordatge des de la Justícia sobre la violència domèstica s'ha fet des d'una perspectiva de sensibilització sobre el tema, però potser no s'ha

²⁵ Constitució d'Andorra Títol II, dels Drets i Llibertats Capítol I. Principis generals Article 5.

²⁶ Que inclou la violència de gènere en la relació de la parella.

²⁷ la Llei del codi Penal del 11 de juliol de 1990.

aprofundit en quins patrons presenta i quin és el cercle i l'escalada²⁸ de la violència en aquests casos, encara caldria aprofundir en les característiques de la violència que s'exerceix en el nucli familiar, en general, de manera que s'ajusta a la particularitat d'aquest tipus de violència.

Atenent a les recomanacions dels organismes internacionals en el sentit de proporcionar una resposta jurídica a la violència domèstica en la darrera aprovació del Codi Penal amb la Llei qualificada 9/2005 del 21 de febrer de 2005, on l'article 114 es dedica en concret als "Maltractaments en l'àmbit domèstic". L'article íntegre exposa el següent:

*"El qui de manera habitual exerceixi violència física o psíquica sobre el que sigui o hagi estat el seu cònjuge o persona amb la qual mantingui o hagi mantingut una relació anàloga de convivència o sobre els ascendents, descendents, germans propis o d'aquesta persona, o qualsevol altra persona subjecta a la guarda de l'un o de l'altre, ha de ser castigat amb pena de presó de tres mesos a tres anys, sense perjudici de les penes que corresponguin pel resultat lesiu causat en cada cas. S'entén que hi ha habitualitat quan s'hagin produït almenys tres actes de violència sobre la mateixa o qualsevol altra de les persones esmentades al anterior paràgraf anterior en un període de tres anys, hagin estat o no enjudiciats per separat."*²⁹

L'adopció d'aquest Codi permetrà donar una resposta immediata més àgil, ja que s'han introduït **conceptes més valoratius**. Així, per exemple, es farà la diferència entre el tipus de cura que precisi una lesió i la recuperació d'aquesta (diferenciant per exemple el cas que precisi d'una cura mèdica del que pugui necessitar el seguiment d'un tractament).

Tot i que la llei reconeixerà la violència psíquica, es mirarà cas per cas segons les pericials, i quedarà definit amb el temps per la jurisprudència. Es té constància, però, que encara no s'han habilitat uns mitjans específics per poder valorar aquest tipus de violència.

²⁸ Referir-se al gràfic i croquis 1

²⁹ Extret del Codi penal. Llei qualificada 9/2005 del 21 de febrer de 2005, article 114.

D'altra banda, aquest nou article aporta una nova fórmula donat "que enlloc que es donin per exemple, 3 condemnes independents, pot ser que n'hi hagin menys de 3 però que s'hagin condemnat per més d'un incident, i en aquest cas es donaria més d'una condemna si es castiguen 3 lesions fetes en dies diferents."³⁰

Ara bé, en els casos de violència domèstica, "i en el cas de contravencions penals o delictes menors, hi ha la possibilitat de dictar una condemna mitjançant un judici ràpid que fa el mateix batlle instructor, anomenat ordenança penal, en que es dóna la possibilitat a la persona infractora d'acceptar la seva culpa i rebre una condemna immediata pels fets sense passar per un judici ordinari. Aquesta possibilitat és acceptada per una gran part de les persones encausades, que prefereixen reconèixer els fets i complir la condemna, ja que primer se'ls informa de la pena que se'ls imposarà en cas d'acceptar l'ordenança penal, així com del que en un judici normal el tribunal tindrà la potestat de condemnar-lo sense demanar-li el seu consentiment, i imposar-li una pena més gravosa."³¹

³⁰ Batlle
³¹ (idem)

4. la violència de gènere en les relacions de parella en xifres

4.1. les fonts d'informació i el Registre de violència domèstica de Govern.

Els organismes internacionals, especialment a partir de la Plataforma de Beijing, **recomanen** fortament la recollida de dades i informació relativa a la violència de gènere, emfatitzant l'especificitat de la mateixa. I concretament pel que fa a la incidència i prevalença de la violència en el si de la parella i en el nucli familiar vers les dones, així com el *femicidi*.

Els principals **problemes** generals en la recollida de dades els trobem en la manca de coincidència terminològica i conceptual, la manca de rigor i fiabilitat en la recollida de les dades, així com la manca de sistematització de recollida.

Però a banda de problemes de tipus més tècnic, és evident la dificultat per accedir a la informació en relació a aquesta fenomen social. Encara són molts els casos de violència als que les institucions o entitats no hi tenen accés o no són considerades, degut fonamentalment a que encara aquest és considerat encara més un problema íntim i **privat** que una problemàtica social, i per tant en el que és imprescindible el compromís públic per eradicar-ho.³²

Segons Medina (2002), existeixen tres tipus de fonts principals d'informació per conèixer la incidència i prevalença.

- **Estadístiques oficials**, és a dir, les dades quantitatives recollides pels diferents sistemes públics que recullen els casos revelats. En el nostre cas, estem parlant del Registre de dades impulsat des del MSB en el marc del Programa de Violència domèstica.
- Dades dels diferents programes que tot i no tenir com a objecte específic recollir aquesta informació, sí tenen en compte la **variable** en el seu recull informatiu. Seran, per exemple, les dades de Batllia o Tribunal de Corts, o les dades de diferents serveis o entitats. Aquesta tipologia dependrà de la sensibilitat del servei/entitat per recollir l'especificitat d'aquesta situació, tan per a casos revelats com sospitats.

³² S'analitza amb major profunditat en el capítol següent.

- Enquestes **socials** que facilita informació de la població en general, i per tant, també de les persones que no han buscat ajuda per a resoldre la situació. A Andorra, trobem l'enquesta de la percepció de la població d'Andorra sobre la violència domèstica del CRES (2005).

El Registre oficial de dades del Ministeri de Salut i Benestar³³

Aquest registre s'inicia amb la implementació del PAVD, al 2001, tot i que no serà fins dos anys més tard que es posi en marxa el **programa informàtic** específic, en cadascuna de les institucions que intervenen aquest protocol. En resum, el registre aporta dades sobre la incidència de les víctimes atenen diferents indicadors sociodemogràfics així com dades de l'episodi de violència afectat i de la intervenció, recollides des de cada institució que activa el protocol.

No és objecte d'aquest estudi avaluar el programa informàtic ni el sistema de recollida de les dades. De totes formes, abans de passar a l'anàlisi de les dades aportades per aquest registre, caldria fer referència a les **limitacions** detectades a partir de la pròpia anàlisi així com de les aportacions recollides a les entrevistes; limitacions que influiran poderosament a l'hora de conèixer la dimensió de la problemàtica i de l'abordatge de la persona agredida.

L'objecte d'aquest registre és recollir tots els casos de víctimes de violència **domèstica**, i per tant, de qualsevol membre d'una unitat familiar major d'edat. Per tant, no trobem l'especificitat de la violència de gènere en les relacions de parella, sinó un fenomen major. De fet, les dades de 2004 mostren que en el 10,75% dels casos registrats, les persones que han agredit no són ni han estat parella (casada o de fet) de la víctima.

Una altra dada significativa en l'abordatge de la problemàtica que ens ocupa és que el registre recull majoritàriament tan sols els casos en els que les institucions del PAVD actuen de forma explícita. El 94% dels casos han estat **evidents**. Trobem nombrosos exemples a partir de la visió dels professionals que confirmarien que aquest fet, es dona bàsicament per dos motius: d'un banda s'entén que només s'entren aquells casos explícits i evidents d'intervenció per cas de violència domèstica; i per un altre costat, es prioritzen aquells casos en els que una institució en concret n'és la protagonista.

³³ Actual Ministeri de Salut, Benestar Social i Família (2005)

"Únicament s'entren [al programa informàtic] denúncies escrites, i després si ha detencions també... si hi ha detenció, o la víctima cursa posteriorment denuncia, sí. Si no, en principi no, de moment no s'estan entrant... perquè no donaríem a l'abast" P 1

"De totes maneres ... aquest programa no l'han utilitzat mai" CDS 1

Un altre factor a destacar, és que per al Registre informàtic només participen algunes de les institucions que intervenen directament amb el PAVD. I son aquelles institucions que atenen a la víctima en el moment d'activació d'aquest, però no totes aquelles que poden **detectar**, i per tant, que poden aportar informació molt útil per conèixer les incidència d'aquesta problemàtica.

Fins ara, la realitat que arriba a les associacions de dones, als metges/es generalistes o especialistes, i tots els professionals que no pertanyen a la xarxa pública, especialment psicòlegs/gues i advocats/des, és que no participen en el registre, i això implica que els casos que poden treballar no queden visibilitzats, donat que sovint es recullen en registres propis no oficials (a no ser que a banda, utilitzin altres recursos públics que participin al PAVD).

"Sí, de dades en tenim. Nosaltres portem un petit registre ordenat... és lo que ens queda més a la cua, cosa que potser en altres llocs és més important, però nosaltres (...) atenem més a la persona, però de tots fem una petita fitxa, i més o menys els que anem seguint més cada dia, doncs en tenim un bon perfil i una bona informació" AD 1

"Omplim en el registre informàtic nostre, l'informe mèdic i l'informe judicial."
HO 3

Dels casos que es registren cal anotar que, donada una gran quantitat de dades demanades, alguns/es professionals no recullen totes les dades i per tant, el nombre de "**no especificat**" (no sap/no respon) sigui molt elevat (el màxim: 70% pel nivell formatiu, i en molts altres casos entre el 5 i el 10%). I igualment no tothom té establert la introducció de dades de forma regular.

Finalment, i com a factor més destacable en les limitacions d'aquest registre, cal anotar que **no** hi ha una recollida **sistemàtica** dels casos i les intervencions. Aquest fet és clarament palpable si a tall d'exemple contrastem les dades que ens aporta el registre amb la pràctica diària i la percepció dels professionals dels serveis que hi treballen. Com el cas de la secció d'Urgències de l'HNSM, (tot i que s'ha detectat el mateix en altres institucions). Segons les dades del registre de l'any 2004 els casos atesos pel Servei d'Urgències Mèdiques és de 6 sobre un total de 93 casos; i 7 intervencions. Aquests nombres contrasten amb la percepció que es té de la incidència dels casos atesos:

"Aproximadamente uno cada día y medio. Hay días que recibimos tres o cuatro, sobre todo los fines de semana, el viernes más que nada. Y hay días que no recibimos ninguno. Pongamos una media de uno cada día. Pues al año hay unos 300 o 400 casos" HO 4

"A veure, justament com no és una cosa que la tenim cada dia, a vegades tenim que veure que tenim que fer. Hi ha molta gent treballant, és bo que tothom tingui la seva sistemàtica". HO 3

En general, podríem concloure amb una de les cites recollides a les entrevistes:

"És que no és molt fiable aquest recollida de dades... no és fiable. Jo penso, eh! ... clar, no tothom recull les dades. Recollim els que estem en els grups, però clar, no recollim tota la informació. a part, clar, si estem fent...això ho hem parlat en el grup... el programa informàtic, hi ha molta informació que s'ha de recollir, que potser una mena d'entrevista ... tota la informació ... no surt... no sé, estàs per altres coses i després si vols més informació ja no et deixa entrar les dades ... aquest camps, clar... a mi em sembla, eh!, que no... ens basem en unes dades poc fiables. Que no podem assegurar." HO 1

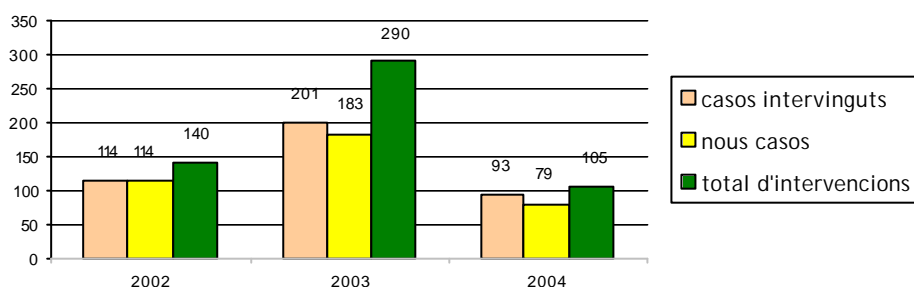
4.2. la incidència de la violència sobre la dona en la relació de parella:

Quantes persones estan patint violència de gènere en les seves relacions de parella?³⁴

Segons les dades del MSB durant l'any 2004 el nombre de víctimes de violència domèstica és de **93**. Com ja hem esmentat anteriorment, aquesta xifra inclou no només la violència de gènere en les relacions de parella, sinó també qualsevol altre tipus de violència exercida en el nucli familiar. I el què és més important, registra només els casos en el què ha intervingut alguna institució del PAVD, a banda de tenir en compte les limitacions que ja han esta esmentades.

Una altra dada que ens aporta el registre és el nombre d'intervencions, entenent que un mateix cas pot haver-hi més d'una intervenció per una o més institucions, que enguany es situaria en 105.³⁵

L'**evolució** dels casos registrats es recull en el següent gràfic:

Gràfic 4. Evolució dels casos registrats. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB

Una de les dades més significatives és que el nombre total de casos segueix una línia **irregular** sense marcar una tendència clara . La visió més optimista indicaria que les campanyes de sensibilització estan aconseguint els seus objectius. Des d'una mirada pessimista semblaria que la major conscienciació social i inversió de recursos per abordar la problemàtica no està arribant a les que encara no han fet visible el seu cas. Però el cas es que l'inexistència d'una tendència indica que s'estan donant altres problemes de fons. Si analitzem aquestes dades a partir del punt de vista dels professionals que hi estan treballant observarem que, a banda dels factors socials (que examinarem més endavant), la davallada de casos també és deguda a una certa

³⁴ Posteriorment es farà la pregunta de qui pateix violència en les relacions de parella.

³⁵ La resta de dades que aporta el registre serà analitzada posteriorment, d'acord als factors que incideixen en la intervenció així com en el perfil sociodemogràfic.

laxitud en la recollida de dades, respecte als dos primers anys d'implantació del protocol i les seves eines, en el que s'hi van abocar majors esforços per part dels agents implicats. Tal i com hem esmentat anteriorment, tot i conèixer o sospitar de casos, no tots ells queden registrats.

Per complementar les dades del registre oficial és interessant poder recollir les dades secundàries que ens aporten altres fonts d'informació. D'aquesta manera, des del Cos de Policia, s'informa que el nombre de denúncies per agressions per part de la parella ha estat de 70. De les quals, 64 han estat denúncies i 6 han estat declaracions³⁶. Que representa el 4% del total de denúncies que rep el Cos. En el capítol següent s'abordaran les particularitats d'aquestes denúncies.

Aquest Cos aporta una altra dada interessant: els delictes contra la vida/homicidis que hi ha hagut al país entre el 1995 i el 2003 contra una dona en la relació de parella han estat 4 (que suposa el 40% dels homicidis: femicidi en la relació de parella).

En les I Jornades dels Pirineus de violència de gènere, diferents ponents van aportar dades específiques en funció del seu servei. Així, l'AASP informava que el telèfon d'urgències s'havia activat 89 vegades (fins a octubre de 2004), front de les 83 que s'activa l'any anterior.

La Dra. Fiter (metgessa de família, manifestava que en els darrers cinc anys dels 3787 pacients atesos/es a la seva consulta (amb dos professionals), 35 són dones que pateixen violència³⁷.

I finalment, la Dra. Moreno (metgessa forense del Ministeri d'Interior) afirmava que el seu servei havia atès de gener a octubre de 2004, 19 dones per violència domèstica o violència de gènere, de les 285 intervencions (aproximadament el 7%). Val a dir, que actua en els casos de violència sexual o a instàncies del Ministeri fiscal (en els de violència física). També aquest servei ha registrat un menor nombre d'intervencions (fins a l'octubre de 2004 s'havien atès 285, front a les 423 de tot l'any anterior).

³⁶ Cal tenir en compte però que a Espanya per exemple es calcula que només es denuncien una de cada mil casos. Sanmartín, Molina, García (Eds.) (2003).

³⁷ per tant, prop del 0,01%. La ponència estava en el marc de la reflexió dels serveis sanitaris.

Des de la memòria de la Fiscalia es fa una atenció especial a la violència domèstica, tot i que aquesta, segons la legislació del país, no diferencia entre la relació entre els membres del nucli familiar. Concretament, en el període judicial que va de juliol 2003 a juny de 2004, s'han tramés 28 diligències prèvies, 21 delictes majors, 8 delictes menors, i 74 contravencions penals. Per tant, es parla d'un total de 131 expedients, però el què no vol dir casos (una persona pot haver obert varis expedients). Concretament, per delictes, destaca amb diligències prèvies les lesions doloses i amenaces; per delictes majors, les amenaces; per delictes menors i contravencions penals lesions doloses i maltractaments. Per tant, observem que del total de delictes, majoritàriament són maltractaments físics.

A banda de les poques dades recollides i sistematitzades sobre la violència de gènere en les relacions de parella, és interessant recollir la **percepció** sobre el nombre de casos atesos per aquesta problemàtica social que tenen diferents serveis o professionals.

L'enquesta realitzada enguany pel CRES³⁸ relacionada amb la percepció social de la violència domèstica incloïa una pregunta relacionada directament amb el coneixement de casos de maltractament vers les dones (*pregunta 19: Coneix vostè, en el seu entorn proper, algun cas de maltractament físic o psicològic a dones?*). Segons aquest, un 15% de les persones enquestades (sobretot persones d'entre 25 i 54 anys) afirmen que en el seu entorn sí coneixen dones víctimes de maltractaments, i concretament un 15% que pateix maltractament físic i psicològic, i un 5% que pateix maltractament psicològic.

"Després de que em va passar a mi, vaig conèixer a 4 o 5 noies més, en algunes han denunciat i unes altres no, però si que passa, i molt més del que es pensa. I aquest país amb lo petitó que és, no et pots imaginar lo que passa." D- BEO- WX

Trobem algunes institucions i entitats que manifesten un elevat nombre de dones ateses, tan en nombres absoluts com des del punt de vista proporcional.

Des de les associacions de dones, s'afirma que aquesta és la realitat que troben de forma majoritària:

³⁸ CRES (2005)

"És la part més elevada, la part més gran de visites que tenim són: gent maltractada al moment, d'un maltractament de no fa pas massa, i també de persones que ja han passat una mica el procés del maltractament, i que estan en la via de separació, de custòdia dels nens...però la majoria que ens venen estant o han estat, o han patit en algun moment maltractament, és el perfil més corrent." AD 1

"Moltes no t'ho diuen a la primera...venen per un problema més aviat econòmic.. però la proporció diria és d'un 80%.." AD 2

Cal dir que en el seu cas, les dades no consten en el Registre (no són una institució participant en el Registre), per tant té especial interès, sobretot si es té en compte que una part d'elles no arriben al circuit.

"Si hi ha possibilitats de que puguin ser derivats al Ministeri, i ho acceptin d'entrada, doncs n'hi ha un bon nombre. Es podria dir que el 50% ho fan. Altres que no volen tenir relació amb el Ministeri, opten o bé per denunciar o bé per anar a un advocat d'ofici" AD 1

Altres recursos també tenen la mirada posada en altres moments del procés de victimització, i no tant en la detecció de casos. Una professional del CSM afirma, des del punt de vista de la percepció³⁹.

"La meva percepció és que em sembla uns quinze casos o vint els hem tractat nosaltres. Però en tot aquest temps, eh? No et podria dir només en un any...Tres anys segur: uns vint o trenta. No et puc dir quants cada any. Per exemple, en aquest any ja n'hem detectat quatre". HO 2

La manca de dades dificulta el contrast de les xifres segons les fonts estadístiques, sinó tampoc la comparativa amb altres països. Segons alguns organismes internacionals, s'estima que entre el 20 i el 50% de les dones han experimentat violència física per part d'un company íntim o familiar. Per exemple a l'Estat espanyol s'apunta que 1,08 de cada 1000 casos de dones pateixen violència (1999).^{40 41}

³⁹ El CSM afirma que passen les dades a MSB, tot i que aquestes no apareixen en el resum anual de víctimes de violència domèstica.

⁴⁰ Sanmartín, Molina, García (Eds.) (2003)

4.3. dependència de la detecció de casos

No podríem finalitzar aquest punt dedicat a les dades/xifres, sense parar atenció a la **detecció**, sobretot posant l'èmfasi en que no tots els i les professionals comparteixen la mirada sobre la problemàtica i la detecció de la mateixa manera.

Un clar exemple d'aquesta visió la trobem amb els CS, però igualment la podríem trobar en altres institucions que no són **identificades** comunament com a canals de reconeixement de situacions de violència. A la Xarxa de CS, s'afirma s'han constatat tres casos en tota la xarxa. Consideren però que la poca quantitat de casos registrats és precisament perquè no són identificades com recurs per fer la demanda explícita:

" Les víctimes que són agredides van a urgències o a la policia, no venen aquí".
CDS 1

"Clar, no ve tothom aquí. Suposo que hi ha gent que suporten molt la casa y que no venen. Amb això vull dir que segur que hi ha molta gent afectada per la violència domèstica, però que no venen a l'hospital. Que els veuen els metges de capçalera. Es difícil de detectar, però no es deixen". HO 3

És interessant observar el què **opinen** les dones que han patit maltractaments per part de les seves parelles en relació a la detecció del seu cas:

"Ens van ajudar... elles havien notat que passava alguna cosa...però... no van fer prou... si no, jo crec que hagués parlat abans..." D- BA2- IN

"El doctor le ha dicho, mira, es que no tienes remedio, no tienes solución... tu mujer, suerte tienes de tenerla cerca... tienes aquí una mujer que no sabes lo que tienes..." D- CP3- WO

"[en relació a un servei públic] - ¿Y le explicaste todo lo que me has explicado... de los celos...? -Siii.- ¿Y te habló de algún protocolo de violencia o no te dijo nada? - No. Y tampoco me dijo que lo podía denunciar ni nada...- Entonces la ayuda que te daba es... ¿para qué? - Para intentar arreglar la cosa, bueno el matrimonio, porque claro hay que mirar por el bien del crío". D- BE1- PP

⁴¹ OMS (2002)

És en l'àmbit mèdic on s'ha fet un major esforç en el discurs per detectar casos. La OMS, reconeixent l'alt valor de l'atenció directa amb l'usuari/a, ha proposat abordar aquesta detecció a partir del "**tamizado universal**"⁴², per tal de sistematitzar la pregunta a tots i totes els pacients si són objecte de maltractaments, a banda de la sempre escolta activa. **L'atenció sanitària primària és un dels recursos més útils per a la detecció.** Aquesta actitud proactiva conjugada amb una formació específica per conèixer i identificar indicadors de violència és ben considerada, tot i que majoritàriament al país no són pràctiques habituals.

*"El què cal és obrir les portes (...) "No sé si per vostè la violència domèstica és un problema (...) però jo sí en parlo (...) li voldria fer algunes preguntes: ha patit alguna relació amb violència (...) es sent segura? (...)"*⁴³

"Estem molt d'acord.. però aquest es efectiu segons l'experiència, la formació i sobretot l'actitud dels professional (..) perquè no és normal que nosaltres només tinguem tres casos (...) fer alguna pregunta que porti al tema, ha de ser una pregunta feta amb una mica de gràcia (...) perquè si no ve a cuento és difícil que et respongui a "Tu marido te pega?" CDS 1

Des d'altres àmbits professionals també vinculats amb la salut també es detecta la violència que pot patir una persona gràcies a una sèrie d'**indicadors** psicològics, i a partir dels que s'inicia un procés terapèutic.⁴⁴

"Veiem més casos secundaris que primaris...primari seria la violència domèstica declarada, aquesta on ha intervingut la policia o ha anat a urgències. Aquests, no els veiem habitualment. Perquè? Perquè ja es queden molt sovint a urgències o a Salut Mental." PS ½

Els indicadors faciliten detectar que una persona està patint violència: trastorns psicosomàtics, trastorns de la son, quadres d'ansietat, inseguretat i por; pensen que tenen la culpa de tot el què va malament i es senten inútils; i a més, dones que treuen la família endavant però en canvi estan molt desvalorades⁴⁵. D'alguna manera

⁴² Consisteix en preguntar habitualment a totes les clients o pacients, si han estat objecte de violència domèstica, i té com a objectiu la detecció del risc concret de dones que hagin pogut patir violència intrafamiliar.

⁴³ Aportació de la Dra. Fiter durant la seva ponència en les I Jornades dels Pirineus de violència de gènere. Cita recollida de forma parcial.

⁴⁴ Els analitzarem amb més deteniment en el capítol dedicat al procés de violència vivenciat.

⁴⁵ Segons l'entrevista HO 2

de la persona que rep maltractament les persones del seu voltant se n'adonen d'un malestar, que alguna cosa està passant, d'un patiment però que no és evident.

"Yo pesaba 45 kilos. Estaba demacrada. Yo me acuerdo que me miraba al espejo y me impactaban mucho mis ojos, porque estaban muertos. No tenían brillo, no tenían color. Sabes unos ojos... muertos, muertos, sin ningún brillo, sin ningún color" D- XEX- WPO

Però encara podem detectar molts professionals que no aborden la problemàtica per por d'ofendre, a perdre el client, per un prejudici sexista, perquè no coneixen què han de fer i quins són els mecanismes, entre altres.

"Hi ha gent que estem treballant que diu: "si es peguen, pues, escolta, que s'espavilin. Que vagi, que treballi." No es veu com una cosa molt propera". HO 2

"Des del punt de vista nostre, els casos de separació, en els casos que hi pugui haver maltractament o no ... la majoria de casos que tinc es solucionen per via amistosa, molts perquè ja ho plantegen directament, i molts perquè una vegada han engegat el procediment, al final l'advocat...troben que és la millor via. nosaltres no posem mai en dubte el que ens diu el nostre client, el que sí li diem és quina és la línia a seguir, perquè és una via molt dura i potser després no és la que el client...o tu al principi, i és que al cap d'una estona, o al cap d'uns mesos et diuen "no, no es que ara sembla que ho hem reconduït una mica, iestic bé amb ell no vull problemes i ho vull retirar..." AV 1

5. la persona que pateix violència en la relació de parella

5.1. perfils

De l'enquesta a la població general del CRES (2005), les persones que responen que sí coneixen una persona maltractada (el 15%), afirmen que es tracta sobretot de:

- dones joves (la majoria tenen entre 25 i 39 anys) i de mitjana edat (entre 40 i 55 anys),
- majoritàriament amb estudis primaris i en menor proporció amb estudis secundaris (també hi ha casos de dones maltractades amb estudis universitaris, però són menys freqüents),
- de posició econòmica mitjana- alta,
- i la majoria hi estan casades o són parella de fet amb la persona que les agredeix, encara que també hi ha alguns casos que ja estan separats o divorciats.

En les dades del Registre oficial (2004)⁴⁶ s'observen algunes característiques del perfil que ens indiquen quins són alguns dels factors que incideixen en major mesura a demanar ajuda a les institucions públiques.

Observarem més detalladament alguns dels **trets sociodemogràfics** més destacats del perfil de les dones que pateixen violència per part de la seva parella, algunes de les quals, són ateses i registrades des del PAVD.

1. edat	2. estat civil
3. nacionalitat i residència	4. situació econòmica i laboral
5. salut	6. nucli familiar i situació dels fills/es

⁴⁶ Recordem no són específiques de dones maltractades per les seves parelles, sinó de violència domèstica (el 89,25% de les víctimes són dones, i el 89,25% la persona que agredeix és parella o ho ha estat).

1. edat

Les dades més significatives del Registre, per tant, de dones que han posat en evidència la situació de violència que vivien, en relació a l'edat, aproximadament són:

- El 68% són menors de 37 anys, però a més, el 31% són menors de 28 anys
(→ més de 3 de cada 5 tenen són menors de 37 anys i quasi 1 de cada 3 són menors de 28 anys)
- El 26% tenen entre 37 i 53 anys
- El 6% són majors de 53 anys

Per tant, lluny d'afirmar que la violència afecta més a les dones joves, afirmariem que són aquestes les que, segons les dades del registre del MSB i les entrevistes, demanen més ajuda institucional.⁴⁷

Entre aquesta franja trobem aquelles que porten ja temps de parella amb la persona que les maltracta, però també noies que han conviscut amb la parella pocs anys, i per tant tenen un maltractament (relativament) **recent**.

"Me casé con 16 años... Llegó un momento que me daba asco... lo único que me arrepiento haber perdido nueve años de mi vida" D- BL2- WO

"Yo pasé poco tiempo... dos. Fue todo muy rápido... por eso te digo que tuve mucha suerte por muchas circunstancias" D- XEX- WPO

¿Cuántos años tienes? 30 ¿Y él? 33 ¿Cuanto tiempo hace que estáis juntos? (...) casi 5 ¿Y os casasteis?... hace un año. ¿Tenéis un niño? Si un niño de casi tres años (...).¿Y desde cuando empezaron..? Des de siempre. Desde que salimos juntos siempre ha desconfiado de mí... " D- BE1- PP

"Jo tinc trenta anys... t'ho plantejges: això passa a dones de 40, 50, i 60 anys que tenen una altra mentalitat, però a tu no et passarà mai. No t'ho plantejges mai. I si que passa." D- BEO- WX

⁴⁷ A banda de la valoració negativa - segueix la dominació masculina en les noves generacions- també és pot fer la valoració positiva: són les que tenen més clar que no volen seguir amb aquesta situació.

De fet, les dones que tenen més edat (madures), acostumen a patir el maltractament a l'inici de la relació, i amb el temps és converteix en un maltractament **crònic**.

"A los quince días de la boda ya empecé a sufrir un poco...bueno después fui aguantando y aguantando..." D- CP3- WO

"Hace 32 años que me he casado... desde el primer día he recibido (...) ni una caricia en 32 años de matrimonio (...) ya no podía más después de tantos años... quería vivir tranquila" D- DE3- WN

Com veurem més endavant, el factor dels fills/es, té una importància considerable no només del nombre, sinó també l'edat d'aquests. Arriba un moment que els fills/es ja no tenen **dependència** econòmica, i que la dona es sent alliberada de les obligacions familiars (com succeeix en el cas d'altres famílies monoparentals).

"Doncs si els hi queden tants anys, volen viure tranquil·les... si, si són persones molt estupendes... Però ja ho tenen superat. Vull dir en aquesta edat ho han patit de fa molts anys, però ja havien trobat la manera de que la convivència no fos tan desastrosa. Però ara han dit als fills "no us preocupeu, si cal un cop de mà ens teniu al costat, ens separem. Almenys tenim algo amb que comptar" AD 1

Pel que fa a les dones d'**edat avançada**, observem que el nombre de casos que arriben al PAVD és molt poc rellevant (menys del 5% tenen més de 57 anys). Tot i que es sospita que dins aquest col·lectiu es donen nombroses relacions de violència en la parella, no detectada potser, ni per les pròpies parelles:

"Clar la gent gran abans estava acostumada a que l'home tenia aquesta relació, que era autoritari i s'havia d'obeir. Abans estava tolerat, era una relació normal a nivell social. Llavors a la gent gran això li costa molt canviar" HO 2

2. estat civil

Una forta tendència en la nostra societat actual és l'elevat nombre de parelles que conviuen sense la formalització de la seva unió. Aquest fenomen també s'observa en el perfil de les dones que són ateses des del PAVD, i per tant, confirma que la dependència afectiva que s'estableix amb la persona que agredeix no sembla atendre al vincle formal, i per tant, lluny de sentir-se alliberades per trencar la relació, observem que la majoria de víctimes de violència per part de la seva parella són solteres i per tant tenen o han tingut una relació de parella de fet.

En general els vincles més destacats amb la persona agressora són en un 46% persones **solteres**⁴⁸, i dins el grup trobaríem que el 37% del total de casos el vincle que s'estableix amb la persona que agredeix és el de company/a, i d'excompany/a (gairebé el 26% del total de casos registrats).

"Va començar com totes, una cosa normal com amics. Als 3 o 4 dies vam tenir un rotllet. Molt aviat vam començar a viure junts." D- BEO- WX

El grup de persones **casades** és el segon més nombrós, un 26%, tot i que és el tercer en relació al vincle que s'estableix amb la persona que agredeix, que és d'un 18%. Malauradament estem treballant amb dades secundàries, el que no ens permet creuar aquesta variable amb l'edat o altres.

"Yo pues tenía 18 años... pues a los 20 tuve mi primera hija. Y este señor siempre han sido las cosas mal. Han ido las cosas mal, desde el primero... Primero te casas jovencita, y estás en el pueblo, y tal, vas aguantando..." D- XEX- WP1

Val a dir que en aquest estat civil també trobem alguns casos de dones, més grans, que ja no conviuen amb el seu marit, però que tampoc han iniciat el procés legal de separació.

"Últimamente estaba más enfermo y no tenía tantas fuerzas (el marit)... le pedí que se fuera... ya no podía más después de tantos años...pero no sé decir mi exmarido... no me sale... él sí dice mi ex" D- DE3- WN

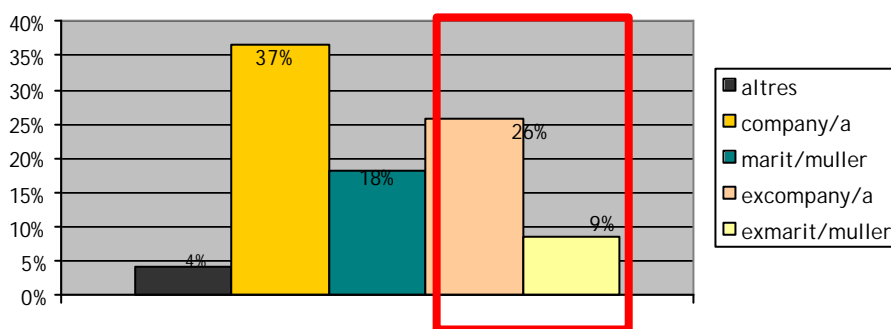
48 Entenent solteres, les que en el registre s'identifiquen de manera explícita explícites(38%) com les que viuen en parella de fet (9%).

D'altra banda, el fet d'estar en una situació de **separació i divorci** (34%) no és garantia d'haver deixat enrera la violència. Les dades manifesten que les persones que figuren en el Registre mantenen un vincle d'excompany/a (25,81%)- reafirmant la relació de parella de fet prèvia- o exmarit/muller (9%). Per tant la violència s'estableix fora de la convivència familiar, i es tracta fonamentalment d'amenaçes; o bé en una situació de retorn (després de la separació) al nucli familiar.

"Una noia ara, que diu que el seu exmarit, que ja estan separats i que ara van pel divorci...diu que la segueix, la vigila i l'espera amagat a l'altra banda amagat entre uns contenidors, no hi ha cap violència física, jo per a mi és violència psicològica, de pressió..." AV 1

"El papá nos llamó... nos dijo que te iba a matar (...) llamamos a la policía y se preocuparon mucho... me acompañaban... salía de casa y llamaba a la policía (...) Ha amenazado a mis hijos y al hombre con el que vivo" D- CP3- WO

En el següent gràfic observem de forma conjunta la relació que s'estableix entre persona que agredeix i la que pateix violència.

Gràfic 5. Distribució per vincle entre les persones ateses/registrades des del PAVD i la persona que els ha agredit. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB

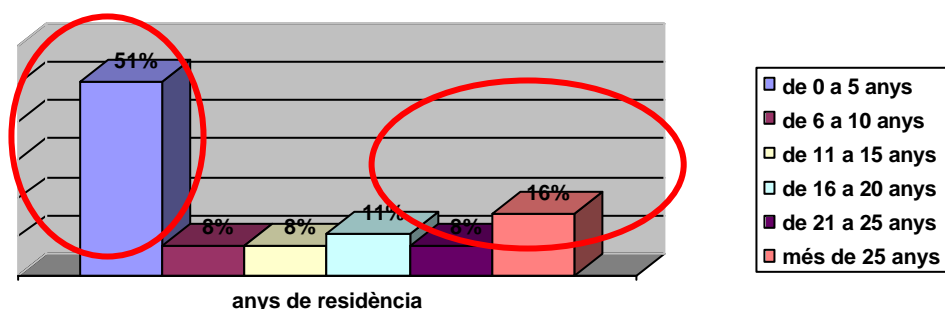
I finalment cal parar atenció a aquelles dones que han patit violència **per més d'una parella**. Tot i que aquesta dada no apareix en el Registre, hem trobat casos en els que la dona ha tingut diferents parelles amb diferents estats civils⁴⁹.

"Cuando perdía dinero, nos calentaba... El 10 de enero nos separamos... dije, hasta aquí... Quedamos como amigos (...) yo con la casa y las deudas... y al cabo de un mes ya iba con otra... en los 13 años hubo cosas malas y cosas buenas... es el padre de mis hijos...(l'altra parella) sólo es agresivo de palabra cuando bebe... mi hijo le dijo: mi padre nunca ha tratado a mi madre así" D- CP2- PM

"Entonces, ¿los malos tratos los recibí de la primera y de la segunda, digamos?- De ésta, un poco más psicológico que físico. Muchas palabras, mucho de esto, pero... El primero fue peor seguro...¿A pegar? Sí. El primero sí (...) Y luego ya se fue, el primero año ya se fue, nunca más lo vimos. [la segona parella] Lo más correcto. Igual que viene ahora y te trae una caja de pasteles para tomarnos un café, y me peinaba, y me ponía guapa, y me llevaba a cenar, bueno, de todo (...) Pero cuando se le cruzaba la vena. Tenía esos momentos que me decía que yo soy corta, que se me va la olla, que yo que no sirvo. Luego que viene llorando, que le perdone, que lo que ha dicho que no es así. Pero ya está dicho y a ti te ofende y te has de sentir mal." D- XEX- WP1

3. nacionalitat i anys de residència

La distribució de les dones que pateixen violència en la seva relació de parella d'acord amb la variable de nacionalitat no ens dóna una informació tan significativa com els anys de residència al país, i si més no, ambdues són correlatives.

Gràfic 6. Distribució per anys de residència de les persones ateses/registrades des del PAVD.
 Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB

⁴⁹ En molts casos, casades amb la primera parella i parella de fet amb la segona.

Observem dos aspectes molt rellevants:

- 1) La meitat de les dones (50,54% dels casos registrats), fa **menys de 5 anys** que viuen al país. Per tant, persones que encara no tenen una **xarxa familiar i social** forta al país, i que acudirien al serveis públics (tal i com hem vist abans), a demanar l'ajuda que ni família ni amistats poden oferir. A aquest grup correspon, per tant, una gran part, del 77,4% de nacionalitats no andorranes⁵⁰.

"A los ocho días de la boda me he venido aquí a Andorra (...) a los quince días de la boda ya empecé a sufrir un poco (...) Estaba sola a Andorra lo escondía todo porque tenía miedo... el me decía que con los niños no saldría adelante, y que si me encontraría me mataba...cosas así...bueno me fui quedando... delante de la familia lo fue tragando yo todo...lo ocultaba todo...vivía y sufría..." D- CP3- WO

"Me casé con 16 años en Marruecos... a los pocos días de la boda vinimos a Andorra (...) durante 9 años sufrí maltratos" D- BL2- WO

- 2) Però observem també que el 34,48% fa **més de 15 anys** que resideixen al país, i que 3 de cada 20 fa més de 20 anys. En aquest grup trobem, per tant, dones immigrants que fa molts anys que viuen, però sobretot també el 20,4% de les dones andorranes, algunes de les quals dones joves.

Per tant, també trobem que el factor **nacionalitat/immigració** deixa de ser determinant no només a l'hora de patir violència, sinó també per demanar ajuda o per quedar-se al país una vegada feta visible la violència. Tot i desconèixer el nombre de dones que havent patit violència, han decidit retornar al país d'origen (i per tant que ja no viuen al país, i no s'hi ha tingut accés), el què si s'ha trobat és justament el cas contrari: moltes dones que demanen ajuda/intervenció, n'estan **integrades** i per tant, decideixen seguir vivint al país, tot i que pateixin o hagin patit violència.

"Mis tres hijos son los tres andorranos (...) [després d'un breu període de retorn a Portugal] mi hijo me ha dicho, mama oye una cosa, dime cariño, nos quedamos a Andorra, sí hijo, porque total aquí es mi país, nos quedamos aquí, y aquí me gusta porque es mi país, yo soy de aquí(...) la gente cuando vine, Emilia qué haces, y dije, no estoy en mi pueblo, estoy en la gente que me quiere... tengo

⁵⁰ En el capítol de la percepció i suport social s'analitzaran altres aspectes relacionats amb la xarxa social i familiar.

las raíces en Portugal, pero he echado las raíces aquí porque mis hijos nacieron aquí” D- CP3- WO

“Andorra es el paraíso del mundo. Sinó no estaría aquí (...) me han ayudado más los andorranos que los portugueses (...) no me gusta el machismo...” D- DP1- WO

“Pensé en marchar... tenía tanta tristeza dentro de mí... quería desaparecer... empezar de cero... pero aquí tengo un trabajo, vivo independientemente, porque estoy aquí des de los 16 años... me voy y tendría que volver a vivir con mis padres...” VGRP 6

“Et diuen es que jo allà estava molt malament.. clar aquí al menys tinc una feina, tinc uns ingressos, que puc demanar ajuda.. però es que allà no tenia res.. i l'accés als recursos són molt més llunyans i protocolitzats. Llavors estem molt millor aquí”. TR 1

Voldríem anotar el cas d'una de les persones de nacionalitat andorrana que donada la seva situació sense resoldre, s'ha vist amb la necessitat de marxar del país:

“Som d'aquí, els meus fills i jo tenim la nacionalitat andorrana, i he decidit marxar(...) ho tinc que abandonar tot” D- BA2- IN.

Tot i que el cas d'aquesta informant es pugui considerar una situació extrema, varis indicis indiquen que existeix la possibilitat de que algunes de les dones andorranes⁵¹ hagin d'optar per marxar del país⁵². Això podria respondre al perfil de persona de classe mitja que no sent que els serveis socials estiguin destinats a ella (sinó a persones molt més deprimides econòmicament), però que tampoc tenen els recursos per resoldre el seu cas a través del sector privat. Per tant es pot considerar com a hipòtesi que la classe mitja assimilada al país es troba **encallada** entre uns serveis socials que senten que no van dirigits a elles i un sector privat que no es poden permetre.

⁵¹ O que resideixen al país de fa molt de temps i estant assimilades a la cultura andorrana.

⁵² Per una qüestió de protecció de la imatge, i per les dimensions i recursos del país que les deixa en una situació d'indefensió a mig i llarg termini.

Les associacions de dones, a partir dels casos que es troben, reafirmen aquesta visió.

"Em diuen "no tinc família... m'ha fet por"...estic sola... no puc tornar al país d'origen perquè a casa no ho entendrien i em fa vergonya explicar-ho." AD 2

"Diuen el meu país és aquest... i que els seus nens han nascut aquí i que els seus nens són d'aquí i que elles volen seguir visquent en aquest país, perquè elles malgrat que el govern diu que no s'integren si no parlen català, i això potser és veritat, però elles se senten d'aquí i s'hi troben bé. Per tant aquest és un d'aquells temes que tenim totes les persones del lloc on ens trobem bé." AD 1

Per tant, si la variable temps de residència al país l'analitzem conjuntament amb el de l'edat, que hem analitzat anteriorment, observem que acostumen a demanar més ajuda, i per tant, s'intervé des del PAVD tres perfils de persones:

- dones que acaben d'arribar al país, amb la seva nova parella, i es troben amb poca o cap xarxa familiar, i que per tant, té un elevat nivell de dependència (econòmica i personal, no només afectiva).
- dones joves d'Andorra, que, podent tenir el suport familiar i social, poden estar més conscienciejades per denunciar el delicte.
- dones d'una determinada edat que no tenen prou recursos, per tirar endavant soles i possiblement ja tenen una relació amb els recursos socials.

4. situació econòmica i laboral

En el segon punt d'aquest capítol ja hem parlat de la influència del **status socioeconòmic** de les dones ateses pel sistema públic i el privat. Les dades del sector laboral i del nivell d'estudis del Registre, i per tant, de l'atenció de les diferents institucions participants al PAVD, corroborarien aquesta fet.

Cal dir en primer lloc que la gran majoria de dones del nostre país tenen una activitat **remunerada** (o més d'una) i per tant suposen també una font d'ingressos a l'economia familiar de la llar. També en el cas de les dones que han estat ateses i registrades pel PAVD, que menys del 7% (sense activitat remunerada/sense feina). Aquest fet afavoreix molt que no hi hagi una dependència absoluta que hi ha en

nuclis familiars on la dona ha optat/ha renunciat a participar activament en el mercat laboral, i on la seva incorporació posterior és en alguns casos costosa.

Segons dades del CRES⁵³, el 72,1% de les dones de 16 a 64 anys d'Andorra treballen fora de casa, i aquesta xifra destaca de manera notòria per sobre del 53,8% de la mitja de la Unió Europea⁵⁴. Aquest tret diferencial ve donat per l'alt nivell de vida del país, que genera una necessitat d'obtenir rendes elevades per poder cobrir les necessitats bàsiques (habitatge, alimentació, manutenció dels fills/es, etc.). I una manera d'obtenir un ingrés mensual suficient, és aportant dos ingressos, el que s'accentua en les classes socials més desafavorides⁵⁵.

De fet, és també gràcies al **treball** tant des de la dimensió econòmica com social que té, que és considerat un element importantíssim en els casos de VGRP. Com veurem en la relació de la dona que ha patit violència, a partir del treball, i dels companys/es de feina, la dona trenca l'isolament al que pot estar sotmesa per part de la persona que agredeix i a més, es pot reconèixer-se en un rol actiu social.

"Comencé a trabajar... me sentía menos sola... cuando decidí irme de casa, me ayudó una amiga del trabajo". D- BE1- PP

"El 2 de gener vaig anar a denunciar i el 15 de gener ja treballava... sempre m'he espavilat tota sola". D- BA2- IN

"Después, cuando empecé a trabajar a gusto, yo ya me sentía mejor" D- XEX- WP

Pel que fa als sectors laborals, segons el Registre, el **comerç** és el sector econòmic que aglutina major nombre, el 30%, seguit la **restauració i hoteleria** (que sumen el 28%). I per tant, podem afirmar que més de la meitat de les dones que han estat ateses pel PAVD tenen ocupacions caracteritzades per les dificultats de conciliar la vida familiar i laboral; i salaris baixos- mitjos. I aquest fet fa que s'accentui la

⁵³ Batalla, J; Casals, M; Micó, J. (2004): *Anàlisi de la situació laboral a Andorra*. Andorra, CRES Institut d'Estudis Andorrans.

⁵⁴ Eurostat: Anuaris 2002. Segons les dades de l'Eurostat l'any 2000 entre els països europeus amb les taxes d'ocupació femenina més altes destacaven Dinamarca (72,1%), Noruega (73,9), i Islàndia (83,8%), entre les més baixes es troba Espanya amb un 40,3%.

⁵⁵ A altres països com Espanya, moltes de les dones que estant sent maltractades per les seves parelles, tenen com a tret característic el fet de que no treballen fora de casa (en molts casos les seves parelles no li permeten). Aquesta és una clàssica mesura de control que resulta ser molt efectiva, i per això es creu que, dintre de les possibilitats, es practica quasi sistemàticament. Les avantatges que porta per la persona que oprimeix: aïllament social de la persona maltractada, control constant del lloc on es troba, ell manté el poder econòmic, etc.

dependència econòmica vers els seus companys/es i per tant, que d'una banda sigui el grup de la població que demana més ajuda, però alhora, que sigui el grup que es pugui veure més abocada a prologar la convivència violenta:

"Pero aquí, en Andorra con dos hijos... haces cuentas...aguantas para que les falta nada" D- CP2- PM

"Si hubiera tenido dinero sí que me hubiera ido de casa con los niños... hubiera podido rehacer mi vida, no con otros hombres, sino sola con mis hijos, tranquila"
D- DE3- WN

"Pero como yo creo que él lo dice porque gana muy poco y el gana más, pues claro él dice que quién mantiene el piso y quién mantiene todo es él. Y bueno él siempre me ha dicho que no sirvo pa'na'. Que no sirvo ni pa' el piso, que no trabajo. Ahora me dice que no cuido de mi hijo, que a mi hijo lo quiero un rato y que luego me agobio. Pero bueno esto siempre ha sido así." D- BE1- PP

"L'home és el que porta l'economia, però el si que té diners per a gastar. Es baix. Son gent amb pocs recursos, amb deutes. Que també si es separen tenen molta por perquè com mantindran als fills?" HO 2

"La violencia es un problema integral.... pero me preguntan: ¿cómo voy a pagar el alquiler del mes que viene?"⁵⁶

Podríem afirmar que la **por a la precarietat** econòmica que els pot suposar la situació de **monoparentalitat**, és un factor condicionant fort (tot i que no determinant) perquè la persona no faci el pas de deixar la relació violenta que manté amb el seu company. Sobretot si es té en compte que encara avui en dia hi ha una greu desigualtat en la posició econòmica i laboral de gènere.

"I això crec que molt que també influeix la posició econòmica de cadascú. En la majoria de casos, la posició econòmica és la de l'home, però a vegades és la dona. I clar, moltes vegades això també influeix a l'hora de fer una separació. que moltes vegades el que es vegi presionat és aquell qui té la part econòmica més feble" AV 1

⁵⁶ Reflexió de les responsables de l'Oficina judicial d'Atenció a les víctimes de Zaragoza, durant les I Jornades dels Pirineus de violència de gènere.

Però cal tenir en compte un aspecte interessant que posa el contrapunt a aquesta dependència: moltes de les dones entrevistades afirmen que el **pes econòmic** de la llar familiar era sostingut per elles.

“Él nunca ha sido un gran trabajador. Siempre ha hecho negocios raros que no han dado dinero... y cuando los ha tenido lo ha gastado en vicios... todos los gastos de casa iban a cargo mío... nunca he podido permitirme estar de baja o comprarme algo... primero los niños, la casa... y siempre en números rojos en el banco.” D- DE3- WN

“Ha tenido dos empresas de construcción... él en el trabajo era un irresponsable (...) los empleados me llamaban: es que no tenemos con que trabajar, entonces yo cogía la camioneta, y me iba y ponía el material al personal que tenía dos chicos, que han sido mi suerte porque eran muy responsables... entonces llevaba el trabajo yo... nunca pasamos hambre porque yo llevaba todo. (...) Encontré tres trabajos para poder sobrevivir con mis tres hijos... después trabajaba en la fábrica, venía a las siete y hacía horas... y también trabajo para casa... el sábado y el domingo para sacar adelante a mis hijos y para poder vivir con la cara para arriba... hacia tres jornales” D- CP3- WO

“Sí, trabajábamos, lo que pasa es que yo muchas veces trabajaba y cuando iba a cobrar mi nómina ya muchas veces no la tenía en el banco. Ya me la tenía cogida. Y ya te lo digo, que mal, mal. Económicamente siempre muy mal, pues porque esa persona no tenía cabeza. Era salir y gastar y tontear, y ya está. Nunca llegamos a nada” D- XEX- WP1

Les dades del Registre no recullen les hores de treball per setmana, el nombre d'empreses que cotitza o qualsevol altre indicador de nombre d'**ocupacions**. Les entrevistes confirmen que una gran part de les dones que mantenen o han mantingut a l'inici de la separació vàries feines alhora, fent jornades laborals extensíssimes. Per exemple una informant (VGRG 9) que s'havia quedat sense feina als 50 anys, però ha aconseguit un parell de feines que compagina (en un bar- restaurant fent petites feines de suport, i netejant a un banc a hores).

Afirmaríem doncs que un cop trencada la relació de violència, la problemàtica d'aquestes dones en el sentit econòmic és compartit amb el de la resta de famílies **monoparentals** (amb l'agregant de la part emocional- afectiva i les de la salut).

En el cas de les persones amb un bon nivell econòmic, aquest factor no és exclouent ni aliè. Tot i que poden tenir garantit els recursos bàsics, el seu nivell adquisitiu i estil de vida pot veure's molt afectat, sobretot per qüestions de salut i pressió social.

"Els que tenen un bon nivell, a partir del moment que el problema econòmic no existeix, doncs hi ha una sèrie de recursos a l'abast de tothom que faciliten molt. No el recurs (...) perquè aquest queda al mateix nivell o pitjor, perquè com que a vegades la seva presència a la societat té una notorietat, encara s'ho passa pitjor que l'altre que igual li importa menys que se sàpiga. Hi ha les dos realitats, però que si que la manera d'afrontar-ho no té res a veure en un nivell econòmic i cultural és bo, o en un nivell econòmic i cultural que no és bo. La cosa canvia al 100%. Tot i que la problemàtica pot ser pitjor en un que a l'altre, la solució és molt diferent" AD 1

Però no podem deixar de parlar de l'aspecte econòmic sense posar de rellevància que alhora que hi ha una dependència econòmica, també són elles les que tenen un **nivell formatiu** més baix les que són més ateses pel PAVD. Tot i que aquesta és una dada que no s'acostuma a registrar pels professionals (només el 34% s'especifica), podríem dir que el grup més majoritari és el format per dones amb nivell d'estudis primaris. Aquest fet, suposa l'accés a feines poc qualificades, i per tant, a situacions laborals que poden no facilitar un nivell d'ingressos suficients i uns horaris poc conciliables.

Val a dir que la població femenina general és ocupada majoritàriament (el 50%⁵⁷) en treballs on no es requereix un alt nivell formatiu, és a dir, personal manual i no qualificat, i per tant, les dades específiques de les dones que pateixen violència en la relació de parella no estan tan allunyades de la mitja general.

Les xifres que ens aporta el Registre oficial en relació a la situació laboral no coincideix amb la realitat que s'ha trobat en la mostra de persones entrevistades. La xifra de persones de **baixa per malaltia**, és de l'1% (tot i que cal dir que en el 15% del casos no és específica). Sense poder ser generalitzable observem que de les 11 dones entrevistades, 6 estaven de baixa per malaltia (orgànica i/o mental). A banda de les repercussions evidents sobre la salut, que analitzarem posteriorment, observem que algunes de les dones que han patit maltractaments estan actualment

⁵⁷ MSB (2004)

sobrevivint amb una **subsidi de malaltia** de la CASS, i que el seu nivell d'ingressos és tan escàs que encara mantenen un lligam amb l'Àrea d'atenció social primària, a través de la treballadora/treballador social de parròquia⁵⁸.

"Ara començo a alimentar-me correctament... cobro 400 d'ajuda, abans eren 200, i 420 de la baixa de la CASS. Amb els 844 passo el mes... però la meitat se'm va en el lloguer " D- BA2- IN

5. estat de salut

La OMS⁵⁹ manifesta clarament que la violència té conseqüències greus sobre la salut **individuals**, però també influencia en el benestar **comunitari**. Segons aquest organisme i la informació resultant de les entrevistes, una dona que viu una relació violenta perd la confiança en si mateixa i deixa de participar a la vida pública; a més té el risc d'estar exclosa i tenir dificultats per accedir a la vida pública i demanar suport afectiu de les persones del seu entorn.

"Yo estoy aquí, arriba, en el pueblo, yo trabajo prácticamente por aquí, y no salgo, del cole de buscar a los niños y esto, pero no... hablas lo justo, no explicas nada" D- XEX- WP1

"Te apartan de la familia, te apartan de tus amigos, te apartan del mundo real." D- XEX- WP0

Des d'una perspectiva més particular, es reconeix que la violència viscuda en el si d'una relació de parella està vinculada a molts problemes de salut tant immediats com a llarg termini. S'afirma que les persones que han patit aquesta violència fan més ús dels **recursos sanitaris**: tenen més intervencions quirúrgiques, consulten més als metges/esses, van més a la farmàcia, fan més consultes als serveis de salut mental....⁶⁰

Tot i que no disposem de dades específiques (el registre no contempla l'indicador de l'estat de salut en el previ, durant o posterior), observarem que les situacions

⁵⁸ Possiblement no són registrades perquè no s'ha tingut en compte la relació de la malaltia amb la situació de violència que ha patit (no correspon a un cas d'activació del PAVD i per tant, no es registra com a cas de VGRP).

⁵⁹ OMS (2002)

⁶⁰ Veure annex- Taula resum de les principals conseqüències que produeix la violència domèstica segons la OMS. "Informe Mundial de Violencia y Salud" de la OMS (Krug y col., 2002)

viscudes per les diferents persones entrevistades en aquest estudi, corroboren aquesta afirmació.

"He perdut pes perquè estic en un estat d'ansietat i(...) dels cops, vaig tenir una atròfia mamària i una prolàxia vaginal(...) i m'he tingut que operar." D- BA2- IN

"En aquel principio empezó como una depresión. Dejé de comer. Perdí 10 Kg.; he sido fuerte de sacar todo lo que tenía malo... lo hice sola... Gracias a dios he sido fuerte. (...) Tengo diabetes, me han operado de dos quistes, me quitaron la matriz por un tumor (...) pero ¡no soy enferma! El médico de cabecera me dijo - ¡Que fuerte eres!" D- DP1- WO

"La única cosa en la que me he refugiado ha sido en el trabajo...siempre he trabajado mucho, a pesar de todos mis problemas de salud y de mi enfermedad". D- DE3- WN

" Li diagnostiques malalties com depressions, ansietat, ... que sospites que hi ha algo darrere... lo típic que surt als llibres de que arriba una dona plena de morats, això és molt raro" MC 11

Per tant, és evident que la violència no només afecta a l'estat de salut física (a banda dels episodis de violència física), sinó que també, i **sempre**, afecta brutalment a la **salut mental** de la dona **a mig i llarg termini**.⁶¹

"Les víctimes de violència domèstica estan desfetes, trencades en mil bocins i s'ha de fer un procés de reconstrucció llanguíssim en la majoria de casos, i molt laboriós i molt lent. Perquè jo sempre dic que trencar un gerro, agafes i pum!, però reconstruir un gerro i que quedi bé... trobar totes les peces, enganxar-les, enganxa'n una i que s'assequi, i clar... Quan s'ha trencat una cosa durant anys, que l'has anat trencant i trencant, la seva autoestima, la seva confiança, la seva vàlua, bé, construir un maltractament que s'ha donat dia, tarda i nit." PS 1/2

Només caldria destacar que en alguns casos, la situació d'angoixa i depressió arriba a tal punt que poden portar a la dona al **suïcidi**⁶² (i aquestes dades mai són registrades).

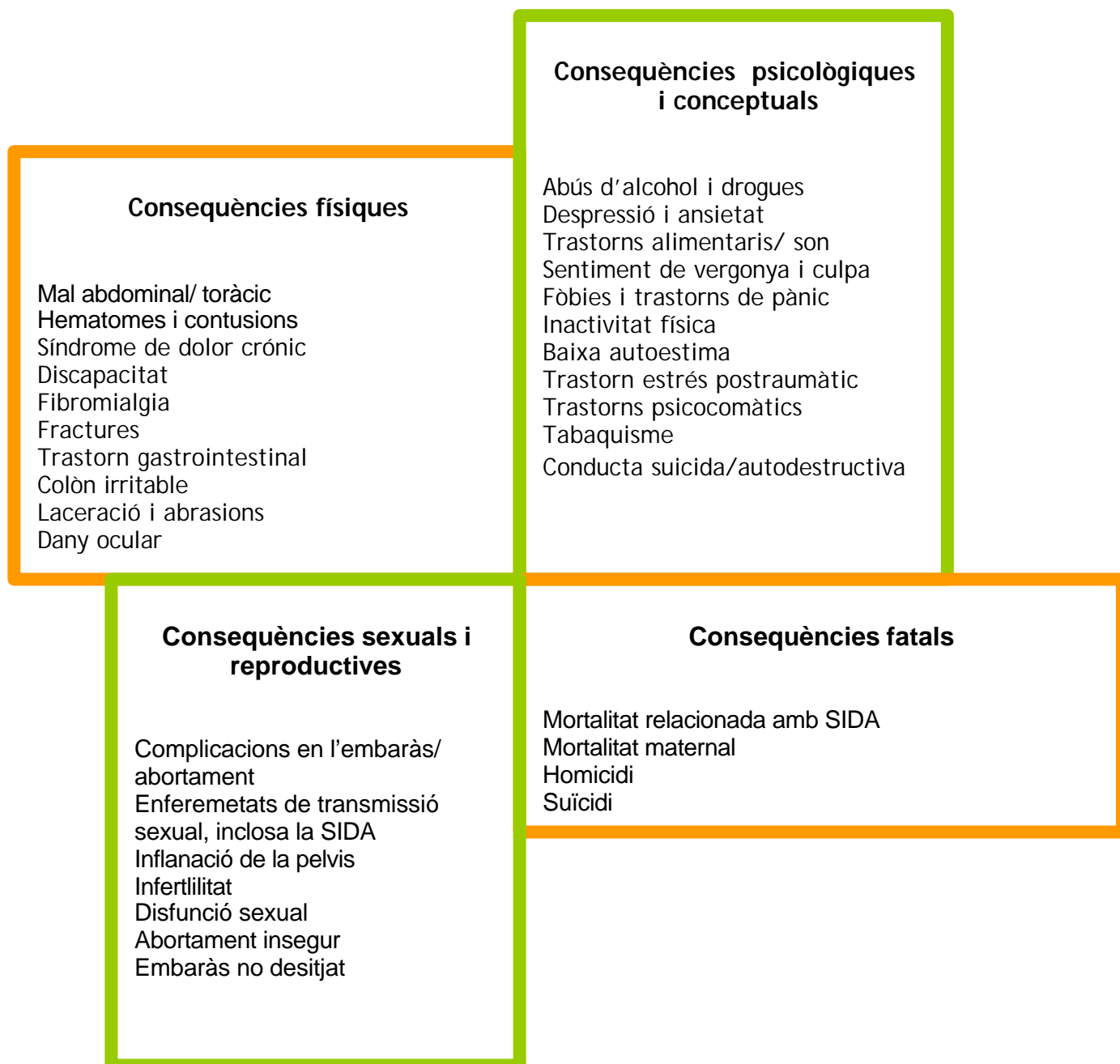
"Era el nene pequeño me intenté suicidar" D- CP3- WO

⁶¹ OMS. (2002). Posteriorment analitzarem el maltractament/agressió pròpiament.

⁶² OMS (2002)

"Tuve una depresión... me intenté suicidar..." D- CP2- PM

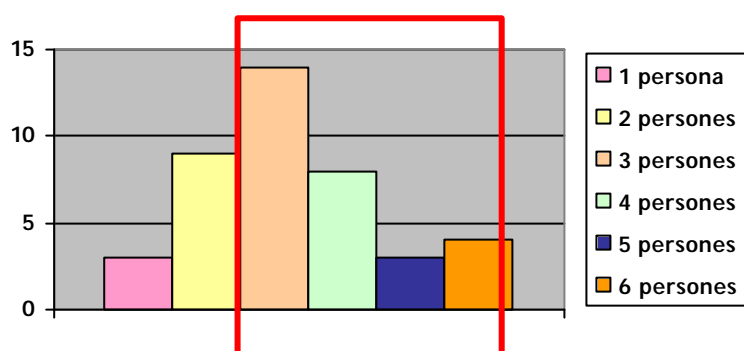
En el següent croquis, observem les principals conseqüències de la violència domèstica sobre les persones que han estat maltractades

6. el nucli familiar i la situació dels fills/es

Les dades que ens aporta el Registre oficial són parcials, però tot i així, les xifres relatives al nucli familiar reafirmarien l'anàlisi relacionada amb l'estat civil: si bé la majoria estava soltera, ara observem que en un nombre molt poc significatiu format per una persona, mentre quasi el 10% està format per dos, possiblement la parella.

El nucli familiar majoritari és el format per **tres persones** (és el 15%), però a més, dels casos que sí estan registrats, el 70% de la llar està formada per més de tres membres, i per tant, molt possiblement la parella i algun fill/a. Cal posar en evidència que el Registre només 3 casos han inscrit el nombre de fills/es que tenia la dona, i per tant, és una dada molt poc fiable.

Gràfic 7. Distribució per nombre de persones en el nucli familiar de les persones ateses/registrades des del PAVD (en nombres absoluts). Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB

Es podria afirmar que el fet de tenir **responsabilitats familiars** (principalment fills/es) és un factor que facilita el fet de demanar assistència al PAVD.

"Més de dos fills complica molt la situació, en el moment de prendre (...) molt joves, és clar, aquestes criatures exigeixen de la presència d'una mare i el pare molt important. Llavors amb dos no s'arriba. Amb dos jo penso que encara hi ha com aquella solució que un ja pot anar a l'escola, l'altre a la guarderia, però quan ja s'eleva el numero de criatures, complica una mica la solució" AD 1

El paper dels **fills/es** és un element clau per entendre no tant el perfil de la dona maltractada sinó més aviat per analitzar el procés que segueix en relació al patiment de la violència. En molts casos el fill/a és el **detonant per aturar** la situació de violència, en alguns casos perquè no vol que l'infant visqui més en la situació.⁶³

Altres però, no posen fi quan aquests són petits, sinó quan ja són grans i per tant, més **independents**. Algunes dones, quan arriben a una edat madura i veuen que els seus fills/es ja no les necessiten, decideixen trencar la relació, en aquest casos la dependència econòmica ha estat molt important.

Un altre factor important a analitzar en relació als fills/es és, si aquests també han estat maltractats. Majoritàriament la violència directa, segons les pròpies dones agredides, només s'ha exercit contra la parella, i el fill/a no era present o ha estat protagonista- visual. Però en molts casos, inevitablement vivint en una llar violenta, els fills/es han patit aquesta en primera persona.

"Yo si no quería dormir con él me obligaba a dormir con él y a hacer sexo...no quería dormir con él, que hacía...yo me metía en la cama con mi hijo y mi hija...venía él y se metía en el medio nuestro... y si yo quería salir de la cama, iba para la cama mi, me pegaba, (...) y nos hechó" D- CP3- WO

"Cogía a mis hijos y iba a mirar si lo veía por alguno de los bares... depende de cómo estaba ya no dormía en casa...nos quedábamos en algún hotel o en algún portal..." D- DE3- WN

"Y en este caso a mi hijo no lo tocó nunca, pero ha visto cosas que no tenía que ver: gritos, ..., aterrorizado, echarlo de casa, con diez añitos, y yo pues intentar abrir la puerta... "Fransesc⁶⁴, Francesc, Fransesc", y no dejarme." D- XEX- WPO

I només en alguns casos, s'afirma que han rebut maltractaments per part del seu pare (i no tant per la parella de la seva mare, en els casos que no correspon).

"Cuando perdía dinero nos calentaba... me llamaron una vez del colegio porque tenían morados en las piernas (...) yo intentaba disimular..." D- CP2- PM

⁶³ Es reprendrà aquest tema en el procés que viu la persona agredida i el moment que decideix trencar amb la relació.

⁶⁴ Nota de la transcripció: S'ha canviat el nom del fill de la informant per protegir-ne la identitat, i considerant que no és rellevant.

L'**actitud dels fills i filles** i el seu comportament és un factor interessant a analitzar, per la diversitat de formes que pren la incomprensió de la problemàtica familiar, des de diferents punts de vista:

- Algunes de les informants afirmen que han estat precisament ells/es els qui l'han ajudat, **aturant** a la parella en algun moment de l'agressió i "afrontant-s'hi":

"He tingut molta sort del meu fill, que en més d'una ocasió s'ha interposat entre el meu marit i jo evitant una pallissa i rebent-la ell.... El grande le ha reprochado mucho... siempre todo para él (...) él le quiere porque es su padre, pero orgulloso no está porque lo ha hecho sufrir mucho" D- DE3- WN

- Molts fills/es conscients del què estan vivint a casa, en arribar a la joventut han **estimulat** a la mare per deixar la relació:

"Entonces me ha dicho mama escápate, escápate porque no puedes vivir así... escápate para donde el papa no sepa de ti, escápate porque el papa te mata... porque siempre me ha dicho que lo dejara, que si no era para él, que no era para nadie más...

(...) Mi hijo me ha dicho: mama, perdóname, por mi culpa no te has separado. Ya está bien, mama, ya está bien... ya estoy harto de lo que papa hace... no es justo... y sólo me pedía llorando que le perdonara por haberme pedido que me quedara a su lado."

D- CP3- WO

- Especialment significatiu el cas d'algunes filles que arribada l'adolescència/joventut, sense jutjar la situació, opten per **marxar** a casa d'algun altre familiar (avis per exemple). En el cas dels nois, potser sí que hi ha una manifestació més clara a no entendre i responsabilitzar del què s'està vivint:

"Mi hija marchó a los 16 años con la abuela porque no soportaba la situación de casa" D- DE3- WN

"Mi hijo me decía, mama otra vez... cuanto más te hace mal mas lo quieres... no tienes coraje(...) mi hijo hizo las maletas... mama tengo miedo... me vas a dejar... me voy con mi abuela y con mi hermana..." D- CP2- PM

- Alguns dels fills/es, sobretot en una edat més infantil/adolescent (i potser més en el cas de nois, que de noies), **no entenen** la situació i fins i tot demanen un canvi d'actitud/decisió de la mare.

"Llegó a los ocho años que tenía el nene, y yo ya me quería separar... me quedé embarazada, porque me iba a separar de él (...) se lo he dicho a mi hijo, y mi hijo se lo ha tomando muy mal, muy a pecho... Entonces mi hijo se escapó llorando... la nena se lo tomó mejor, tenía 23 años, pero el hijo no... disgustó mucho... y yo lo que menos quería era perder a mi hijo (...) Entonces mi hijo me dijo: mama dale otra oportunidad porque es el alcohol, no lo dejes, y no sé que, mama... y yo, la fuerza de mis hijos, todo para mis hijos" D- CP3- WO

"Sabe que el pequeño no es como los otros. No lo entiende. Él quiere que estemos juntos. Tiene una actitud muy infantil. Él no sabe lo que he vivido durante 30 años" D- DE3- WN

5.2. dualitat en l'atenció a les víctimes

Com s'ha anat mencionant, la violència rebuda en el si de la família, i concretament per part del company íntim, és un fet considerat encara des de l'esfera privada, i fa que sigui difícil visibilitzar. Tot i que tots els estudis i les declaracions institucionals dels organismes oficials afirmen que de violència n'hi ha a tots els grups socials, les dades oficials no ho confirmen, i cal anar a fonts més informals per refermar-ho. Aquest fet porta a que es pugui parlar d'una **dualització** entre el sistema públic i el sistema privat.

Podríem afirmar que majoritàriament les persones que són usuàries dels **serveis públics** d'assistència d'aquesta problemàtica acostumen a ser aquelles que no compten amb altres recursos socials i/o materials.

"Cogen todo lo que les ofreces, necesitan ayuda (...) la que no quiere nada, ya no viene" HO 4

"Els que hem vist nosaltres, això no vol dir que sigui l'únic. El perfil socioeconòmic és baix, perquè moltes vegades la dona no treballa, està molt tancada a casa. L'home és el que porta l'economia, però el si que té diners per a gastar.. Es baix. Són gent amb pocs recursos, amb deutes" HO 2

"I jo arribo allà quan em criden i dic sóc l'assistent social pel cas de violència domèstica, i tothom sap que està al box número... , i és normal, som professionals, però és clar, això per una persona coneguda o amb un status social mig- alt... és una vergonya. aquí a Andorra és molt complicat. És com venir als serveis socials que està mal vist, és com tenir una senyora amb un nivell cultural, un status social alt." TR 1

Els i les professionals de l'àmbit **privat**, i en aquest cas, psicòlogues/egs i advocats/des, manifesten que les dones que acudeixen als seus despatxos no acostumen a utilitzar recursos públics. I fins i tot es desplacen buscant una determinada ajuda a **fora del país**.

"Perquè ja es queden molt sovint a Salut Mental. I després, el que diem, com et van a derivar un cas si tu cobres! no t'ho poden derivar. (...) Però en tot cas només..., si volguessis triar, només podries triar dins de Salut Mental, quan en totes les altres branques sanitàries tu pots anar a veure a la persona que vulguis. Tu tries al teu metge, tu tries al teu especialista." PS 1/2

"Jo suposo que els casos de violència domèstica de gent de nivell cultural més elevat i amb recursos econòmics, doncs no passen ja per aquí, no? No són les que van a urgències i segueixen el protocol. Són les que agafen un advocat i...". T 1

"I els que marxen...i els porta un advocat o un psicòleg a Barcelona" PS 1/2

Les associacions de dones tenen la particularitat que atenen dones que el que busquen és bàsicament suport emocional, assessorament/orientació; i aquesta demanda es dóna en totes les classes socials.

"Els perfils que venen són tots... de gent en ve exactament igual, i sobretot a que els escoltis, doncs a lo millor queda tot més tancat, hi ha menys autoritat, venen per a que els escoltis" AD 1

" La diferència és que l'altra no torna [en la comparació entre les dones de classe baixa i les d'alta]" AD 2

5.3. Procés viscut per les persones que pateixen violència per part de la seva parella

La violència en el si de la parella, tal com hem observat, lluny de ser un episodi aïllat, és un **procés** que afecta directament a la psique de qui la pateix, i per tant, la percepció sobre ella mateixa i el seu entorn i la seva conducta. Nombrosos autors i autores han intentat descriure i analitzar-la des d'un punt de vista psicològic.

Sense voler endinsar-se en aquesta anàlisi psicològica, sí s'ha considerat interessant poder observar les diferents **fases** per la que pot passar una persona que pateix violència en el si de la parella, per tal d'entendre millor el seu patró de

funcionament, i sobretot per identificar quines poden ser les respostes institucional més adients a cada moment⁶⁵. Amb aquesta finalitat es plasma el procés que han viscut de forma compartida les diferents informants

1- l'aprenentatge

La literatura especialitzada afirma que hi ha indicis per pensar que alguns dels **infants** que han patit **violència** en el si de la llar, han conegut un model de relació que els pot portar a reproduir els patrons apresos: per alguns nois a establir relacions violentes amb les seves parelles, i en el cas de les noies, a adaptar-se/tolerar més aquest tipus de violència.⁶⁶

"Una niña maltratada, cuando se hace adolescente, y tiene novio, siempre busca inconscientemente la imagen del padre, entonces si tú has sido una niña maltratada, buscarás un maltratador....No te lo contarán, pero siempre en su entorno, o por el padre, o por la madre, o por la hermana o por alguien, ha maltratado a esa persona. Y tú buscarás un maltratador, A ver, yo siempre me fijaba en la misma clase de chicos, siempre. Y ahora los veo venir.

También al ser maltratada tú no te quieres, tú no vales para nada. Si este chico te quiere, pues mira tú qué gran suerte, ¿no? ¡Otras, alguien te quiere! Y piensas: "¿Y tú? Yo no, pero me quieren". D- XEX- WPO

Però també a un nivell més general, els infants i adolescents aprenen encara avui des de diferents institucions **socialitzadores** (família, escola, mitjans de comunicació, comunitat...), una sèrie de valors i comportaments sexistes que, com hem vist, seran la base de conductes poc igualitàries, i per tant violentes. Aquest aprenentatge es manté en l'edat adulta.

" Com si elles tinguessin moltes obligacions com a mares, però tinguessin pocs drets com a persona a tenir una vida plena, a realitzar-se, a ser feliç..." PS ½

"T'han ensenyat que la família funciona gràcies a tu (dona), i una acaba pensant-se que és més forta o que té més capacitat d'aguantar la situació i es sent responsable per si després de la separació el seu marit pugui "tirar-se a la

⁶⁵ Tal i com es presenten en les propostes (veure punt 9.3)

⁶⁶ L'hem vist com un possible factor individual per patir violència (capítol 3).

beguda i a la perdició"... si amb mi em tingut aquests problemes, el dia que jo decideixi viure la meva vida amb els meus fills...què serà d'aquesta persona?"⁶⁷

* inici de la relació: ràpida demanda d'estabilitzar la relació (convivència i fills)

Les relacions de les parelles més joves comencen molt ràpid. Segons elles expliquen volen estabilitzar la relació en poc temps, i començar a conviure. Possiblement aquest fet s'explica perquè molts d'aquests homes tenen "personalitats **dependents**", és a dir, "tenen l'autoritat però en realitat depenen molt de tenir una persona que sempre estigui amb ells enganxada i fent lo que ells volen; sols no saben fer res, necessiten a l'altre. això sí, ells manen" (HO 2). A això hi contribueix la imatge (apresa) que es té de l' **amor romàntic/ clàssic**.

"Sola, con dos hijos...nadie me va a querer.... Tenía mucha falta de cariño y encontré un chico..." D- CP2- PM

"I quan vam decidir... bueno, va ser ell que va a insistir molt per anar a viure junts. I jo al principi deia que no, que estàvem bé així i que no, que trobava que encara era una miqueta aviat (...) y con sus... amb les seves bones paraules: "Perquè clar, si anem a viure junts lo que tu, potser, jo t'ajudaré a pagar el pis a mitges", bueno, una miqueta així. Pues bueno, et dius, si està gaire bé en casa, pues venga." D- XEX- WPO

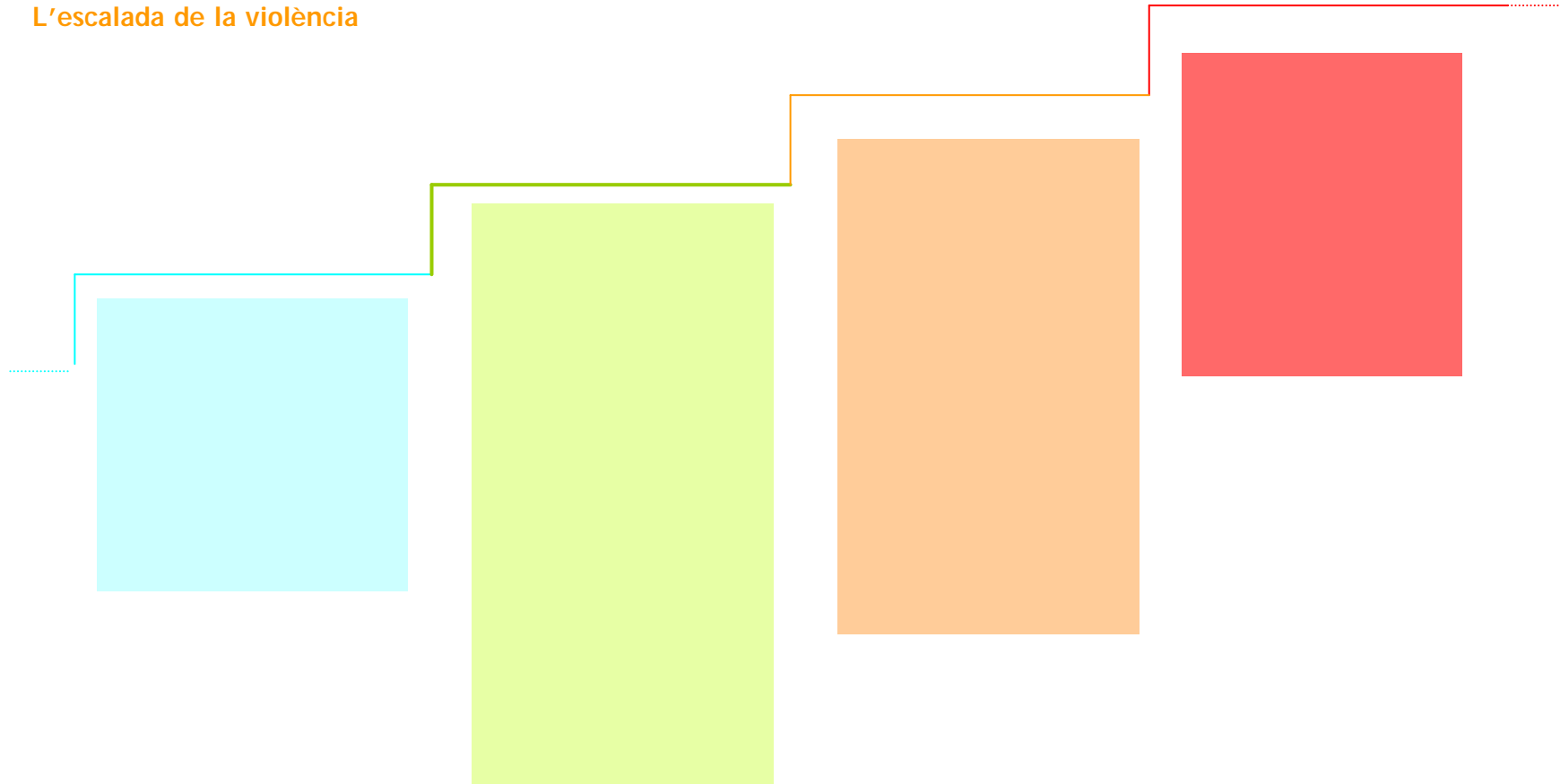
2- escalada de violència

El procés de violència augmenta de manera constant i progressiva. La violència brutal és l'últim estadi d'una violència que comença amb burles i ironies. A partir del model proposat a AAVV (2004), es presenta en el següent gràfic l'escalada de violència adaptada al relat d'una de les informants (D- BEO- WX).

(veure pàgina següent).

⁶⁷ Informació extreta de M. Bourgeau (en el marc d'un estudi sobre la situació de monoparentalitat).

L'escalada de la violència

Croquis 1. Escalada de violència. Elaboració pròpia a partir de l'adaptació del model presentat a AAVV (2002) i analitzant el relat de la vivència de violència física i psicològica en la relació de parella de la informant D- BEO- WX.

Des d'un punt de vista "lògic/racional", no s'entén : com és possible que algú no posi fi a l'escalada de violència? com es possible que algú permeti que la segueixin maltractant? Una de les informants (D- XEX- WPO), explica clarament aquest procés psicològic d'anul·lació a partir de la metàfora de la TERANYINA.

"Es muy sutil... yo pensaba: "Me llega a poner una mano encima y pobre de él". Sí, sí, era de las típicas que decía: "A mí, ¡en la vida! Pobre de él", y ¡cataplas!

Però és una sensació molt estranya que fins que no ho vius no ho saps, perquè molta gent diu a la primera bufetada, a la segona agafes i marxes, no? No, es una telaraña que se va tejiendo muy sutilmente... fue así, pues poquito a poquito estás dentro de esa telaraña y ya no puedes salir, y no puedes salir... no eres tú, te manipula tanto que no tienes reacción ni de pensar ni de actuar... lo que haga, lo que haga..., totalmente, estás... no tienes... no puedes reaccionar. Y bueno, fue así, pues poquito a poquito estás dentro de esa telaraña y ya no puedes salir, y no puedes salir." D- cA2- Wo

Dins d'aquesta escala observem dos moments:

1- la violència s'inicia amb petits **signes** d'autoritat, que acostumen a no saber-se identificar:

"Hi ha molta confusió. La gent no sap identificar-ho. Els adolescents d'avui en dia no saben identificar que una cosa és ser una mica gelós i una altre cosa és ser controlador. La gent no sap identificar això. Les nenes d'avui en dia no saben diferenciar què és estimar i què és estar a sobre, anul·lant-te. Veuen un estimar, i és una anul·lació." HO 2

2- en plena relació violenta, la víctima és **conscient** que l'altre té el **poder**.

"La víctima si que és conscient de que l'altre té el poder. Lo que no és conscient, és que això no és lo normal, que hi ha altres relacions diferents. Lo que pensa és que tothom va així. Però si que és conscient que l'altre sempre li està dient que és una inútil, clar no és conscient. El que passa és que ho accepta perquè pensa que això és lo normal."

El què s'ha observat però és que aquesta afirmació pot identificar-se amb algunes⁶⁸ dones d'edat més avançada que han viscut patit la violència des de molts anys endarrera, amb un context social clarament permissiu en aquesta problemàtica:

"Bueno ahora sé que eran violaciones porque entonces creía que era lo que tocaba...aunque me saltaban las lágrimas cada vez, y me hiciera daño...mucho daño." D- DE3- WN

En canvi, en dones que han patit violència de forma més recent (dones encara joves), podríem matisar que es pot arribar a considerar normal en la seva relació de parella, però no la norma en relació a les altres, fonamentalment perquè socialment no està acceptada (gràcies a les campanyes de sensibilització social i pressió mediàtica), i precisament per aquest motiu podrien tenir vergonya de fer-ho visible (com veurem posteriorment). En aquests casos, podríem dir que la situació de violència comença provocant **confusió**, però amb la constant vivència de la mateixa, acaba per crear una situació **d'assimilació** de la violència.

"Hasta yo misma me lo creía [del què l'acusava el seu marit] ...me hacía sentir culpable... le decía perdón, pero, porque me has pegado? ... te hacen sentir nadie." D- BL2- WO.

"Es que llega un momento en que te acostumbras, es que te dicen de todo y com es lo que ella le va oyendo des de hace años, pues ya te acostumbras. Y lo jodido es que te lo crees." D- BE1- PP

Aquesta situació de violència acostuma a ser **permanent**. Formarien part de la zona submergida de l'iceberg, és a dir, persones que estan actualment patint i que no han manifestat de forma explícita el seu problema i mantenen la convivència violenta.

Observem tres factors que contribueixen a aquest continuïtat:

- **isolament**, com a part de l'estratègia per mantenir el poder sobre la parella.

"Si es que no tengo amistades... no puedo relacionarme con nadie porque si me relaciono con alguien y si es hombre... ya me he acostado con él..." D- BE1- PP

⁶⁸ Però no en totes: "... y la mayor tristeza que me daba era cuando el sábado o el domingo que venía a la ventana y veía a los matrimonios caminar, con los hijos, y decía, porque no soy igual que las otras personas? entonces me sentía sola..." D- CP3- WO

"Me hizo llamar a mi madre y él me iba diciendo lo que tenía que ir decidiendo... Y mi madre alucinaba por el teléfono, y me acuerdo que en una dijo: "Vale, vale, si no quieres...", por la contestación supongo que yo le diría que no quería saber más de ellos." D- XEX- WPO

g

- **por** i amenaça, que directament coacciona les opcions de canvi

"[Tienes miedo de que pueda haber algún problema?] De él, si va borracho sí. D- BE1- PP

"La cara me cambiaba... porque le tenía miedo" D- DE3- WN

- baixa **autoestima**, que dificulta que elles mateixes vegin les seves capacitats i possibilitats

"Cuando te humillan tanto, tu sabes que es que te digan: "No vales pa'nada (...) El piso esta sucio siempre" Es que te lo crees, te lo crees, "Es que me he pasao todo el día fregando", o sea yo estoy con mi hijo, y si puedo estar con él 24 horas, estoy 24 horas, y a lo mejor viene el otro y me dice que no cuido a mi hijo." D- BE1- PP

3- la decisió de ruptura

Malauradament aquesta fase no sempre és dóna, tot i adonar-se que d'una banda aquesta situació familiar no és la desitjada. Hi ha diferents factors que contribueixen a no deixar aquesta relació violenta, a banda de la relació afectiva que mantenen amb la parella:

- la **por** davant la incertesa de la vida sense aquesta parella

"Estaba sola a Andorra lo escondía todo porque tenía miedo... el me decía que con los niños no saldría adelante, y que si me encontraría me mataba..." D- CP2- PM

- **vergonya**, de evidenciar el "fracàs" d'aquesta relació interpersonal

"Han vingut aquí a viure soles... i els hi fa vergonya explicar-ho a les seves famílies... també els fa vergonya tornar... fa vergonya que ha sortit rana (...) o perquè [la mare] els dirà que és normal... que ella també ho ha passat." AD 2

"Des de sempre he anat pel carrer mirant cap a terra per vergonya del que pensessin".
D- DE3- WN

- per **pena** i llàstima cap a la seva parella (en molts casos pare dels seus fills/es), i fruit de la sensació de responsabilitat

"Y yo sabía que mi marido sólo... quedaba en la orilla... no se lavaba, no se arreglaba, dejado... mis hijos ver a su padre así... y eso me hizo aguantar... le di otra oportunidad..." D- CP3- WO

- problemes **econòmics**⁶⁹

"Et diuen: mi marido me pega de vez en cuando... estoy sola,... nadie me dice nada... pero a final de mes..." AD 2

"Luego el tema económico también, porque aquí en Andorra con un sueldo no vives." D- BE1- PP

- baixa **autoestima** - manca de seguretat i por a sentir-se sola

"Creía que no iba a encontrar a nadie, que me iba a quedar sola, que nadie me iba a querer, que no servía pa'nada. Quien me va a querer..." D- BE1- PP

En els casos de les persones informants, s'han trobat diferents factors **detonants** de la separació.

- cansament, fàstic, pena... els ha canviat la seva percepció, tot i que això no vulgui dir que no els tenen por... prefereixen *arriscar-se*:

"...ja no podia més després de tants anys." D- DE3- WN

"Estaba tan cansada, que no me importaba lo que me hacia, si mi destino era este..." "Llegó un momento que me daba asco." D- BL2- WO

- després d'una forta agressió en que la víctima veu perillar la seva vida i que acaba en denúncia; o veu fortament amenaçada la seva dignitat (en el cas de la violència psicològica)

"Fins que no em va agafar pel coll, jo no vaig passar por en el moment en que et veus contra la paret amb les mans al coll es quan penses "Ho surto d'aquí o no sortiré mai". D- BEO- WX

"En los 5 años siempre he tenido follones con él, pero el último que ha sido..."
D- BE1- PP

⁶⁹ Tal i com s'ha analitzat a la situació econòmica i laboral de les persones que pateixen violència. Veure més altres cites/exemples de la dependència econòmica al punt " 5.Situació econòmica i laboral" del perfil de la persona que pateix violència.

- perquè no volen que els seus fills/es visquin més en aquesta situació, ja que perceben que també perillen.

"Yo me quedé embarazada y fue mi salvación. Sí, sí. Fue mi salvación porque fue entonces cuando yo me di cuenta de que yo no podía seguir así, de que yo no podía tener a este hombre como padre." D- XEX- WPO

"Llegó un momento que me daba asco... pensé que no podía morir a su lado... y que tampoco esto era bueno para mis hijos". D- BL2- WO

"Va decidir deixar separar-se en el moment que vaig veure que el seu marit també maltractava a la seva filla... La nena tenia dos anys, i el petit 11 mesos".
D- BA2- IN

4- el procés de ruptura

En el moment que han decidit que no volen continuar convivint en una llar violenta, comença un procés de **reflexió** per analitzar quina és la millor manera per deixar la relació i per tenir-ho sota control. No ho executa de seguida, sinó que entre que la dona se'n adona que no pot seguir en aquesta situació i ho fa efectiu, passa temps. És en aquest temps que la persona s' **informa** i assessora a diferents professionals.

*"La primera consulta és de la dona explicant que té problemes molt greus i que no sap què fer. Està compartint un problema. Vol informació, però no assessorament per una separació. Passaran uns mesos, o potser anys, però tornarà per iniciar els tràmits. A les dones li costa prendre la decisió des del moment que comencen a tenir la idea. Això passa per un sentit de la responsabilitat. "*⁷⁰

"Yo me tenía que ver muy segura y... yo tenía que estar muy segura de lo que iba a hacer.... Que piensas mucho y vas maquinando tú también la forma de escapar" D- XEX- WPO

"¡Siiii!. Yo me separo, esto, esto..., yo me separo seguro vamos! (...) Lo he pensado muchas veces [i actualment conviu amb la parella, i està demanant informació/assessorament a diferents professionals]." D- BE1- PP

⁷⁰ Informació extreta de M. Bourgeau (en el marc d'un estudi sobre la situació de monoparentalitat).

5- consolidació de la ruptura

La decisió efectiva es realitza una vegada calculades les conseqüències d'aquest.

Cadascuna de les ruptures és diferent segons el procés de violència viscut.

En els casos que és fruit d'una clara visibilització (per denúncia) de la problemàtica, s'acostuma a iniciar una fase dura en la que s'ha d'afrontar a la relativa ineficàcia dels processos judicials, com s'analitzarà conjuntament amb la resposta institucional⁷¹.

En la resta, s'inicia el pla, en el què es compta amb l'ajuda puntual de familiars o amics que tenien coneixement, si més no en l'últim moment.⁷²

Hi ha situacions que la separació provoca amenaces per part de l'home, mentre que en altres es assumida de forma més tranquil·la, especialment en el cas de parelles que porten molts anys de convivència.

"Aún seguía con él por pena... diría que no lo quiero... sólo quería que él estuviera bien, aunque sólo, y no verlo más... yo no lo entiendo lo que me pasa... me ha hecho tantas, tantas, tantas...." D- DE3- WN

6. estabilització

Una vegada efectuat el trencament comença un procés d'estabilització, amb el suport de fills/es i altres familiars i amics.

En general les dones que han patit violència afirmant que ara viuen més tranquil·les i que prefereixen no recordar.

"La verdad es que no pienso en todas las que me ha hecho... y cuando me viene a la memoria empiezo a cantar para no recordar... la gente se debe pensar que estoy loca, y yo creo que si recordara todo lo que he vivido por su culpa...entonces sí que lo estaría... Cuando estas tan mal quieres olvidarlo y esto re remueve... yo quiero olvidar, por no pensar... porque si no, estaría loca perdida, y yo tengo que seguir adelante." D- DE3- WN

⁷¹ Veure: 7.6. I després de la denúncia?

⁷² Veure el suport de la xarxa familiar i social (8.2)

Cal destacar que totes han après i transmeten el **missatge**:

“Hoy a mi hija, y a todas las mujeres les digo que si a la primera, a la segunda el hombre no cambia...Hoy por hoy no hubiera aguantado tanto... viviría mi vida... si fuera para matarme me mataría... pero aguantar así...vivir... te están matando poco a poco... no puedes vivir porque viví muy mal, muy mal...” D- CP3-WO

*Sincerament que denunciïn o que ho deixin, que facin el que sigui **però que no aguantin mai**. Que quan els hi faltin el respecte una vegada, que el parin. O sigui, però claríssim.. I si arriben al punt aquest, des de luego que ho denunciïn, que tinguin molta paciència i que estiguin molt convençudes del que volen fer”* D- BEO- WX

6. la persona que exerceix violència vers la seva parella

6.1. aproximació a la persona que maltracta

Segons l'**estereotip**, la persona que agredeix és un home de maneres dures i clarament conflictiu i violent, possiblement alcohòlic i de classe social baixa. Però si aprofundim una mica més en el perfil de la persona que exerceix violència en la seva relació de parella observarem que no necessàriament coincideix amb aquesta descripció, i que a més, aquesta afecta, no només la percepció social en general sobre la problemàtica, sinó també la percepció d'alguns/es professionals a l'hora del seu abordatge, i sobretot detecció.

El 80% dels homes que maltracten no són malalts sinó **discriminadors**⁷³. Com ja s'ha comentat, les agressions es produeixen en un context patriarcal, en les que s'estableixen relacions de dominació i s'exerceix poder de diferents vies. La majoria de les persones que agredeixen en aquests casos són efectivament homes.⁷⁴

Com s'ha vist, a les dones tradicionalment se'ls hi atribueix el rol de l'esfera domèstica, i en contraposició als homes se'ls associa amb l'esfera pública, de fet són ells que controlen i limiten la xarxa social de la seva parella en les relacions. Aquest rol públic es construeix sempre com una consecució, és a dir, han d'aconseguir ser homes a través d'un procés de lluita (mentre que la dona ja neix dona, no ho ha de demostrar constantment)⁷⁵. La manera de restablir aquests valors és la violència emprada com a mitjà d'expressió per dir "qui és el que mana"⁷⁶, i establir una situació de superioritat i **dominació** en la relació.

⁷³ Corsi (2002)

⁷⁴ També s'exerceix violència de les dones cap als homes. Aquestes situacions estant molt menys estudiades, de manera que no podem treure conclusions de la incidència ni de la forma de la violència en aquest sentit. Però segons els estudis dels que es té informació, aquest casos es donen en una proporció inferior. Recordar que el present estudi es centra en la pressió i dominació a través de la violència d'un col·lectiu vers un altre, i de la imposició de la violència pel simple fet de pertànyer al gènere contrari. La violència plantejada a un altre nivell seria necessari tractar-la en un altre estudi.

⁷⁵ AAVV (2004)

⁷⁶ Barea (2005)

Per a la persona que agredeix, la violència mai no és un **problema**, si no que és una **forma de solucionar** una situació que li ha produït un malestar al que se li atribueix una culpabilitat externa, i davant l'absència d'altres respostes d'afrontament adequades, la violència esdevé la resposta, malgrat que moralment sigui la pitjor de les solucions desitjables⁷⁷. L'agressió és una manera de canalitzar les seves inseguretats, i mirarà de demostrar que ell és el que té el poder, mantenint aquest pacte intacte, si cal, fins a les seves conseqüències més extremes com l'uxoricidi⁷⁸ (tot i que insistim en que aquesta no és ni l'únic, ni la forma més habitual de maltractament, tot i que sigui el més visible).

La persona que té una conducta violenta envers la seva parella, no acostuma a mostrar-se agressiva de manera constant, sinó que ho fa de manera **intencional** sobre la persona amb qui manté un vincle d'intimitat (dona o companya)⁷⁹.

És en aquest punt, i coneixent alguns dels motius que porten a un home a comportar-se de manera violenta amb la seva parella, on cal remarcar la seva **doble façana**. Aquesta es caracteritza per mostrar-se violent en la intimitat de la llar i altament social i amable fora d'aquesta. Així com la probabilitat de que es manifesti angoixat i deprimat, fins i tot adoptant una actitud sobreprotectora cap a la seva parella, amb la finalitat de cercar la complicitat del professional.

Seguidament es farà una pinzellada breu a patrons de comportament de l'home que ha agredit en relació als membres que conviuen amb ell, i en especial la seva parella, amb la família i amistats, i amb els/les professionals: trets significatius comuns, que es veuen corroborats per estudis sobre la figura de l'home que agredeix.

⁷⁷ Delgado (2002)

⁷⁸ Quan un home mata a la seva dona o amant per evitar que l'abandoni.

⁷⁹ Corsi (2002)

6.2. factors per apropar-se a la figura de la persona que maltracta

→ Es defineix l'home que agredeix com el subjecte de sexe masculí i gènere masculí que exerceix modalitats de violència: violència física, maltractament emocional i/o abús sexual, de manera exclusiva o combinada i intencional sobre la persona amb qui manté un vincle d'intimitat: la seva dona o companya.

→ En conducta humana, el risc de ser una persona agressora mai és zero. La comunitat està socialitzada en la cultura patriarcal, fet que posa a tots les persones en risc de ser agressores⁸⁰.

→ La persona que agredeix a la seva parella, no és en general un malalt. És un home que ha assumit uns valors socials masclistes encara vigents en molts contextos socials. Des de petit ha après que les dones són éssers inferiors, que no tenen prou criteri i que són ells els que han de prendre totes les decisions sobre la seva vida personal i familiar.

→ No hi ha manera de detectar a simple vista a una persona susceptible d'agredir. Per tant, cal conèixer quin cúmul de característiques ens poden servir d'indicadors per intuir que, potser, en una llar potser s'està patint violència. Sense estigmatitzar i parlar de claredats irrefutables, sí que hi ha signes que ens poden encaminar a una detecció fiable.

A) Possibles causes

Com ja s'ha comentat anteriorment no s'està davant d'homes amb una patologia determinada. Podríem dir que si hi ha una patologia, aquesta és sociocultural.⁸¹ Es tracta doncs, d'un problema que des d'una perspectiva ecològica, rau sobretot en el macrosistema⁸² i l'exosistema⁸³, sense pretendre, però, treure la responsabilitat dels actes violents que pugui cometre la persona.

⁸⁰ Corsi (2005)

⁸¹ Barea (2005)

⁸² Des del model ecològic proposat per Brofenbrenner (1979), en que considera els diferents contextos en els que es desenvolupa una persona; el macrosistema és el que ens remet als sistemes de creences existents en una cultura determinada.

⁸³ Des del model ecològic proposat per Brofenbrenner (1979), el exosistema és la comunitat més propera a la persona, és a dir les institucions que medien entre el nivell de cultura i el nivell personal, com poden ser l'escola, els mitjans de comunicació, organismes de seguretat, etc.

Les causes que porten a un home a infligir maltractament a la seva parella són variades i en cap cas unilaterals. Els programes que han treballat amb homes que han estat violents, coincideixen en descriure que la majoria d'aquests homes tenen **baixa autoestima i celopatia**⁸⁴.

D'altra banda el comportament intrafamiliar violent coincideix sovint amb una **conducta apresada** i relacionada amb les experiències viscudes durant la infància i l'adolescència tal i com indica Corsi (2004). Frequentment, els marits que agredeixen han experimentat en la seva família d'origen, ja sigui com a víctimes directes o com a testimonis de maltractaments a algun membre de la seva família, aquest tipus de modalitats a través de la *transmissió intergeneracional*.⁸⁵

I finalment, tot i que no es poden considerar en cap cas causants directes de l'actitud violenta dels homes cap a les dones, destaquem l'alcohol i les altres substàncies tòxiques com a facilitadors de les agressions. Aquests actuen com a **deshinibidors** que poden en un moment donat, facilitar que una situació conflictiva desencadeni en violència física i/o sexual.⁸⁶

⁸⁴ Lilliana (2002)

⁸⁵ Lilliana (2002)

⁸⁶ Pràcticament el 100% dels i de les informants als que hem tingut accés, han reconegut que la persona que ha agredit havia begut en el moment previ a les agressions. Fins i tot reconeixent-se en alguns casos com a persones alcohòliques.

6.3. les agressions

Més que un episodi d' agressió, una espiral de violència

La violència que pateixen moltes dones per part de la parella no és un fet aïllat, una agressió puntual, sinó l'essència d'una **relació violenta**, que lluny d'aportar amor, protecció i estabilitat, el que produeix és la destrucció personal d'un dels membres de la parella.

La violència creix dia a dia d'una forma molt **subtil**. Es basa en l'establiment de la relació de poder i de submissió, que en un inici pot ser difícil d'identificar (no en tots els casos), i que té com a conseqüència l'**anul·lació** de la dona⁸⁷.

Aquest procés de la violència ha estat clarament descrit en els estudis especialitzats, tot i que es constata que el seu coneixement no és extens (ni entre la població ni entre els propis professionals). És per aquest fet, que es recalca la importància d'identificar el cicle tant en les persones que en són víctimes, de manera a posar nom al què estant vivint, i entendre que aquesta és una conducta aïllada. Com a nivell social, per sensibilitzar del procés i ajudar a identificar de forma precoç aquestes situacions

El **Cicle de la violència** (Walker, 1979)⁸⁸ es diferencia en tres fases:

- 1r. *Acumulació de la tensió*: successió de la circumstàncies (dins i fora de la llar), que provoquen un increment gradual de l'ansietat i la hostilitat en la persona que agredeix.
- 2n. *Episodi agut*: explosió de violència en el que la persona que agredeix descarrega la tensió acumulada en la primera fase, independentment del comportament de la víctima.
- 3r. *Lluna de mel*: període de relativa calma precedit per el penediment de la persona que ha agredit arribant fins i tot a comprometre's a introduir certs canvis en la seva vida.

La probabilitat de nous episodis violents a partir del primer és cada vegada més gran i alhora aquesta primera fase del cicle acostuma a reduir-se fins desaparèixer del tot. A més, una vegada es produeix la primera agressió, la violència no fa més que

⁸⁷ Per complementar aquest punt, veure l'Escala de la violència, al capítol 5.

⁸⁸ Sanmartín, Molina, García (Eds.) (2003)

augmentar: acostuma a començar des de l'inici de la relació amorosa amb mostres de desconsideració subtils (crítiques a les amistats, forma de vestir, opinions... cap a la parella), i es va agreujant amb el temps (desvaloritzacions i humiliacions), podent derivar en diverses i vàries a agressions.

En molts casos la dona que pateix violència per part del seu company/marit, se n'adona de que pauta és repetitiva, i confia en el canvi de conducta, el que fa que el perdoni. Aquest canvi de conducta des de la persona que ha agredit sí que es dona en un primer moment, i això provoca en ella un sentiment de culpabilitat i responsabilitat.

Les agressions registrades des del PAVD

El Registre oficial només ens aporta dades relatives a l'agressió que ha derivat la intervenció d'urgència i l'activació del PAVD. Per tant, i com ja s'ha vist en capítols anteriors, queda lluny de recollir altres formes menys evidents de violència.

Majoritàriament la tipologia d'agressió que es registrada és la **violència física**, en un aproximadament 53% dels casos. Aquesta dada lliga perfectament amb les institucions que més intervenen en aquests casos: Servei d'urgències i el cos de la Policia. És també el tipus de violència que socialment més s'identifica amb la violència de gènere en la relació de la parella (com observarem al capítol destinat a la percepció social).

"Només haver patit una pallissa, però que va ser la primera i la última. Segons el seu relat, ell li va propinar tal pallissa que li va deixar el cap ple de bonys i la cara tota morada. Va estar 15 dies a l'hospital i tres mesos de baixa" . D- DP1-WO

Aquesta violència va indivisiblement vinculada a la **violència psicològica**, és a dir, aquella que posa en perill no tan la integritat física, com la identitat i la dignitat personal, i que produeix greus danys a mitjà i llarg termini en el l'autoestima i la conducta. Segons el Registre, en un 40% pateixen aquest tipus de violència⁸⁹.

⁸⁹ Sense tenir en compte que qualsevol altre tipus d'agressió també produeix violència psíquica.

"Que t'ho vas creient, i penses que tindrà raó, què hauré fet malament, o ho estic fent malament, perquè es continuo, continuo, continuo, és una sensació molt estranya que fins que no ho vius no ho saps" D- XEX- WPO

"Luego la bebida, las presiones, amenazas, bueno, de todo... Como rebajándome, como rebajándome, diciéndome que soy cortica, que soy muy inculta, que no entiendo, que solo sirvo para fregar y para limpiar..." D- XEX- WP1

Finalment, més o menys un 2% dels casos de violència registrats ho són per agressions de tipus **sexual**. Són els casos que atén el servei de Medicina Forense. Cal tenir en compte, però que la violència sexual que es viu en l'àmbit de la relació de parella no acostuma a ser obertament denunciat o el detonant del trencament, sinó que la violència sexual en la relació de parella és una dimensió més de la violència que es pateix en el nucli familiar.

Entre les dones que han patit violència per part de la seva parella, trobem molts casos de relacions sexuals forçades:

"No tenia llibertat, em bufetejava, i m'obligava a tenir relacions sexuals..." D- BA2- IN

"Cada día me insultaba, me tractaba de inútil, y me violaba ... bueno ahora sé que eran violaciones porque entonces creía que era lo que tocaba...aunque me saltaban las lágrimas cada vez, y me hiciera daño...mucho daño". D- DE3- WN

"Y de maltratos también están los maltratos sexuales, que ahí también hubo varios..." D- XEX- WPO

Les agressions que activen el PAVD es produeixen molt majoritàriament en **espais privats** (un 87%), i per tant es reafirma la dimensió íntima que té la violència de gènere en la relació de parella. Quasi nou de cada deu casos activats que han estat Registrats pel PAVD s'ha produït en un espai/lloc íntim, i d'aquests un 61% en el domicili⁹⁰, i un 4% en el cotxe⁹¹ de la parella.

"Y yo no querría ir, porque yo no soy de fiestas, yo soy mucho de mi casa. Y bueno, me dio un cabezazo en el coche." D- XEX- WPO

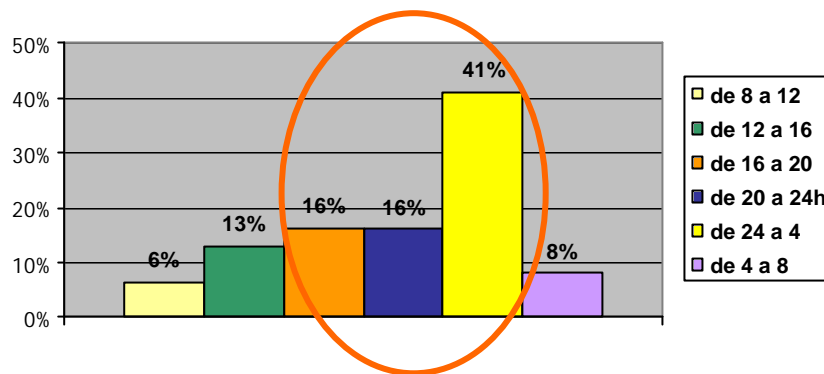
Per telèfon s'han registrat fins a un 12% dels casos; i per tant un tipus de violència més psicològica i basada en amenaces.

⁹⁰ Cal parar atenció a la conceptualització: violència domèstica i lloc de l'agressió.

⁹¹ Com a espai íntim/particular

Com a llocs públics on es produeixen les agressions observem que el més o menys 2% es produeixen en el lloc de treball un 1% succeeixen a la discoteca o bar; i un 9% en l'espai públic en general.

En referència a l' **hora** d'agressió en el següent gràfic observem com la gran majoria de les agressions registrades per PAVD es produeixen en la franja nocturna, molt avançada la nit.

Gràfic 7. Hora d'agressió. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB.

Quasi 1 de cada 2 casos registrats pel PAVD són per agressions que succeeixen passades les 12 de la nit. Aquesta dada corrobora la idea que les intervencions del PAVD tenen un caràcter d'immediatesa, bàsicament pel component físic de la mateixa agressió.

Finalment, el Registre recull que un 57% de les víctimes són agredides en més d'una ocasió. Tot i que també recull que hi ha 93 víctimes per 114 maltractaments. De totes formes, si interpretem aquesta dada cal tenir en compte que no corresponen a vegades que són agredides, sinó a vegades que arriben novament al PAVD per ser ateses.

Atenció especial a la violència psicològica i emocional

Una vegada descrites les característiques més significatives dels episodis de violència detectats des del PAVD, considerem interessant fer especial èmfasi al maltractament **psicològic** i **emocional**, perquè entenem que és el més estès, però també el més difícil de detectar i tractar de cara a la persona que la practica.

La violència psicològica i emocional, caracteritzada per un abús de poder constant per part d'un dels membres sobre l'altre, són les més comunes en les relacions de

parella. Insistim en aquest tipus de maltractament ja que fins i tot les situacions més greus s'inicien a partir de simples crítiques o amenaces verbals⁹².

Aquests abusos psicològics poden prendre diferents formes com la culpabilització, la intimidació, l'aïllament, l'ús d'amenaces, ús dels fills o el control econòmic. Seguit d'altres formes d'abús emocional com són: la desvalorització, l'hostilitat i la indiferència.

→ Sobretot són aquests aspectes els que posteriorment a nivell **terapèutic** són més difícils de controlar per la persona que agredeix, ja que aquest tipus d'abús persisteix tot i que s'hagi assolit la inhibició de la violència física.

*"Cuando te humillan tanto, tu sabes que es que te digan: -"No vales pa'nada",
"El piso esta sucio siempre" Es que te lo crees, te lo crees, -"Es que me he
pasao todo el dia fregando", o sea yo estoy con mi hijo, y si puedo estar con él
24 horas, estoy 24 horas, y a lo mejor viene el otro y me dice que no cuido a mi
hijo. D- BE1- PP*

*"Lo que pasa es que yo muchas veces trabajaba y cuando iba a cobrar mi nómina
ya muchas veces no la tenía en el banco. Ya me la tenía cogida. (...)
Económicamente siempre muy mal, pues porque esa persona no tenía cabeza.
Era salir y gastar y tontear, y ya está." D- DP4- WO*

*"T'ho vas creient, i penses que tindrà raó, què hauré fet malament, o ho estic
fent malament, perquè es continuo, continuo, continuo." D- BEO- WX*

⁹² Veure Escalada de la violència domèstica de AAVV (2004), adaptada en el capítol 5 (5.3)

6.4. perfil actitudinal amb la persona a la que agredeix

El que es presenta seguidament són els **perfils** actitudinals respecte a les característiques pròpies que pot prendre l'home que agredeix, amb la seva parella i davant dels professionals socio-sanitaris, de manera general. Són, com s'ha dit, aspectes estudiats i generals, i no pretenen ser en cap cas un compendi psicològic o que provoqui una pauta definitiva i rígida d'actituds. La intenció de mostrar aquest perfils, de cara a la parella i els professionals, té com a objectiu, per una banda presentar un home que escapa als estereotips generals d'home agressor, i per una altra banda observar unes eines introductòries per començar a conèixer quin perfil és susceptible de mostrar un home que empra la violència vers la seva parella.

En relació a la parella

S'ha comprovat que la majoria dels homes que maltracten **controlen molt bé la còlera**: al seu/seva cap no el peguen, al carrer són encantadors... L'agressió física és una manera de canalitzar les seves inseguretats, però insistim en que aquesta no és ni la única, ni la forma més habitual de maltractament, tot i que sigui la més visible. I que s'esdevé al cap d'un procés i no de manera espontània.

Es pot afirmar que la majoria d'homes que agredeixen es caracteritzen per tenir una baixa autoestima, molts prejudicis masclistes i problemes relacionats amb l'abús de substàncies tòxiques⁹³, segons el perfil de les parelles entrevistades i l'afirmació d'aquests aspectes segons Corsi (2002).

Per Rondeau, Gauvin i Dankwort (1989), la primera manera de detectar la **dependència** dels homes cap a les seves dones és la por que tenen a perdre la seva parella.

"Personalitats dependents", ells tenen l'autoritat però en realitat depenen molt de tenir una persona més que sempre estigui amb ells, enganxada i fent lo que ells volen. Sols no saben fer res, necessiten a l'altre. Això sí, ells manen. En aquestes personalitats és en les que es pot intervenir més. Son les que es pot fer més ajuda". HO 1

⁹³ Per exemple, són les característiques que també coincideixen amb els homes que estan reclusos a la presó Model de Barcelona per violència- reportatge de divulgació de TV3 ·30 minuts.

Majoritàriament l'home que agredeix presenta una **dualitat** entre el seu comportament en l'esfera privada (la llar i la seva família), i l'esfera pública. En general les informants, ens han transmès el perfil d'una persona oberta i amb moltes amistats. Però que en la llar imposa unes normes per resoldre conflictes per la via violenta, i una convivència basada en la por i l'autoritat.

"Ell és el més obert el que fa "xistes", sempre està de conya amb la gent, té molta educació. Molta carrera, molt estudi." D- BE0- WX

"Él ¡buenooo!, es encantador. Es una persona que no habla una palabra más alta que la otra muy educao, una bellísima persona (...) Que él es una bellísima persona y la gente se lo cree." D- BE1- PP

"Porque además es persona que es muy tranquilo, puedes contar con todo con él, te da todo, pero cuando se le cruza la vena que se va de juerga o que las bebidas, yo no sé, pues es otra persona totalmente diferente." D- DP4- WO

"Si, e' que e' muy infantil...(...) luego con la gente, lo que te comentaba, e' muy gueno. Todo el mundo cree que es bueno, y da cada meneo que... ombre', mujere' ... el que sea" DD- XEX- WP

Un aspecte que caracteritza els homes que tenen conductes violentes amb la seva parella és l'**aïllament emocional**⁹⁴, tot i que pugui semblar contradictori amb el fet que aquestes persones mantinguin una àmplia xarxa social a nivell d'amistats i coneguts. Les seves parelles els hi reconeixen aquesta facilitat de "fer amics", i en tots els relats s'intueix el feble lligam d'aquestes múltiples coneixences.

Aquesta consideració però no exclou el perfil d'home que es mostra violent en tot context.

Per norma general, els homes que tenen conductes violentes cerquen la manera de ser ells el **vehicle de les relacions** entre la dona i els seus amics propers i familiars. D'aquesta manera controlen en un doble sentit: amb qui parlen i quan, i amb qui i quan poden parlar-hi. A més exerceix un control sobre el tipus d'informació que es deriva de la parella i d'ella, manipulant-la segons els seus interessos. Les relacions

⁹⁴ Aportació de Sonkin i Durphy (1982) citat a Corsi (2002).

amb la família de la dona acostumen a veure's molt deteriorades, ja que per part de l'home, és una manera de mantenir la "feblesa" d'ella i en certa mesura accentuar-la.

"Hi ha gent que a lo millor, el coneixen a ell i em diuen que és impossible, que ell no ho faria això." D- BE0- WX

"Y dicen: "no, esta que me estas contando a mi, eso es mentira". Y eso es lo que da a entender él, y es lo que esta vendiendo él". D- BE1- PP

En la intimitat de la llar, més enllà de la pròpia agressió ja sigui verbal o física, els homes agressors mantenen un comportament generalitzat característic, en forma de **gelós i actituds possessives** envers la seva parella.⁹⁵

"Me prohibió tomar anticonceptivos, porque para él era una forma de comprobar que no tenía relaciones con ningún otro." DD- XEX- WP

"Ell no em deixava treballar..." D- BA2- IN

L'actitud oberta que manté amb el seu cercle social, es transforma en la llar en un reducte de **control i privació econòmica i social**, de llibertat i en aquest exemple que veurem seguidament, arriba fins a la privació d'un dret tant fonamental com és la sanitat.

"El meu marit no em portava ni al dentista per por a deixar cap prova." D- BA2- IN

" ue aquest no m'agrada, que aquesta noia no m'agrada, sortir amb els seus amics, i amb les meves amigues no..." D- XEX- WPO

"Me acuerdo que me hizo llamar a mi madre, y él me iba diciendo lo que tenía que ir decidiendo. Y mi madre alucinaba por el teléfono" D- XEX- WPO

"No si es que no puedo hacer nada. Si es que no tengo amistades, no puedo relacionarme con nadie, porque si me relaciono con alguien y si es hombre ya me

he acostao con él, y si es amiga, no sé, a lo mejor se piensa que también soy lesbiana, yo que sé.” D- BE1- PP

Això ajuda a entendre perquè, tot i que la família, a vegades veu coses “estranyes”, no saben identificar aquesta situació i per tant no actuen, o no prenen part per la dona. Com veurem al capítol de la percepció social, també existeix la creença que ella el deu provocar, que ella ho consenteix i que en les coses de parella no s'hi han de posar.

Tal i com molts/es professionals sanitaris han corroborat, els homes que tenen conductes agressives amb les seves parelles, presenten forces dificultats per seguir un tractament, perquè no assumeixen el suficient grau de responsabilitat pels seus actes ni tampoc senten la necessitat de demanar ajuda. No internalitzen el problema com a propi, si no que l'atribueixen a circumstàncies externes a diferents nivells: des de problemes de casa fins a problemes d'àmbit nacional, on en darrera instància, la dona és la culpable final de tot plegat.

L'actitud de l'home que ha agredit, en el moment i després d'haver realitzat l'agressió, és la de no entendre que el que ha fet és punible i censurable. Es senten **legitimats per fer-ho**. En tot cas, s'adonen que la parella no li ha “agradat” (si ella ho manifesta d'alguna manera), i davant la possibilitat i la por de “perdre-la” passen una fase en el cicle de la violència anomenada lluna de mel en el què proposen oblidar l'episodi de violència i prometen canvis, amb l'objectiu de que la dona es mantingui al seu costat.

“Y entonces él salió de la cárcel. Tuve que convivir con él. Me prometió y me reprometió que “Nunca más, que nunca más, perdón, perdón”, lo típico de todos los maltratadores, que me quiere con locura, y yo tenía que hacer un papel muy bueno.” D- CA2- WO

“Sí, conmigo y con mis hijos. Yo no puedo decirlo. Sí señor. Pero esos momentos a mí..., luego que tenía esos momentos que me decía que yo soy corta, que se me va la olla, que yo que no sirvo. Luego que viene llorando, que le perdone, que lo que ha dicho que no es así. Pero ya está dicho y a ti te ofende y te has de sentir mal.” D- DP4- WO

D'altra banda, la seva percepció va en la línia de sentir que no estan actuant de manera anòmala, sovint no només no es retracten de l'agressió sinó que a més la **justifiquen** i se'n senten satisfets, donat que ha sigut una mesura que ha assolit el seu objectiu. Quan se n'adonen que la seva actitud no és ben vista pels "altres", la justifiquen o lo maquillen, però sempre fent recaure la culpa en la parella.

"Yo estaba en mi casa, tú cogiste el cuchillo y hiciste lo que hiciste", o sea, - "pero no, si tú no hubieses discutido conmigo... - ¿yo discutía?, si eras tú". Bueno, siempre no es él, el culpable, porque te los has mirado mal, o porque él venía para aquí, ..." D- CA2- WO

"Él me violó, me violó varias veces... y para ir a trabajar me decía que tenía que hacer sexo... es que tengo que hacer sexo contigo porque te necesito... y yo, para verme libre de él, para verme libre de él, hacia... Ha tenido el sexo que ha querido... me ha hecho lo que ha querido... y después venía, empezaba a reír y me decía que no se iba..." D- CP3- WO

En relació als fills/es

A la llar, no només conviuen amb la parella sinó que molt sovint també viuen amb els/les **fills/es**⁹⁶. Com hem vist, aquests són víctimes de forma directa o indirecta de la llar familiar violenta: pateixen maltractaments, o aprenen que un model de resolució de conflictes violent i uns valors autoritaris i sexistes.

"Cuando nació mi hija, y después mi hijo (de una violación)... mi marido amenazaba con hacernos daño... amenazaba con tirarnos por un barranco con el coche... siempre le hemos molestado." D- DE3- WN

"Un cop separada, la seva filla va començar a parlar i donar signes de possibles abusos del seu pare." D- BA2- IN

"Cuando nació el nene la nena tenía tres años...estaba embarazada del nene que me pegó una patada en el vientre, y suerte que tenía una pared que me aguantó detrás..." D- CP3- WO

⁹⁶ Tal com s'ha vist al nucli familiar de la persona que pateix violència i com ho confirmen molts altres estudis Meil (2004), Alberdi i Matas (2002)).

*"Rebia maltractaments de tots tipus, fins i tot davant dels meus fills." D- BL2-
WO*

D'altra banda, i a conseqüència de la relació de poders que manté amb la seva dona, es desresponsabilitza de la tasca cuidadora vers els seus fills/es, i adopta el rol que en un *societat patriarcal* pertoca a l'home, és a dir que es limita a jugar el rol de "breadwinner"⁹⁷ i patriarca controlador dels valors. Això s'accentua en el moment de la separació.

"Él nunca se ha preocupado por si los niños tenían zapatos, o los niños tenía ropa, o comían, o... nunca, era más bien egoísta, pensaba en él." D- DP4- WO

"Ha de donar-me 50000 per a la pensió dels dos fills, però no m'ha passat res en els tres anys...i ara, què? He d'anar a posar una altra denúncia...?" D- BA2- IN

En alguns casos, però els fills/es són un utilitzats per perjudicar a la seva parella:

"En una ocasió, quan l'home tenia la seva filla petita de visita amb ell, la va dur fins a la porta de la batllia i li va dir a la nena que hi pujés, i digués que la seva mare la maltractava." D- DP1- WO

"Pero el siempre ha dicho que el hijo no era suyo. Se lo ha dicho a mis amigas, a su familia, a mi madre, a mi hermano, a todo el mundo, siempre." D- BE1- PP

6.5. perfil altitudinal amb els/les professionals mèdicosocials

En relació a com es presenta la persona que ha agredit als serveis d'assistència, el més probable és que es manifesti **angoixat, deprimit**, etc. Aquest comportament té com a finalitat obtenir la complicitat de la/el professional per a que la parella torni al seu costat. La intenció és manipular la situació i al terapeuta, mostrant-se com a malalts, deprimits, etc., per la qual cosa demanen l'atenció de la seva parella.

Amb aquesta estratègia, arriben a manipular a qualsevol professional⁹⁸ que no disposi de les eines per reconèixer aquests perfils . Els marits violents tenen "una capacitat de persuasió impressionant"⁹⁹

⁹⁷ Breadwinner és un terme adoptat per XX per

⁹⁸ S'ha observat que aquesta manipulació es pot donar en qualsevol moment del procés i davant diferents situacions: visita al psicòleg, a l'assistent social, davant del jutge, etc.

⁹⁹ Lilibiana, Mónica (2002: 48)

Segons Corsi ¹⁰⁰ s'observen dos tipus de comportaments en aquest tipus d'home. Per un costat ens trobem el que es presenta davant del professional amb un rostre rígid i inexpressiu, i que adopta un discurs terminant, molt segur, incisiu i racional. Ens trobem en que qüestiona a l'entrevistador/a en relació a la seva professionalitat, posseeix (o simula posseir) una gran riquesa lingüística, i justifica i minimitza les seves accions donant la culpa a la seva dona, i fins i tot es mostra interessat en l'estat de salut mental de la seva dona adoptant el rol del "bon marit".

I d'altra banda es possible trobar l'agressor que es presenta trist, melancòlic, que esquiva la mirada del terapeuta. Manté una actitud flàccida i es mostra desprotegit, plora, es lamenta del passat i del present. El seu objectiu és donar llàstima, i cercar la complicitat dels professionals per concretar el seu objectiu: que la dona torni al seu costat.

"Yo creo que mi marido habrá ido llorando, y claro al haber visto un hombre llorar pues dirás: "Ostia, que buena persona". Porque ella me lo dijo: "Es buen padre porque su hijo se ha sentao en las rodillas y no ha dicho nada". Y claro, habrá ido llorando y no sé, se le habrá enternecido el corazón, pero yo..." D- BE1- PP

Per tant caldrà posar un toc d'atenció a l'actitud de l'home que agredeix, de cara al col·lectiu professional que potser coneix molt bé el cicle de la violència familiar i les seves conseqüències, però per contra desconeix com es presenta, passant a ser ells¹⁰¹ les víctimes del seu joc

6.6. el coneixement i actuació dels/les professionals de la persona que agredeix

En general hi ha **poc coneixement** sobre qui és susceptible de ser una persona que puguin agredir, de com es presenta i quines alternatives existeixen per ell, tret que no siguin mesures dissuasòries com les sancions i la privació de llibertat, o en casos que es presenti una addicció o trastorn evident de la conducta, l'aplicació de tractaments inespecífics¹⁰².

¹⁰⁰ Corsi (2002)

¹⁰¹ Els professionals que tenen relació directa amb la persona que ha agredit.

¹⁰² Corsi (2002)

Pel que fa a les actuacions de les i els professionals i de les seves institucions cap a la persona que agredeix. En general, no s'actua directament amb la persona que agredeix. I si es fa és a través de la coacció¹⁰³, però mai des de la teràpia específica.

"Penso que és més positiu, tant com per l'agressor com per la víctima veure que les coses no quedin impunes." BA 1

"No hi ha un programa específic per treballar aquest tema. Es algo que es treballa més a més, i segons les visites." HO 1

I certament, tractant-se de casos delictius no han de quedar **impunes** davant la justícia. Caldria també demanar-se sobre l'efectivitat d'aquestes mesures, per tal de prevenir noves conductes d'aquest tipus, i d'alguna manera realitzar un plantejament des d'una perspectiva més global i a mig i llarg termini (com es proposarà més endavant).

Cal afegir, que el fet de no tenir coneixement de l'actitud i els possibles patrons, ni establir un pla d'actuació, pot portar implícit el risc per part del sector professional de prendre actituds/accions segons el parer personal i de forma unilateral.

Des de les àrees específiques de salut, que són les que s'entén estant més exposades a detectar aquestes situacions, es reconeix que no hi ha teràpies específiques ni tractaments concrets, i en alguns casos es posa en dubte la seva efectivitat. De fet la majoria de vegades no se sabia a qui derivar o com assistir-lo. Tot i que el reconeixent del possible interès i utilitat que hi hagués algun equipament específic, sobretot per evitar els episodis repetits de violència, i/o prevenir (és sabut que l'home que maltracta repeteix el mateix patró violent i dominant amb les posteriors parelles que pugui tenir).

Majoritàriament a Andorra es justifica el fet de que no existeixin tractaments específics per la limitació de professionals i recursos, i la seva prioritització en l'atenció la víctima. S'indica la dificultat d'especialització en un país petit com el nostre, tot i que alguns informants dins l'àmbit professional sanitari i judicial han vist

¹⁰³S'han dictat sentències a persones que han agredit per a que segueixin una rehabilitació, però en aquests casos han estat condicionats al factor addictiu a alguna substància. No es té constància de cap sentència que indiqui que algú que ha agredit hagi de rebre un seguiment psicològic o psiquiàtric per tractar de manera específica la conducta violenta.

factible i necessari que es treballi amb l'home que agredeix, posant un servei específic per aquests casos.

Tanmateix més enllà de la possibilitat de tenir o no recursos específics per les persones que agredeixen, caldria destacar la rellevància del paper que juga el coneixement dels/les professionals sobre la conducta d'una persona que estableix violència amb la seva parella, per el propi abordatge de la problemàtica. En algun cas, les versions que ens han transmès sobre el perfil de la persona que agredeix, és molt desdibuixat, o basat en la suposició, o només en tenen algun dada molt aïllada, segons s'ha pogut contrastar. Per exemple, a través d'aquestes entrevistes hem tingut la possibilitat d'escoltar testimonis de professionals que asseguraven que els homes que havien agredit sovint se sentien penedits i/o ploraven, i això demostrava una certa sensibilitat i penediment sincer.

Cal anotar però una peculiaritat observada a partir de les dones que han patit violència i que han estat entrevistades per aquest estudi. Tot i no poder generalitzar, sembla significatiu que de les onze dones entrevistades que s'han separat del seu company/marit¹⁰⁴, vuit manifesten que la seva parella sí va **marxar del país** en el moment que es va iniciar el procés de denúncia i/o separació (Tot i que aquesta no és la percepció generalitzada de les i els professionals). Les raons per les quals abandonen el país són diverses, centrades en eludir la responsabilitat dels seus actes: fugir de possibles sentències judicials adverses quan saben que la parella els ha denunciat, refer la seva vida en un altre entorn, escapolir-se del pagament de la pensió dels fills/es, etc. Per tant, podríem dir que la **pressió** d'una comunitat petita com la nostra és un factor condicionant no només per les dones que han estat agredides, sinó també per als homes que han exercit violència.

"Y luego ya se fue, el primero año ya se fue, nunca más lo vimos". D- DP4- WO

"Y al cabo de un mes ya iba con otra... al poco tiempo se fue a América." D- CP2-
PM

¹⁰⁴ De les dotze dones entrevistades, només una encara no ha executat la separació, i per tant, hi conviu.

"El seu marit va ser arrestat 24h. però després el van deixar marxar i va fugir a França... Per què l'han deixat marxar? Ara està en búsqueda i captura... Ara ningú pot fer res..." D- BA2- IN

Un altre aspecte que revesteix la fugida del país de la persona que agredeix és la de crear una situació de "**resolució fictícia**" del problema de violència domèstica concret que pateix la parella. Donat que des de la perspectiva de la persona que ha deixat d'estar agredida, aquest és un desenllaç que les allibera ¹⁰⁵, excepte en els casos que l'home segueix amenaçant-la.¹⁰⁶ Aquest distanciament en molts casos les ajuda a sentir-se "més segures". I per tant, s'observa que aquest casos no s'han solucionat per cap via prevista en els circuits jurídicosocials, sinó que s'han finalitzat de manera circumstancial.

"Entonces él pasó frontera tranquilamente. Pero bueno, dentro de lo malo ha sido mejor para mí." D- CA2- WO

Donada aquesta situació, s'observa que només es té accés (perquè es queden al país) als homes que han comès violència que, o bé se'ls hi ha reconegut un delicte, i per tant han quedat retinguts per la justícia, o bé aquells a qui no s'ha pogut denunciar per manca de proves, tot i que en aquests casos, l'accés té molt poques possibilitat d'èxit davant de possibles models d'intervenció amb la persona violenta¹⁰⁷; i també aquells que la seva resolució de la situació no ha estat institucionalitzada i també silenciada.

¹⁰⁵ Un cop la presència de la persona que ha maltractat desapareix del radi per on es mou la dona que ha estat maltractada. Amb la desaparició de l'home, desapareix la pressió i la possibilitat plausible del maltractament.

¹⁰⁶ Telefònicament, o perquè s'intimida a través de cartes o de la presència/seguiment per part d'algun amic de la persona que agredeix, per exemple.

¹⁰⁷ Corsi (2002)

7. resposta professional

7.1. el Programa Dona i violència domèstica: el PAVD i altres.

Des del Ministeri de Salut i Benestar s'està treballant des del 2001 en l'abordatge específic de la violència contra la dona en la relació de parella¹⁰⁸. De la necessitat de coordinació entre diferents organismes per millorar l'atenció social de la persona maltractada, sorgeix el Protocol d'actuació en casos de violència domèstica (PAVD) com a instrument d'intervenció, signada pel Ministeri de Salut i Benestar i pel Ministeri de Justícia i Interior, aquell mateix any.

Concretament, es tracta de coordinar l'actuació entre l'àmbit policial, sanitari i psciosocial, alhora que disposar d'uns recursos especialitzats per a les víctimes que opten per sortir del nucli familiar en aquesta situació.

Des d'aquest programa¹⁰⁹ es desenvolupen diferents **projectes, recursos i actuacions** (actualment en marxa):

- el Protocol d'actuació en casos de violència domèstica,
 - o creació d'un protocol
 - circuit/mapa d'actuació
 - telèfon d'urgència (professionals)- atenció immediata
 - o creació de grups de treball
 - coordinació/anàlisi de dades/informació i sensibilització

- Sensibilització i conscienciació en violència domèstica
 - o Formació especialitzada a professionals
 - o Campanya a la població
 - o Campanya a la comunitat educativa (Tallers de prevenció)
 - o Jornades

¹⁰⁸ En diferents fases: 1- Elaboració del PAVD; 2 implementació i seguiment del PAVD; 3 reorientació dels grups de treball per temàtiques mitjançant el treball interinstitucional.

¹⁰⁹ Programa per a la lluita contra la violència domèstica: Servei d'atenció immediata, atenció social a les víctimes, projecte de protocol d'actuació en casos de violència domèstica, projecte de disseny i creació de recursos especialitzats per casos de VD, projecte de sensibilització professionals en matèria de VD; projecte d'informació i sensibilització social sobre la violència domèstica; projecte de recollida de dades i programa informàtic de violència domèstica.

- Recursos especialitzats per a la violència domèstica
 - o Places hoteleres
 - o Famílies d'acollida

L'objectiu d'aquest estudi no és analitzar de forma exhaustiva el Programa ni avaluar-lo. El mateix PAVD i altres projectes compten amb instruments de seguiment del mateix programa: la valoració tècnica de l'àrea coordinadora i els grups de treball. El què pretén és aportar la percepció del col·lectiu professional i d'usuaris/es del mateix per contribuir a la informació que ha de permetre ajustar el mateix.

Des d'aquest punt de vista, la valoració general del PAVD és positiva. Totes les i els professionals entrevistats afirmen haver vist una **millora** substancial des de l'existència del Protocol. Tothom coincidiria en afirmar que el PAVD ha contribuït positivament en l'atenció de les víctimes, i en la major conscienciació dels diferents professionals respecte al tractament de la problemàtica.

"Jo penso que la situació a Andorra esta molt bé a nivell de serveis. Ara hi ha una assistència a nivell de Govern, des del primer moment amb un assistent social des del primer moment 24 hores de violència domèstica. I es "maten" per trobar uns recursos, de si realment aquesta persona no té casa per ficar-la en algun lloc, tenen un lloc d'acollida temporal per poder solucionar això. Així que realment hi ha uns mitjans". BA 1

"Afortunadament aquí a realment es poden prendre mesures provisionals en 48 hores...això no passa enlloc... els recursos d'un país petit, el contacte amb tots els professionals (...) en 20 minuts tens el treballador social a l'hospital, en un quart d'hora ha fet un peritatge mèdic, i des de Batllia tens un advocat... el que sigui, que et fa la demanda de mesura urgentíssima... aquí ens movem en mesures molt urgents... això és una sort" TS 1

"Si, si això ara funciona, perquè tant si s'activa el protocol d'urgència, com el protocol normal, la cosa funciona força bé" AD 1

" [en relació a la resposta institucional] cada vegada s'està més sensibilitzat, que poder sí aquesta sensibilització no hi era abans, com hi es ara. Això seguíssim" P 2

El Protocol s'inicia en la resposta del **perill** imminent en el què està la víctima, i desenvolupa l'actuació en funció d'aquesta premissa; per tant, dona resposta a situacions de perill immediat de la integritat física de la dona que pateix violència per la seva parella. La maquinària es posa en marxa i la resposta institucional està pràcticament garantida¹¹⁰, i les persones ateses ho valoren positivament:

"Todo fue sencillo y ya esta... E' que me fue todo bien... No podía pedir más tampoco..." D- XEX- WP

"Sincerament, en el moment de posar la denúncia, jo em vaig quedar parada. Perquè vaig pensar: " Bueno, quina eficàcia!". Jo poso la denúncia i de seguida van a casa d'ell a buscar-lo per "encerrarlo" D- BEO- WX

A partir de les entrevistes s'observa que disposar del PAVD **desangoixa** a molts professionals en situacions d'extrema gravetat, sobretot perquè tenir informació del procés els permet **derivar** a les tres institucions que centralitzen la intervenció d'urgència: Policia, Servei d'urgències mèdiques i Àrea d'atenció social primària.

"Todo es fantástico, però molt més de cara als professionals que de cara a la víctima. (...) et passen la patata calenta: "té, et passo un cas de violència domèstica que és molt greu...jo li faig el full de malaltia" TS 1

Però tot i que la valoració és positiva, també els i les professionals consideren que cal anar introduint millores, que entenen aniran arribant a partir de la consolidació del Protocol, que tenen a veure amb la millora de l'eficiència i eficàcia, i per tant, garantint que s'assoleixen els objectius amb qualitat. Bàsicament observem dos tipus de PROPOSTES millora pel que fa al protocol en relació al col·lectiu professional: acordar un **procediment** definitiu i incorporar **altres professionals**:

"S'ha d'acabar de fer un anàlisi dels protocols, i tots els organismes han de fer el seu anàlisi corresponent, i d'això fer-ne una amalgama i treure un protocol

¹¹⁰ Pràcticament garantida perquè amb algunes de les entrevistes hem observat alguns buits. ("En aquests tres anys, ningú a vingut a casa... Andorra ha tancat un afer penal quan els fills i dona són andorrans. I ara és un procurador de França qui ha reprès el cas. Té una acusació per violació i agressió." D- BA2- IN)

definitiu o una manera de funcionar de forma definitiva que puguem actuar tots de la mateixa manera i que puguem anar en la mateixa direcció "P 2

"Em vaig donar compte que ni els que l'havien fet sabien com anava perquè lo primer que em van contestar va ser que el metge no era qui detectava, que ho havia de detectar urgències, i jo li vaig dir: però quin protocol era aquest que un metge de capçalera que es la persona amb qui el pacient té confiança no pot detectar i que l'han de enviar a urgències?!" MC 11

Però sens dubte, com ja s'ha parlat en el punt de la detecció, s'insistirà més tard, la principal feblesa i risc del PAVD és que s'associa la violència de gènere en la relació de parella, amb el fet **puntual d'extremada brutalitat** i per tant, deixa de donar resposta a la majoria de situacions de violència, davant les quals els/les professionals desconeixen com donar resposta, actuen sota criteris particulars, o simplement, i majoritàriament, no identifiquen o no se senten implicats.

No voldríem acabar aquest punt sense un breu apunt sobre l'**evolució de les polítiques** per respondre a la violència de gènere en la relació de parella a nivell general, per observar la situació del nostre país en aquesta proposta de desenvolupament. Corsi (2002)¹¹¹ identifica a partir de l'experiència de diferents països, l'evolució en l'enfocament assistencial i preventiu de la violència intrafamiliar, deixant palès que les institucions segueixen una sèrie d'etapes consecutives i evolutives diferenciades. De manera a poder reconèixer en quina etapa es troba un país en concret, en relació a les actuacions fetes en la direcció de respondre a la violència domèstica:

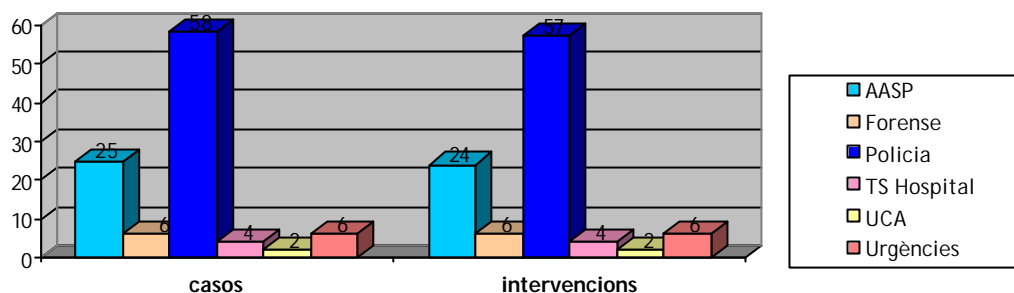
¹¹¹ Segons citat a la ponència presentada en el Seminari Internacional sobre "Violència domèstica y Salud reproductiva", al Colegio de México, D.F., novembre 2004.

- 1- “En un primer moment els esforços van dirigits cap a la **denúncia** del problema, intentant instal·lar en la societat una consciència progressiva de la seva gravetat.
- 2- Gairebé simultàniament, apareixen els primers programes destinats a l’atenció de les **víctimes** de violència domèstica.
- 3- Més tard s’intenta **sistematitzar** les dades davant la problemàtica, amb l’èmfasi posat en la quantificació del fenomen i la descripció de les seves formes més habituals.
- 4- Amb l’obtenció d’aquests resultats, es formulen alguns projectes i polítiques amb la voluntat de **prevenir** la violència intrafamiliar (incloent reformes legislatives, capacitació dels sectors de salut, educació i justícia, i treball sistemàtic amb els mitjans de comunicació).
- 5- Simultàniament comença un procés d’**avaluació** dels resultats dels Programes d’assistència a les víctimes implantats per les institucions.
- 6- És en aquest moment en que acostuma a aparèixer la necessitat de generar un recurs d’assistència als **homes que agredeixen** en el context domèstic, donat que el flux de dones participants en els programes ha crescut suficientment per generar una pressió que tendeix a exigir que els homes es facin càrrec de la seva violència i assumeixin l’objectiu de la seva pròpia rehabilitació. Un altre argument que enforteix aquesta necessitat, durant aquesta etapa, és la comprovació de que en els casos en que les dones es divorcien dels seus companys violents, al cap de poc temps aquests tornen a constituir una nova parella i la violència s’ha desplaçat d’una dona a un altra.”

Podríem afirmar el nostre país segueix d’alguna manera aquesta tendència en l’evolució de les polítiques i actuacions en aquesta matèria, i que actualment es disposen de mitjans d’atenció a la víctima, creació del circuit i promovent la prevenció, amb un nivell de desenvolupament determinat. Actualment pertocaria una avaluació exhaustiva del PAVD, i per tant, es podria situar el en el moment evolutiu 5, sense oblidar una major aprofundiment en els punts anteriors.

7.2. Ús del PAVD

El Registre oficial de VD aporta també dades del tipus de casos atesos i de les intervencions. Amb totes les limitacions que ja s'han descrit anteriorment, observem que en l'any 2004 la **Polícia** és la institució que atén més casos i que alhora fa més intervencions, més de la meitat.

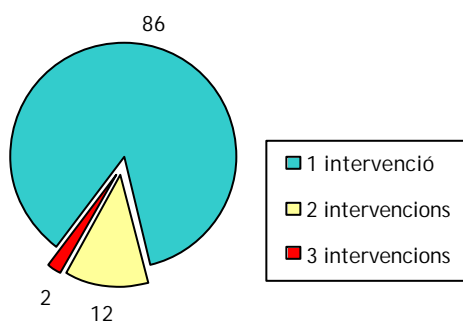

Gràfic 8. Distribució dels casos i intervencions del PAVD per institucions.

Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB.

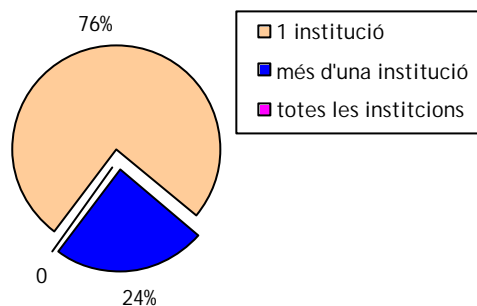
L'Àrea d'atenció social primària (treballadores socials) són el segon recurs més utilitzat segons aquestes dades, amb quasi un quart del total d'intervencions i casos. Mentre que Urgències només té un 6% dels casos¹¹².

Aquesta informació cal analitzar-la, però, conjuntament amb el nombre de casos que passa per més d'una institució, i el nombre d'intervencions.

Gràfic 9. Nombre d'intervencions per cas 2004. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB.

¹¹² En aquest cas es fa més palesa la poca fiabilitat d'aquestes dades si tenim en compte la percepció dels professionals que hi treballen, que ha estat recollida al capítol tercer, i l'afirmació que s'havien perdut moltes dades per causa de problemes amb el programa informàtic (entrevista HO 3).

Gràfic 10. Nombre d'intervencions per institucions 2004. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB.

Observem que majoritàriament trobem UNA única intervenció, per UNA única institució, i per tant, podríem interpretar, o bé que no s'introdueixen les dades en posteriors intervencions, o bé (que també), que les persones ateses no tenen intervenció ni seguiment per la pròpia institució o per altres institucions.

Per tant, reunint les diferents dades observariem que el tipus general d'actuació, en la majoria de casos són actuacions **puntuals sense seguiment**, per part de la **Policia**. Podríem afirmar que el PAVD té un doble desajust:

- 1- no té en compte la resposta a la tipologia de problemàtica: **procés** per les seves peculiaritats fa imprescindible tot un tractament psicològic, social i jurídic (ja hem comentat anteriorment que el PAVD atenia la situació de perill).
- 2- però també: no atén al **cicle**¹¹³ que viu la persona que pateix violència per part de la seva parella, és a dir, que en un moment donat pot demanar ajut, però que pel propi procés psicològic (bàsicament el conegut com a síndrome d'Estocolm), es fa enrera amb la decisió i manté aquesta relació violenta. Podríem dir que molts casos, després d'una primera demanda d'ajuda, "es perden".

"No hi ha feedback"

¹¹³ Tal i com s'ha comentat en el capítol 5 i 6.

de la informació. A partir del moment que marxem d'aquí no se sap res més" HO

3

7.3. La coordinació de professionals i institucions

a) coordinació intrainstitucional

També s'observa que a vegades **no hi ha una resposta unificada** per part de tots els/les professionals d'una mateixa institució, i es té la sensació que l'atenció i el procés que s'endega depèn més de la/el professional que atén en el moment concret que la mateixa institució.

"Yo tuve mucha suerte, mucha suerte, tanto por los dos policías que me llevaron, como por la gente que me rodearon (...) Yo si hubiese ido al policía que está de verde en la entrada, y le digo que quiero poner una denuncia yo creo que ahora no estaría aquí." D- XEX- WPO

A això hi contribueixen diferents fets. En primer lloc, la **polivalència** professional: el fet que no hi hagi recursos especialitzats sinó que totes les persones que formen part d'una institució atenen a l'usuari/a (en un espai polivalent), amb diferents nivells de sensibilització, formació i implicació. I sobretot, la **manca de protocols** interns d'actuació, que no permet recollir indicadors, processos, i que per tant, no garanteix ni l'objectivitat ni la professionalitat de l'actuació i el tracte igualitari.

"No és una cosa que hagi, pues mira, fas això, així i això, si no que és en funció una mica de cada cas.... Hi ha un mínim circuit, que es el que estableix el protocol, però després tampoc no està... a nivell més intern. Se'm fa molt difícil explicar, perquè com no està establert allò de que en aquest cas has de fer això, això i això, sinó que és una mica en funció de la demanda que fa la víctima, i una mica amb les escenes que hi hagi, una mica dels recursos que té, i clar, llavors es difícil de dir." P 1

Es significatiu com alguns serveis, per exemple, el d'urgències mèdiques han adoptat el seu procediment intern:

- han adaptat la seva pròpia actuació elaborant un protocol intern
- han autodefinit la seva funció: assistir mèdicament a la víctima, fer el peritatge mèdic (parte judicial) i derivar el cas a la treballadora social (de l'hospital o de l'AASP)

La **manca de treball intrainstitucional** també s'observa i es relaciona perfectament amb la implicació directa amb el PAVD, i concretament en la participació en els grups de treball. Majoritàriament són sempre les mateixes persones de les diferents institucions les que participen, i possiblement coincideix amb les que tenen un major

grau de sensibilització i informació també del tema. Però a l'hora s'ha constatat que la informació que es treballa en aquests grups no arriba a tot l'equip professional de la institució, per una manca de descentralització de la informació en ambdues direccions que afecta tant en la **sensibilització**, i en el sentir-se part **implicada** (participants), com en els mateixos **criteris** d'actuació. Per exemple, quan un dels professionals parla que "és necessari, perquè hem d'anar tots en el mateix sentit (...) Si és que és molt fàcil. Només cal que en seiem a parlar i diguem: "Bueno, l'objectiu de la víctima és aquest. El nostre objectiu per donar una assistència a la víctima és aquest, per tant hem d'assentar unes bases. Qui serà el primer en intervenir amb la víctima?..." P2, en principi és aquesta la reflexió i la tasca que s'ha fet i s'està fent al menys en un dels grups de treball.

Aquesta manca de diàleg intern de les institucions també contribueix inevitablement a que dins el propi col·lectiu professional encara hi s'observi **estereotips** en relació a aquesta problemàtica¹¹⁴.

"Possiblement els hi falta informació perquè clar, lo més fàcil es que hi ha una persona que li pegui, doncs que vagi a fer denúncia. Però en realitat es que no és tan fàcil... Hi ha gent que estem treballant que diu: si es peguen, pues escolta, que s'espavilin. Que vagi, que treballi". No es veu com una cosa molt propera" HO 3

"Desconfies més de la classe social baixa perquè no sé, ho associes amb l'alcoholisme.. i no sé. Els de classe social alta és difícil de detectar-los perquè si ells ho volen amagar és més fàcil, perquè tu els fas 4 preguntes i de seguida veuen per on vas" MC 11

A aquest fet cal afegir la **manca de formació i de coneixement** sobre específic de la problemàtica i de del seu abordatge.

" Una noia advocada, una noia molt agradable, molt bona professional segurament, i tenia una concepció de la violència domèstica de dir: "Bueno, es que a mi em sembla que arriba un punt que el maltractament ella l'accepta i doncs jo no puc fer res." S'excusava en que es un tema molt personal, privat." PS 1i2

¹¹⁴ Com també es veurà en el capítol destinat a la percepció i suport social.

"Les infermeres no tenen formació específica per tractar els casos de violència domèstica, però si tenen formació en com fer una entrevista a la pacient. CDS 1

"Teniu formació? - No .Ens busquem la vida." MF 1

En altres casos la coordinació en el si de les institucions té un paper poc rellevant, perquè una persona és la que centralitza l'actuació en aquest camp (serveis **unipersonals**)¹¹⁵, amb el perill que suposa pel fet de certa relaxació a l'hora de responsabilitzar-se de la problemàtica, sobretot cara a detectar possibles casos.

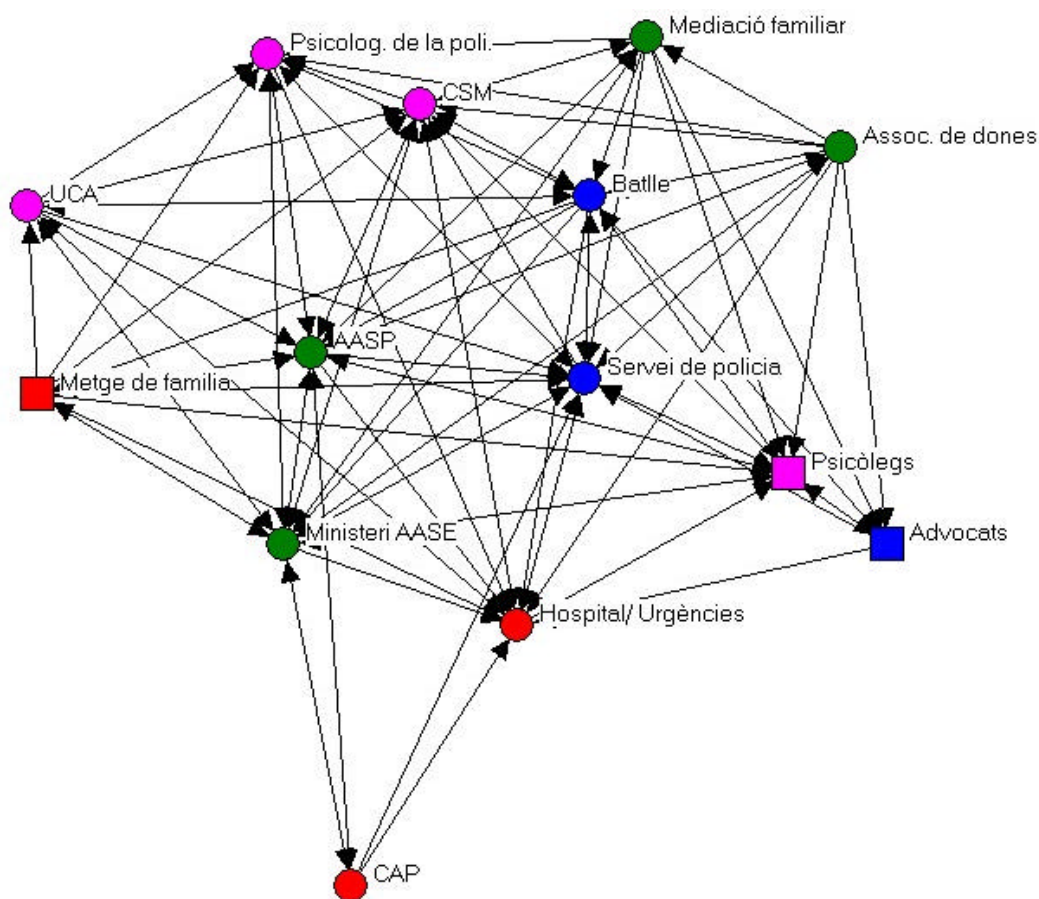
"Els casos de violència domèstica sempre els porto jo. Sempre sóc jo." HO 2

b) coordinació interinstitucional

Per analitzar la coordinació s'ha considerat interessant poder analitzar breument una **xarxa** establerta entre les diferents institucions i professionals als que s'ha tingut accés en aquest estudi, i que respon a la pregunta: a qui té present en els casos de violència de gènere en la relació de parella?¹¹⁶. La xarxa que es presenta té nombroses limitacions tècniques, tant en la recollida i selecció de dades com en el processament dels seus valors. Tot i això, s'ha pres en consideració en la seva observació, la possibilitat d'aprofundir en algunes de les idees que ja s'han anat descrivint al llarg d'aquest estudi.

¹¹⁵ Aquesta és també conseqüència de ser un país petit, que alguns serveis públics són pràcticament unipersonals.

¹¹⁶ A partir de l'evocació espontània de la persona entrevista, tant perquè anomena directament la institució, o bé de forma indirecta.

àmbit

- sanitari -orgànic
- sanitari - mental
- judicial i policial
- atenció social

tipologia

- públic
- privat

Gràfic 11. Xarxa: qui té present en els casos de violència de gènere en la relació de parella?

Elaboració pròpia.

De l'anàlisi de la xarxa, es poden fer moltes anàlisis i interpretacions, però recollim a continuació dos punts que sintetitzin la lectura de la xarxa resultant:

- La **Policia** (denúncia- actua d'ofici) és la institució amb més nombre de relacions¹¹⁷; seguida de **Batllia** (on arriben aquestes denúncies), **Hospital** (d'on arriben els informes mèdics → evidències físiques de violència), i l'Atenció social del **Ministeri** (tan primària com especialitzada, que és considerada la interlocutora tan a nivell institucional com de la intervenció).
- També en l'anàlisi de les xarxes s'observa l'important paper de l'**AASE**, sobretot pel seu paper d'interlocutor-coordinador, al ser la única institució que manté la relació de tots els agents de la xarxa, que sense la seva presència quedarien exclosos del procés.

¹¹⁷ A la que és més ràpid accedir i/o es té més rapidesa per accedir a la resta d'institucions.

→ Per tant, la xarxa respon a l'esquema del PAVD, i per tant, s'identifica completament violència de gènere en les relacions de parella amb la intervenció davant la violència física més brutal. I en tot cas el PAVD sí és l'element de **referència**.

La queixa generalitzada es que no hi ha coordinació i quan es fa la derivació no hi ha un retorn de la informació. El PAVD ha contribuït a que es creïn i s'agilitin xarxes de relació entre les diferents institucions, i el **contacte** amb els altres professionals (facilitat de contacte que el què alguns/es és entès com a coordinació):

"A nivell pràctic és molt directe, es despenja el telèfon i trucar, tant al Ministeri de Salut com... No cal el telèfon d'urgència, per dir-ho d'alguna manera. La relació és molt fluïda." HO 2

"Des de que hi ha protocol encara més. La coordinació és molt més efectiva. coordinació n'hi ha més, però poder penso que n'hi podria haver molta més". P 1

"Tothom treballa a la seva manera, però com a intervenció de tots els professionals tampoc es podria fer d'una altra manera perquè a veure, no estem coordinats" TR 1

Aquesta manca de **coordinació**, a banda de la dificultat per a un major coneixement de la problemàtica i els recursos, afecta sobretot a la persona que ha patit violència:

"No es cap crítica ni molt menys, però jo recordo haver vist protocols, i no d'aquí, en la qual a la víctima se li mareja més que a una perdiu, i la víctima està farta d'anar amunt i avall, la víctima no necessita que se li maregi. La víctima necessita, primer, que se li garanteixi la seva seguretat, la dels seus familiars que puguin està indirectament perjudicats, i després necessita que algú li digui clarament quines son les opcions que té" P 2

"Fui a una asociación de mujeres maltratadas (...) también tenía una abogada... yo personalmente tampoco he recibido mucho apoyo (...) fui a la policia... que intentáramos por mediación familiar (...)ahora el abogado lo primero que me ha dicho que le extraña el trato que he recibido (...) Si, porque esto va pa'largo, eh." D- BE1- PP

"Comenci per allà on vulgui el circuit, lògicament s'explica tot, i un cop ho has explicat en aquí, i tu li dius que l'endemà a la tarda a d'anar a l'assistenta

social, però que després ha de tornar a casa, i a lo millor a l'agressor no li ha dit, i ha d'estar amb ell, amb b qual és un risc perquè pugui rebre una altra pallissa si li diu que l'endemà ha d'anar a Govern. Això una. Un cop a anat a Govern, a vegades no sempre, perquè lo del psicòleg (...) Un cop al psicòleg li han demanat hora per un advocat, si el podem tenir dels que ens ajuden altruïstament o sinó d'ofici. (...) i llavors ho hem d'explicar al secretari, i llavors hem d'anar a l'advocat i segons com a lo millor que ha d'anar al metge. Ho han explicat 6 vegades...". AD 1

7.4. La denúncia

La pressió jurídic-social està encaminada cap a la denúncia, com a forma d'acabar amb el problema de la VGRP. El missatge institucional i de l'enfocament dels mitjans de comunicació ha anat amb aquest sentit: "si pateixes maltractaments: denúncia". També el PAVD es basa en la denúncia de forma explícita (tal com es reflexa en el protocol) i implícita (ho hem vist amb la xarxa social presentada anteriorment).

La denúncia s'ha convertit en el punt central de l'actuació i el **referent** per l'abordatge d'aquest tema, tan per a professionals com a la població. Però mentre a nivell social hi ha un cert desconcert davant el relatiu "fracàs" d'aquesta actuació (per les característiques del propi sistema judicial), els/les professionals que l'aborden han optat, a la pràctica, per canviar l'estratègia.

Els articles 36, 37 i 38 del actual codi de procediment penal determina l'obligatorietat de denunciar per part del que té coneixement d'un delicte. Aquesta és sens dubte un dels temes més polèmics entre el col·lectiu professionals:

"Ara, si tots els professionals ho han de fer, perquè ho han de fer a més, pues ho fem tots Por qué por principio una infermera no denuncia... Si la llei diu que hem de denunciar, hem de denunciar tots... però ho hem de fer tots!" TR 1

"Jo crec que no és positiu [denunciar] . Jo crec que s'ha de facilitar a qui ho vulgui que ho faci. Primer perquè et pots equivocar, és molt fàcil equivocar-se. O sigui et pots trobar el contrari, o sigui que la dona maltractada no sigui una dona maltractada...és molt arriscat això, i és molt arriscat ficar-se a la vida dels demés. Jo si de veritat veiés que la vida d'algú cor perill, potser si que m'ho plantejaria de "vaig jo i denuncio..." MC 11

És molt destacat i especialment significatiu que ni tan sols molts de les i els professionals de l'àmbit jurídic (als que s'ha tingut accés), facin una defensa ferma

de la denúncia, i si aquesta és fa té més un sentit de facilitar una posterior recopilació de proves. Majoritàriament existeix la recomanació de denúncia en casos molt concrets. Per a molts passa perquè la resposta jurídica que s'inicia amb la denúncia o el processament per violència domèstica, és extremadament llarga i costosa.

"Nosaltres més que recomanar, l'informem que pot denunciar i que la denúncia també és una eina de tipus legal que donarà més força a l'hora de tirar endavant tot el procediment de l'entorn a la solució de la seva problemàtica no obstant sabem que la víctima ha de tornar a casa i no vol posar una denúncia..." P 2

"Des del punt de vista nostre, els casos de separació, en els casos que hi pugui haver maltractament o no... i és que la majoria de casos que tinc es solucionen per via amistosa, molts perquè ja ho plantegen directament, i molts perquè una vegada han engegat el procediment, al final l'advocat...troben que és la millor via.

Nosaltres no posem mai en dubte el que ens diu el nostre client, el que si li diem és quina és la línia a seguir, perquè és una via molt dura i potser després no és la que el client... Imagina't un matrimoni que es porten molt malament. Imagina't que una parella es vol separar... I posa que hi ha violència. Immediatament unes mesures urgents. I després de les mesures urgents, un procediment judicial de separació. I clar, això quan ho vols fer comporta un cost econòmic. Hi ha molta gent que diu: "Jo no vull estar així un any o dos anys".

AV 1

La percepció general és que els/les professionals que tenen una intervenció més puntual no acostumen a denunciar tret de situacions d'extrema gravetat¹¹⁸. Igualment passa amb els que poden tenir un vincle amb la víctima però consideren que no afecta al seu àmbit professionals d'actuació, i que com a molt, deriven el cas.

119

Però els/les professionals que treballen més properament amb la víctima, des de l'atenció primària més individualitzada, han observat¹²⁰ des de la seva pròpia pràctica professional dos elements complementaris:

¹¹⁸ Per les que la llei sí preveu mesures urgentíssimes.

¹¹⁹ Especialment del camp de la sanitat o l'educació, per exemple.

¹²⁰ Deixant evidentment de banda els/les professionals que no estan sensibilitzats amb la problemàtica, i opten per no veure o per no actuar (bàsicament en l'àmbit privat, que no hi ha la mateixa pressió institucional).

1. que depèn com aborden el tema la víctima no torna, i per tant, es **perd** el contacte i les possibilitats de seguir intervenint.

*“Mentrestant jo no ho faré perquè sóc conscient que la meva tasca professional es ressentirà per tot arreu en un cas de violència domèstica, que s’ha treballat en una entrevista personal i que a més t’està demanant si us plau que l’ajudis.. i estàs “traint” a la persona, perquè l’usuari t’està demanant que l’ajudis a reconduir-ho (...) Si el **denúncies?** el marit no et vol veure mai més, i la dona t’evita (...). I el treballador social és el que tens, per parròquia, per on visquis, i punt. No pots dir pues mira “Me cojo la privada, que me gusta más”. O en comptes d’anar a salut mental al psicòleg me’n vaig a una consulta privada. No, no és així. ... És clar que has perdut el cas, has perdut tot”. TS 1*

“Jo estic obligada a denunciar si hi ha un perill per un menor o discapacitat, però no una dona que no estigui discapacitada, si no, perdria la confiança d’algunes de les meves pacients...jo també tinc secret professional. Una altra cosa es que em truqui el batlle i em demani que ha passat, però si no em truca el batlle, ja pot venir la policia que no puc dir... jo crec que seria contraproductent.” MC 11

2. que si la víctima no fa la denúncia voluntàriament i perquè està convençuda i amb seguretat del què fa, el procés finalment **no tira endavant**.

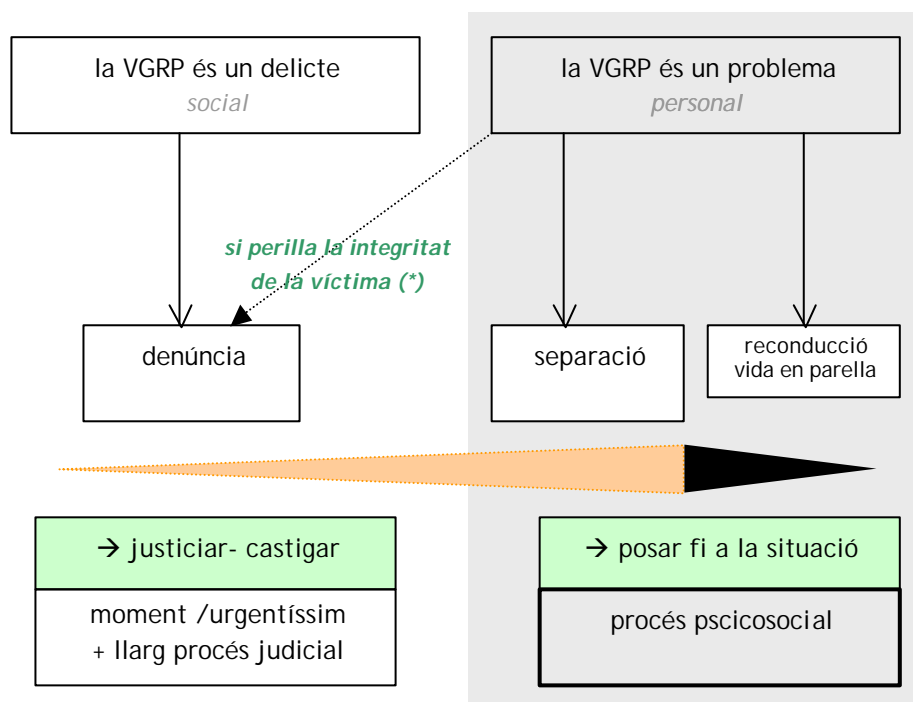
“Si la persona no vol denunciar tampoc pots obligar... penso que pot ser és molt millor anar-la veient, fer-li un seguiment, que la persona vagi fent el seu procés, i que ella vulgui cursar després la denuncia i que no pas que siguis tu qui la obliguis a fer una cosa que pot no estar preparada i que posi la denuncia i que al cap de res te la retira, ¿no?, en casos poc importants. Per mi és més important el paper d’estar al costat d’aquella persona i donar-li la informació i responsabilitats que té, que no obligar-la entre cometes a denunciar.” P 1

“M’han fet això, m’han fet allò”, els denúncies, i al cap de.... de res...i tornen a estar junts “AV 1

Aquesta orientació que els professionals han optat pel seu propi criteri aniria en la línia de que “la **resposta** al maltractament ha de desenvolupar-se sobre la premissa de que les dones tindran la oportunitat de prendre decisions sobre aquesta resposta;

(...) i per tant, del reconeixement de la condició de subjecte actiu d'aquestes dones".¹²¹

Es planteja en algun sentit el **dilema** particular de com abordar la VGRP (simplificadorament) des d'una perspectiva més social i una més personal:

(*) La denúncia deixa de tenir sentit de per si, i té un caràcter més instrumental per: - protegir a la víctima; - recollir proves.

Gràfic 12. Perspectiva simplificada de l'abordatge professional. Elaboració pròpia.

Per tant, mentre el missatge social segueix sent de denúncia, la pràctica de les i els professionals els porta a considerar que aquesta no és la mesura més eficaç en primera instància per solucionar les situacions de VGRP (la majoria), i és emprada només a casos extrems en els que calgui una mesura urgentíssima de protecció. Aquest és una altra limitació per al propi Registre oficial.

¹²¹ Medina (2002)

7.5. Els recursos especialitzats

Com hem anat veient, la majoria de les persones que pateixen violència en la relació de parella, i que decideixen posar-ne fi, opten per solventar-ho amb el suport familiar i social (amistats), i per tant, sense l' **activació del PAVD** , dels mecanismes que se'n deriven, com els recursos especialitzats.

“Un dia es va decidir a denunciar-lo i marxar de casa amb els nens, als 25 anys, vaig demanar ajuda a la meua mare, presentant-me a casa seva, amb el cos i la cara marcada...” D- DE3- WN

“Yo no iba a casa de mis padres, porque él sabía dónde podría encontrarme... Entonces yo opté por marcharme a casa de mi abuela.” D- XEX- WPO

Caldrà tenir en compte que aquest recursos (activats dels del PAVD), no tenen accés les persones que opten per no seguir el protocol (perquè tampoc s'opta per la denúncia), amb el que la majoria (tot i poder ser un recurs útil durant una primera fase del trencament), n'està **exclusa**.

La **percepció** general és que els recursos especialitzats (acollida temporal: places hoteleres i famílies d'acollida) són emprats veritablement com a últim recurs. Val a dir, que moltes d'aquestes percepcions es formulen sense un coneixement específic dels recursos, sinó més aviat des d'una opinió molt marcada per la pressió mediàtica i social, en alguns casos, s'exerceix a favor d'una casa d'acollida. La major crítica és que una plaça hotelera és un espai fred i poc protegit; i de les famílies d'acollida (el seu coneixement no és tan extens), que és un mesura molt puntual i que, tot i poder ser més càlida, no respon a les necessitats/característiques del moment.

“El que falta és una casa d'acollida que el més sovint estaria buida, i millor! (...) només l'utilitzaria qui no té més remei, i en aquests casos jo crec que es trobarien millor en una casa d'acollida que en un hotel. I perquè ja està en un extrem que el que necessita és marxar com sigui, i en una casa d'acollida s'han de trobar més còmodes.” MC 11

No analitzarem en profunditat els arguments a favor i en contra d'una **casa d'acollida** o **llar refugi**; en general, l'opinió sobre aquest tipus de recurs no ha centralitzat el discurs per part les diferents persones entrevistades¹²².

¹²² Podríem afirmar que la possible creació d'aquest recurs havia centralitzat el debat sobre la intervenció en casos de violència de gènere. Actualment, el debat entre el col·lectiu

Hi ha dos arguments bàsics que presentats a favor d'aquest tipus de recurs:

a) seguretat (dins la casa)

"Pero bueno, aquí todos nos conocemos (...) en una familia de acogida, es muy fácil de que te pillen. Es muy fácil de que venga borracho y aporree la puerta y la tire abajo. Vale que tú tienes un teléfono y puedes llamar, pero en ese momento no vale para nada, pero a lo mejor la pillan a ella de banda, y en un momento, ya sabes que son muy rápidos, y si van a por ti con una puñalada certera... En todos los sitios donde hay casas de acogida (...), nunca ha habido ningún percance en una casa de acogida, nunca, jamás. Cuando las han matado o las han agredido siempre ha sido o en casa o saliendo del trabajo, o en el portal, pero en una casa de acogida jamás ha habido un caso de asesinato de una pareja. Entonces yo creo que si en Lérida, o en Barcelona, ya me puedes decir que aquello es enorme, pero todo el mundo puede saber dónde hay una casa de acogida. Andorra es lo mismo." D- XEX- WPO

b) centralitzar els serveis

"Ho han explicat 6 vegades, i lo que han explicat de la 1ª a la 6ª i lo que han afegit i han tret, perquè això sempre passa. Nosaltres confiem i pensem que en la llar hi hagués una persona que fes totes aquestes preguntes, i aquesta persona vehiculés tota aquesta informació, doncs a aquesta persona se li estalviarien molts mals rotllos i la informació seria ràpida i eficaç, perquè amb aquests 6 passos no baixa de 10-12 dies, amb lo altre amb 2 a lo millor es podria solventar. el lloc que faria de pont entre tots aquests preliminars, si vertaderament l'agressor ha sortit de casa, perquè així ho dictaminen les mesures preliminars, com a mínim seran 2-3 dies, podria sortir i llavors la persona tornaria a casa." AD 1

professional (i les pròpies associacions) podríem dir que ha evolucionat, sense abandonar-lo, possiblement perquè s'observa i analitza l'experiència d'altres països, i per què actualment no és un dels temes permanents dels mitjans de comunicació.

En tots els casos, les persones que han considerat aquest recurs necessari, parlen d'un espai d'**emergència**, a l'espera d'una resolució judicial que tindria com a objectiu el refugi i no la intervenció i "**recuperació**", i per tant, un recurs temporal¹²³.

"La funció és única i exclusivament de que aquesta persona en un moment tinguis la tranquil·litat de que no veurà a l'agressor, que estarà ben aconsellada, i que això anirà el més de pressa que es pugui però sobretot sense desubicar." AD 1

7.6. I després de la denúncia?

Per a moltes dones, sobretot les més joves que han decidit finalitzar la relació a partir de la denúncia, el moment posterior a la ruptura és especialment dur, sobretot perquè l'expectativa era que a partir de la emergència formal de la situació de violència, s'iniciés una fase més tranquil·la, i actui la justícia (*ella ha fet el què s'esperava/el què el missatge li ha ensenyat*); però la resposta institucional i social no és la desitjada, i es mostren **decebedes**. Això succeeix per dos fets:

- 1) la **justícia** no és tan àgil per als processos de violència i a més les penes resulten poc justes per a moltes de les persones que l'han patit.
- 2) els serveis d'**atenció** només responen en un moment determinat, i a partir d'aquí la dona que ha patit el maltractament ha de:
 - anar demostrant que ha estat víctima (**victimització secundària**, la que pateix per haver de demostrar davant diverses instàncies que està sent o ha estat maltractada, a més de passar per l'exposició pública del què ha passat).
 - superposar-se a la situació a tots nivells, moltes vegades sola.

" M'acompanya a la poli i poso una denúncia. A partir d'aquí és lo pitjor. A partir d'aquí és quan trobes que encara que et pèguin no passa res. Quan et trobes que la gent et diu que com no has tardat masses dies en curar-te, que només li ficaran una multa o un arresto d'un cap de setmana. (...)

Et sents com que no serveixes per res, com que has fet el que se suposa hauries de fer, i mira a lo millor és millor que no ho facis.(...)

(Te'n penedeixes d'haver-ho denunciat?) Em plantejo de retirar la denúncia cada dia. Perquè no es fa res. Perquè no puc fer res. Perquè jo ara em trobo aquesta

¹²³ Hi ha diferents tipologies de recursos especialitzats que van des de l'acollida d'emergència, a la recuperació (entre un i dos anys de teràpia i rehabilitació i reinserció social)

persona 3 o 4 vegades al dia igualment. Ell esta pel carrer molt tranquil, inclús em veu i comença a riure.” D- BEO- WX

“ Dins del malament que estava a casa, em sentia més recolzada que ara ... en aquests tres anys, ningú ha vingut a casa (...) Sempre he d'aportar proves del què dic. Sempre he d'estar fent pressió per demostrar, per què em facin cas... Sort, que a vegades penso: hi ha més casos com tu, no ets la única.(...)

Des de la seva separació, m'he sentit desprotegida, oblidada i humiliada. Han estat tres anys de desprotecció” D- BA2- IN

El perill/risc doncs és que després d'haver fer explícit i actuat, es senten soles, amb por, i indefenses.

8. percepció i suport social

S'ha cregut interessant destinar un breu capítol a la **percepció** social dels casos de violència de gènere en les relacions de parella a Andorra, entenent que les limitacions del territori, proximitat de les institucions i les característiques de la mateixa problemàtica poden aportar matisos a la visualització de la problemàtica. Sobretot en tant que aquesta percepció repercuteix sobre la resposta social i institucional a aquesta problemàtica, influint en el suport que la persona que pateix i exerceix violència¹²⁴.

8.1. la percepció de la societat de la VGRP

Cal tenir en compte que el fenomen no és unitari, sinó que es presenta en diversos graus de severitat i cronicitat. Per això és molt qüestionable la **imatge pública** de les dones maltractades que simplifiquen la complexitat del problema i repercuteix sobre la identificació de la violència. La majoria de la violència és de baixa intensitat. Es presenta una imatge estereotipada basada en els casos més traumàtics: dones espantades, sense possibilitat de ira o ràbia contra l'agressor; i el maltractament es converteix en un element central i monopolitzador de la vida d'aquestes dones, pel que són definides per sobre de tot com a víctimes de maltractaments.¹²⁵

Segons l'enquesta realitzada pel CRES¹²⁶, la societat andorrana considera en un 97% que la violència domèstica vers les dones és totalment **inacceptable**. Aquest rebuig però contrasta de manera molt significativa amb el coneixement i actuació que des de la població es té cap a aquestes situacions violentes. S'observa que encara avui existeix la percepció generalitzada de que si a una persona la peguen és "*perquè es deixa*", "*perquè és tonta*", "*perquè no té caràcter...*" i d'aquesta manera es justifica el distanciament i la relativa implicació que prenen moltes persones de la societat davant d'aquests casos. Aquesta visió és especialment significativa en els casos en el què després d'oferir una "primera ajuda" (bàsicament a partir d'una constatació o la denúncia, segons el missatge social après), la dona segueix la relació. Per tant, es reforça la idea que és la dona la que accepta la situació, i per

¹²⁴ Tal i com elles mateixes ens han fet palès a les entrevistes.

¹²⁵ Medina (2002)

¹²⁶ Tots els percentatges i dades quantitatives d'aquest capítol corresponen al treball que s'indica seguidament, tret que s'especifiqui el contrari: Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2005): Percepció de la població d'Andorra sobre la violència domèstica. Andorra, CRES-Institut d'Estudis Andorrans. Val a dir que l'enquesta té per objecte d'estudi la violència domèstica en general, i no només la violència de gènere en la relació de parella.

tant, la societat/institucions no tenen perquè fer l'ajuda que no fa ella mateixa. És a partir d'aquestes situacions que trobem l'actitud de **desresponsabilització**.

“Ens explica que fa un temps, va sentir crits des de casa la veïna a les 3h de la matinada, i ella va trucar a la policia. Aquesta va intervenir. L'endemà la víctima i l'agressor seguien junts. La setmana vinent a aquest incident, torna a succeir el mateix, i l'informant torna a trucar a la policia. I l'endemà observa que encara viuen junts. D'aquesta experiència ella en treu la conclusió de que si volen estar junts, que es matin que ella ja no hi pot fer res més “ja s'ho faran!”. CDS 1

Quant se li demana a la població andorrana si estarien disposats a **denunciar** a algú que maltracta (sense especificar si caldria denunciar-ho a la policia o només públicament). La majoria de les persones enquestades (74%) diuen que estarien **disposades**¹²⁷ a denunciar a algú que maltracta a la seva parella, mentre que un 12% no ho faria (el 14% no s'ha definit). D'aquestes, la proporció és major entre les persones amb estudis superiors (el 78% dels que tenen estudis universitaris pel 66% dels que tenen estudis primaris o inferiors). Per tant, podríem dir que la formació contribueix en la sensibilització (o clarificació) de la problemàtica.

Les persones que estarien disposades a denunciar un cas de maltractament, diuen que ho farien sobretot per ajudar la víctima (31%), perquè ho consideren inacceptable (17%) o injust (8%), perquè estan en contra de la violència (7%), o altres motius similars (per fer justícia, perquè no suporta que es maltracti una dona, perquè és un fet denunciable, antisocial i delictiu, perquè és un deure denunciar-ho, etc.). Però cal anotar que algunes persones només estarien disposades a denunciar en els casos de maltractaments físics (evidents), i si es tracta d'una agressió greu o si la persona és coneguda o familiar. I per tant, es reforçaria el què ja s'observava a la resposta dels professionals: la percepció social es vincula amb un **cert tipus de violència**, el més brutal i evident, i per tant, s'ajudaria en un nombre reduït de casos. Per a la resta, encara es considera un tema íntim de la parella.

Podríem observar, que segons les dades, no es compta amb l'ajuda de la societat en general per **reconèixer i ajudar** en la majoria de situacions de violència de gènere

¹²⁷ Notem que estem parlant de predisposició, que es diferencia de l'acció realitzada i/o de l'acció que es faria. La suposició ens col·loca en una situació de posicionar-se segons uns supòsit que no requereix implicació expressa.

en les relacions de parella. Dit això, i amb els resultats a la vista, podem dir que encara hi ha un quart de la població (26%) que de manera oberta, opta per no denunciar, i per tant, caldria demanar-se si pren alguna altra actuació per donar suport a la persona que està patint violència. Però donat que socialment s'ha identificat l'ajuda a les persones que reben violència per part de la seva parella amb la denúncia, s'interpreta que aquest quart de la població prefereix mantenir el problema en l'esfera **privada**; fet que dificulta no només la intervenció sinó també la visibilització de casos des de la comunitat.

S'observa una àmplia creença de que en les **famílies acomodades** del país és difícil de que es donin casos de violència. Donat que per una banda tenen un alt nivell cultural (estereotip que aquest tipus de problemàtica només es dona en la classe baixa); i per l'altra, que poden trencar amb aquesta relació amb major facilitat perquè tenen suficient solvència econòmica. Aquesta situació fa que es copsi de manera exclusiva el maltractament en els estaments socials més desfavorits, i donat que s'hi posa una cortina de fum per una qüestió d'estratègia de manteniment de l'ordre moral en les famílies, és molt difícil que aquestes arribin, a reconèixer la seva situació¹²⁸, i a trobar els canals per sortir-se'n amb garanties a dins del país. O per un altre costat, arribin mai a prendre la decisió de voler sortir d'una situació de maltractament per manca de garanties i pressions socials molt fortes.

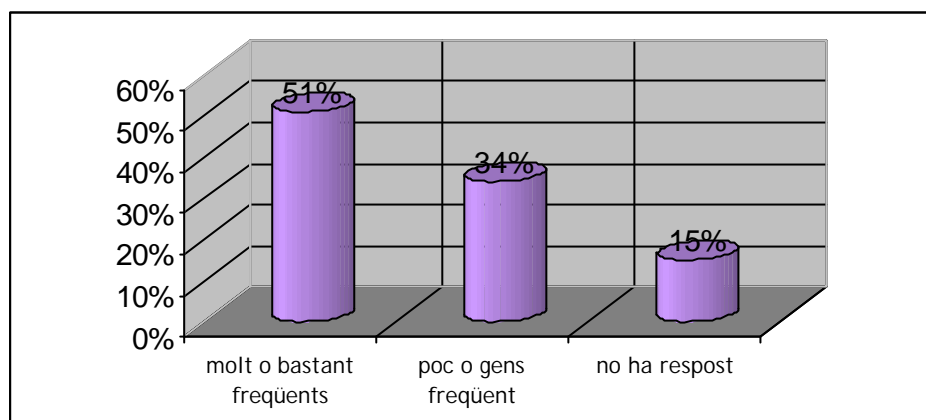
"Perquè van ser anys i panys en aquesta situació. Però clar, tot era políticament correcte, que no es veiés, que no se sabés, que no transcendís, que els fills, que la família, que el prestigi, que el nom... Això ho va poder acabar verbalitzant, però al principi... perquè hi havia una càrrega cultural i social, a nivell d'estatus i de prestigi a reconèixer... A més estatus social, toca menys separar-se." PS 1/2

Per un altre costat, la percepció dels diferents tipus d'agressions més **freqüents** a Andorra són els maltractaments psíquics a la parella (un 9% creu que són molt freqüents i un 43% que són bastant freqüents), i en segon lloc es consideren més freqüents els maltractaments físics a la parella (un 4% creu que són molt freqüents i un 31% que són bastant freqüents). Per tant, tot i que no s'actua de manera

¹²⁸ Quan es pren una decisió a nivell de parella per aturar una situació de poders desiguals i maltractaments, ja hem vist que no es que es reconegui que hi ha hagut violència, sinó que s'empra la via de la separació tradicional sense reflectir el maltractament per agilitar el tràmit i no crear situacions moralment incòmodes.

sistemàtica des de la comunitat, si que es pot creure que existeix una intuïció sobre l'existència, i que és el maltractament psicològic.

La majoria de la població (51%) creu que a Andorra els maltractaments **psíquics** en la parella són molt o bastant freqüents.

Gràfic 13. Percepció de la incidència del maltractament psíquic a Andorra.

Elaboració pròpia a partir de les dades del CRES (2005)

Analitzant en funció de les diferents variables sociodemogràfiques, només s'observa una relació significativa en funció de la nacionalitat: els portuguesos i el grup d'altres nacionalitats, són els que diuen en menor proporció que els maltractaments psíquics en la parella són molt o bastant freqüents a Andorra (un 45% en els dos casos).

Un 34% considera que les agressions **físiques** a la parella són molt o bastant freqüents a Andorra, mentre que un 51% creu que són poc o gens freqüents (un 14% no ha respost). Les dones pensen en major proporció que el maltractament físic a la parella és molt o bastant freqüent (el 37% de les dones pel 32% dels homes), si bé també hi ha més proporció de dones que no han respost (el 17% de les dones pel 12% dels homes). En funció de l'edat i la nacionalitat no s'observen diferències significatives, i segons el nivell d'estudis augmenta l'opinió que els maltractaments físics a la parella són molt o bastant freqüents entre els que tenen estudis superiors (del 33% dels que tenen estudis primaris o inferiors al 37% dels que tenen estudis universitaris)

Pel que fa als abusos **sexuals** en la parella, un 18% pensa que són molt o bastant freqüents i prop d'un 58% creu que són poc o gens freqüents, tot i que també hi ha un 25% que no ha respost. Segons l'edat, les persones de més edat pensen amb major proporció que els abusos sexuals en la parella són molt o bastant freqüents (el 20% dels que tenen entre 40 i 54 anys i el 22% dels majors de 55 anys); en funció de la nacionalitat, els francesos (36%) són els que opinen en major proporció que són molt o bastant freqüents, mentre que els portuguesos (13%) i el grup d'altres nacionalitats (15%) són els que ho pensen en menor proporció.

D'altra banda, una clara majoria de la població considera els diferents tipus de violència molt o bastant **greus** (entre el 93% i el 96%), destacant en major proporció la violència física (85% molt greu i 11% bastant greu) i sexual (83% molt greu i 11% bastant greu). El 59% considera molt greu la violència psicològica de desvalorització (ironitzar sobre les creences de la parella, no valorar la seva feina, posar-la en evidència davant amistats, familiars, etc.) i el 36% la considera bastant greu. I també majoritàriament es considera molt greu (el 54%) o bastant greu el (39%) la violència psicològica de control, que suposa no deixar veure a certes persones (amistats o familiars), decidir per l'altre el que ha de fer o no ha de fer, controlar els diners o les despeses, etc. En tots els casos cal destacar que només una minoria de la població considera poc o gens greu els diferents tipus de violència (entre un 3% i un 6% de la població).

El coneixement que es disposa de les dones que han patit maltractaments és el que deriva de les dones que han visibilitzat la seva situació, les que no ho han fet, s'intueix que ho són en nombre més important. Segons les persones enquestades¹²⁹, la majoria les dones maltractades que **no haurien denunciat** agressions (només una de cada tres ho hauria fet), ho fan sobretot per la por, els fills/es o perquè pensen que no és tant greu o consideren normal el maltractament, però es donen moltes altres raons com la vergonya, el sentit de culpabilitat, per pressió social, per dependència afectiva, perquè pensen que no es tornarà a repetir, etc.

8.2. Suport social des de la persona que ha estat maltractada

En l'imaginari col·lectiu existeixen una sèrie **d'entitats i persones** que tradicionalment haurien de donar suport a una persona en una situació de violència:

¹²⁹ CRES (2005)

la família, els amics/gues, entitats judicials i policials, i institucions d'assistència, per citar les més rellevants. Però a la pràctica no sempre responen a aquestes expectatives¹³⁰, ja sigui per una qüestió de **valors** que es situen en diferents nivells (per exemple: l'honor, el descrèdit, la família tradicional o la dignitat), o bé perquè les **funcions** de determinades institucions estant molt definides i delimitades. I la població (no necessàriament familiaritzada amb aquestes) li n'arriba a assignar d'altres, o una prolongació de les mateixes, cosa que provoca un **desencís** del col·lectiu que precisa aquests serveis.

Cal analitzar- per entendre quina és la cosmovisió de la violència de gènere en les relacions de parella- quines són les percepcions més destacades al país, focalitzant de manera general general: la família, el veïnat, els companys/es de feina, i en darrer terme les entitats privades i públiques implicades en els processos caracteritzats per la violència de gènere en les relacions de parella.

La família

Tal i com ja hem explicat en altres apartats, la família a vegades "intueix" que la parella manté una relació amb poders desiguals, però sovint justifica la no actuació en aquest casos¹³¹ pel respecte la intimitat de la parella, o bé perquè ja s'ha donat un distanciament des de la incomprensió, degut a l'aïllament social de la persona agredida

"En mi casa ya me decían: "no me gusta este chico(...) No comentaba nada a casa por no dar la razón... Mi familia me decía "No queremos saber nada de él..."

D- CP2- PM

D'altra banda, aquesta família sovint no viu al país i per tant no són conscients o desconeixen que és el que està passant.

La seva família no entén el que ha fet i no li ha donat gens de suport. És més, fins fa poc temps no ha tornat al seu país d'origen, perquè té por que la retinguin a la força i la tornin a obligar a viure amb ell. D- BL2- WO

¹³⁰ Al capítol dedicat a la persona agredida ja s'ha observat també aquest suport especialment, postseparació, i la qüestió de la victimització secundària.

¹³¹ Com en tots els altres casos.

El suport veïnal

La societat andorrana el suport veïnal té matisos. Si bé la gran majoria d'avisos que arriben al Servei de Policia per suposats maltractaments provenen dels veïns/es, alhora, el veïnat no acostuma a ser una agent identificat d'ajuda per moltes persones¹³².

"El ciutadà s'implica molt en el tema; si no ens truca la víctima ens truca algú gairebé sempre. És a dir, un veí que sent un problema, ens truca" (P 2)

Segons les enquestes moltes de les persones que denunciarien, segons l'enquesta del CRES (2005), ho farien per ajudar a la víctima, però no es tracta genèricament, d'una ajuda des de la comprensió del que possiblement està passant¹³³, sinó que neix de la **incomoditat** de la situació, i per tant no es cerca ajudar, sinó més aviat apaivagar la situació, donat que el veïnat- com a imatge utòpica- ha de ser tranquil, i la convivència harmoniosa.

"Els veïns no van sentir els seus crits o no van actuar davant els crits... "I llavors sí que cridava" ...al principi no cridava...no demanava ajuda ... si algú hagués tingut aquesta l'amabilitat de trucar a la policia, no haguéssim patit tant!" D-BA2- IN

Els casos en que els veïns/es han ajudat¹³⁴ a una persona que pateix maltractament són aquells en que el veïnatge coincideix amb una amistat, un coneixement més proper que va més enllà de la interacció esporàdica i puntual.

"Llamé a una vecina amiga mía, cogimos todo lo que tenía de ropa... Bueno televisión y esto se lo iba dejando a la vecina." D- CA2- WO

Però en general, hi ha un desconeixement de les característiques d'aquestes situacions, sobre les que no se sap donar resposta, i s'adopta una actitud basada en estereotips; i aquests a la vegada alimenten la pròpia actuació.

¹³² Andorra es podria definir per ser una societat estressada, que es caracteritza per tenir unes relacions dures dins i fora de la llar, i escasses relacions socials fora de la família i l'àmbit laboral.

¹³³ Tal i com queda reflectit en el treball sobre la Percepció de la població andorrana sobre la violència domèstica.

¹³⁴ Quan anotem "ajudar", volem precisar que és un gest d'atansament a la persona que està sent agredida (més enllà d'un avís a la Policia).

"Del agressor... Donen informació del tot irrellevant: "Ai, si, era un senyor molt amable. Baixava les escombraries i portava a passejar el gos..."; llavors, això lo únic que fa és afegir-li una variable que l'humanitza més, que ves a saber... Que passa totalment desapercbut, que pugui semblar una persona totalment normal, però això no treu que era un maltractador en la intimitat d'aquelles quatre parets. Llavors, la informació que aporten els veïns és irrellevant". PS 1/2

"Llamé a la policia... él fue a casa de la vecina... subió y me dijo: xxx dadle otra oportunidad..." D- CP2- PM

Amics/ges i companys/es de feina

Havent vist la importància de l'entorn laboral de la persona que pateix violència per part del seu company, i sabent que les dones maltractades tenen una xarxa social pobra, debilitada sistemàticament per la seva parella, i que sovint també estant apartades de la família, no és casual que la figura dels **companys i companyes de feina**¹³⁵ jugui un paper tant important tant en la detecció i el suport a les dones que pateixen maltractaments.

"Me maquillé el ojo... entre eso y el pelo por encima, no se me notaba... y fui a trabajar al día siguiente... mi jefa se me dio cuenta.. me vio el ojo... y me dijo que fuera al médico..." D- CP2- PM

Va començar a treballar fora de casa. A la feina va començar a parlar amb altres persones... i es va sentir menys aïllada... va veure que el què li passava no era normal (...) i a més, va tenir el suport d'una amiga de la feina. Quan va decidir posar fi als maltractaments va marxar a casa d'aquesta amiga. D- BL2- WO

Els amics/ges i persones conegudes tenen una actitud molt diferents segons si ho són directes de la persona agredida, o bé ho són de la parella. Com ja hem vist l'home que maltracta la seva parella en moltes ocasions vehicula les relacions socials de la parella oferint una versió en la que racionalitza la pròpia conducta i la de la seva parella, justificant i minimitzant les seves accions i culpant sistemàticament a l'altra part. Aquesta imatge projectada cap a la xarxa té un efecte **distorsionador**, donat que la representació que es construeix de la persona agredida, ve donada des d'una

¹³⁵ El recolzament no ve exclusivament d'altres dones. També s'ha observat el suport d'homes amics i companys.

percepció subjectiva, on a més la persona afectada no té la possibilitat de restablir la seva versió dels fets. En definitiva, el maltractament queda negat o minimitzat, i la persona agredida esdevé la mentidera o l'exagerada.

"Ai, filla, aguanta!. Tots hem passat les nostres misèries." PS 1/2

"Hi ha de tot. Hi ha gent que a lo millor, el coneixen a ell i em diuen que és impossible, que ell no ho faria això. Que el coneixen molt bé, i la gent que es pensa que ho fas perquè estàs un dia avorrida a casa i dius "pues mira, avui vaig a denuncia"...Si inclús gent que m'ha arribat a dir "que te den", així de clar "que jo no m'ho crec". D- BE0- WX

Institucions i entitats

L'enquesta realitzada pel CRES també aporta informació rellevant sobre la percepció que es té de les diferents entitats i institucions. Entre les organitzacions que es consideren vinculades amb la violència domèstica, majoritàriament es percep que estan més implicades les associacions de dones (74% considera que estan molt o bastant implicades), seguides de l'Hospital (66%), la Policia (56%) i els Serveis socials (52%), en menor proporció es considera que la Batllia està implicada (44%) i molt pocs creuen que les institucions religioses estan implicades en relació aquest tema (19%). Pel que fa a les ONG's, la majoria de les persones enquestades (78%) ha respost que no ho sap o no ha contestat.

En aquest cas, la paradoxa és que institucions com la mèdica, en les quals no es confia especialment per a lluitar contra el fenomen de la violència domèstica (és de suposar que pel seu poc marge d'actuació), en canvi se'ls reconeix els esforços per detectar i denunciar les situacions quan arriben. Per contra, no es percep tanta implicació per part de la Policia, quan en canvi es considera la institució clau que més podria ajudar a les víctimes. Al seu torn, les **associacions de dones** veuen reforçat el seu paper no ja per la seva percepció d'utilitat, sinó també per ser la institució que la ciutadania veu més implicada en l'afer. És significatiu, que les associacions no tinguin un pes destacat en el PAVD, quan ho comparem amb la utilitat que la població els hi atribueix.

La manca de formació, quan aquesta no s'aplica a la seva àrea, els prejudicis i el desconeixement en general fan que es donin certs **desajustaments** entre el que s'espera d'aquestes entitats i la forma en com ofereixen aquesta atenció. En aquest sentit és interessant veure com verbalitzen els diferents professionals la seva postura i visió des dels prejudicis, la manca de formació i la seva praxis professional davant d'aquest casos (tal i com s'ha observat en la resposta professional).ç

Altres

Per finalitzar caldria anotar que moltes de les persones que han patit violència han manifestat de forma espontània l'ajuda que han rebut d'entitats privades o particular amb els que no hi ha vincle afectiu, i que el seu suport a estat bàsicament econòmic, però a partir del què s'han sentit recolzades. A destacar el cas dels bancs o l'agència immobiliària o arrendatari de l'habitatge.

Reitera diverses ocasions que va arribar a deure al banc més d'un milió de pessetes, però que amb molt d'esforç ja ha eixugat el deute... assegura que la van ajudar una entitat bancària (però no una altra a la que també va demanar el préstec); la agència gestora del seu pis de lloguer...va estar mes de tres mesos sense pagar i coneix persones que en la seva mateixa situació l'han desnonat. I el comú que li va permetre pagar el Foc i lloc en petites quotes mensuals, i no d'un sol cop, ja que ella això no ho hauria pogut pagar. En cada cas, va ser ella que va anar personalment a parlar per explicar-los la situació. D- DP1- WO

"Aquí hay trabajo estable, el banco me deja dinero... no se vive tan mal... aunque aquí no te ayude..." D- CP2- PM

9. conclusions i propostes

9.1. conclusions generals

En general s'observa que, malgrat la violència de gènere en la relació de parella és un fenomen molt complex per la dimensió social, psicològica i jurídica, es dona una **simplificació** generalitzada (institucions i societat) tan en la conceptualització com en la intervenció.

1) En relació a les xifres:

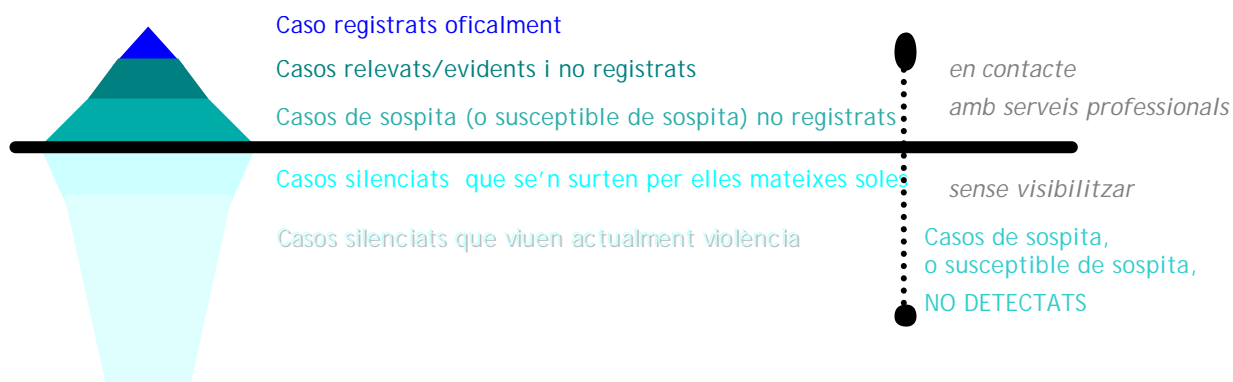
Hi ha una laxitud en la recollida de dades d'incidència i prevalença dels casos i les intervencions de violència en la relació de parella. Aquesta relaxació és causada per:

- problemes operatiu de l'eina
- una actitud no *pro-activa* a l'hora de detectar
- manca de coneixements i amplitud de perspectiva de la problemàtica.

→ **les dades no corresponen:** El **Registre de Violència domèstica**, i per tan les dades oficials, no només no reflecteixen els casos existents al país (iceberg), sinó que tampoc els casos evidenciats o revelats, i encara menys els sospitats. Des dels professionals es concep més aviat com un instrument de registre/memòria dels casos evidents en els que hi ha hagut una intervenció explícita i segons el protocol. I per tant no podríem afirmar que és una eina fiable per conèixer la incidència i prevalença de casos de violència domèstica (no de parella) que existeixen al país.

→ **la detecció és clau per prevenir:** la tendència general observada és la delegació de la responsabilitat d'actuar (inclosa la funció de detecció), cap a certes institucions. Això pot ser degut a una certa angoixa i incertesa sobre què és i com es manifesta una maltractament i quins mecanismes hi ha per intervenir-hi. Encara no és prou compartida la perspectiva pública del problema de la violència en la llar. I aquest fet té una repercussió directa no només en la intervenció, sinó també en la detecció dels casos.

La conseqüència directa d'aquest fet és que **no és fa visible** el problema i per tant es desconeix l'abast i característiques, i per tant dificulta posar en marxa mesures ajustades. Es crea un múltiple iceberg: els casos que tot i estant en contacte amb els serveis professionals no són registrats ni sospitats.

Gràfic 14. Múltiple iceberg de visibilització de la violència de gènere en les relacions de parella (figura il·lustrativa, no guarda proporcionalitat). Elaboració pròpia.

2) En relació a la persona que ha patit violència

El **perfil** de dona que és atesa pel **PAVD** és una dona jove, que no està casada, que viu a nuclis urbans, que fa poc temps que ha arribat al país i que treballa en el sector del comerç/hoteleria/restauració, i amb fills/es. A partir del què identifiquem com a factors de riscos, o factors que detonen la demanda d'ajuda externa/institucional:

- la **poca xarxa familiar i social** al país (especialment persones que fa poc temps que han arribat)
- les dificultats per **conciliar** al vida familiar i laboral (amb càrregues familiars, i fonamentalment amb més d'un fill/a petit)
- el baix nivell **econòmic** (dificultats econòmiques per poder suportar les despeses d'una llar monoparental)

Cal tenir en compte, tal com s'observa en les xifres, que el perfil de la dona que ha patit violència a Andorra, no es pot **reduir** únicament al de les usuàries del PAVD¹³⁶, ja que es té constància de l'existència de dones de diferents perfils socioeconòmics, i que viuen diferents formes de violència.

La majoria de les persones que pateixen violència per part del seu company sentimental ho fan a un nivell de **baixa intensitat**, i per tant, lluny de l'estereotip de violència física brutal. Aquesta és més difícil d'identificar i d'aturar.

El **procés** de violència s'inicia d'una forma molt **subtil**, i quan la dona se n'adona que està dins d'aquesta espiral, es troba **bloquejada** i **sola** (en alguns casos amb por). Una vegada n'és conscient que vol trencar amb aquesta situació (no totes arriben a aquest punt)¹³⁷, inicia un procés de recerca d'**informació** i assessorament per separar-se, i planificar els **recursos** que tindrà posteriorment a la separació. Mentre, també es reafirma la voluntat de trencar amb la relació (i per tant, minva l'efecte de la síndrome d'Estocolm). Les persones que han patit maltractaments i que opten per la denúncia, sense aquest procés, tendeixen a retirar-la, i acostumen a sentir-se més desamparades (victimització secundària).

La víctima pot tenir diferents actituds (odi, llàstima, por, amor) davant la parella que l'ha agredit, però en general el què vol és "*viure tranquil·la*", i per això en molts casos no iniciar un llarg procés judicial (recolzada per molts professionals).

Val a dir que generalment no opten per marxar del país, perquè es senten integrades (en el cas de les persones immigrades), i senten propers els serveis d'ajuda.

En relació a aquest procés observem que moltes de les persones que viuen la violència ho fan de forma **silenciada**, tota la vida. Es tracta sobretot de les que han viscut molts anys en un context social que aprovava aquesta conducta, i que han acabat per **adaptar-s'hi**.

¹³⁶ Tal i com es veu en gràfic 13.

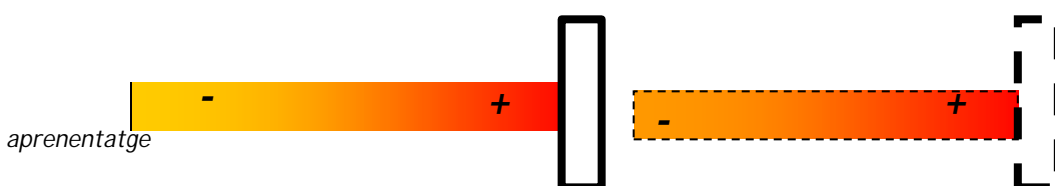
¹³⁷ Ho fan a partir de diferents factors detonants: els fills/es, ja no aguanta més, el últim episodi de violència ha estat extremadament greu...

Gràfic 15. Procés i intensitat de la violència general, silenciada durant gran part de la seva vida (sense contemplar els cicles de violència específics). Elaboració pròpia.

Algunes però decideixen posar fi a la relació violenta al final del procés, quan ja són grans, i els seus fills/es ja no depenen econòmicament. Coincideix també en el moment que la violència és de menys intensitat (la parella no es mostra tan violenta).

També observem dones que decideixen trencar en el moment de màxima violència, quan encara són joves. Es detecta el risc a que pateixen violència en les futures relacions de parella.

Gràfic 16. Procés i intensitat de la violència general, aturada (en un moment de climax), amb possibilitat de noves relacions violentes. Elaboració pròpia.

El fet de **denunciar** a algú amb qui es té un fort vincle afectiu no és quelcom evident, tot i que aquesta persona estigui agredint de forma sistemàtica. A més, denunciar és posar en evidència aquest problema personal, i en realitat el que la majoria volen no és tan "justícia" davant del delictes contra elles, sinó acabar amb aquesta relació i oblidar-la.

Igualment, per la lògica d'aquest tipus de violència, el problema no s'acaba en la denúncia: si la persona que està patint no està convençuda i no pren una decisió reflexionada i assumida, no és eficient.

En el moment de voler posar fi a la relació, a banda de vergonya i por, es senten soles i desorientades, per la manca de **referents** a on demanar ajuda: les associacions de dones són, en molts casos, entitats per un primer assessorament;

moltes altres, que no volen denunciar, ni tampoc creuen que tenen una necessitat assistència, demanen assessorament a advocats/des (no són ateses pels serveis públics).

3) En relació a la persona que ha agredit

El perfil psicològic de la persona que agredeix és molt **desconegut** a nivell institucional. No es coneix quin és el seu perfil (pel que a vegades es posa en dubte la versió de la persona maltractada), i encara menys quins mecanismes poden modificar aquests valors i comportament. La **justícia** és la única institució que manté un vincle amb l'home que ha agredit a la seva parella, però només se'ls considera per aplicar el càstig (presó i/o sanció), o per seguir un tractament per combatre l'addició a alguna substància tòxica.

Fins ara **no es considera** part implicada en la resolució de la problemàtica social, o si més no, només s'enfoquen aquest casos en relació a la mirada de la víctima.

En tot cas, el què sí s'observa és un discurs que l'identifica com a "el dolent", fent molt difícil la possibilitat de reconduir una **conducta** (reforçant la idea que les conductes s'aprenen, i per tant no estan en l'essència de la persona), i el què dificulta un procés de reconducció de la situació que demanen en determinats moments inicials algunes víctimes (i que per tant podria treballar-se com un nivell de prevenció molt proper).

Tot i que se sap que el consum d'alcohol no és la causa, sinó un element facilitador, moltes persones (també professionals) mantenen l'**estereotip** de persona que està addicta a la beguda (menys a altres substàncies tòxiques), de classe socioeconòmica baixa i de personalitat agressiva. L'estandardització de la percepció d'aquesta imatge preconcebuda també fa difícil detectar el patró de persones que a nivell social/públic són "encantadores", però que a la llar tenen un conducta totalment agressiva (perfil psicològic comú). De la mateixa manera que poden arribar a mantenir una "doble façana" de cara a les institucions, adoptant una actitud de preocupació cap a la seva parella o mostrant-se desvalgut per reclamar una atenció assistencial (per part de la seva parella).

El què és clar és que l'objectiu d'aquestes persones és mantenir el poder i exercir un control absolut sobre la parella; el què no deixa de ser, tot i camuflat, una relació d'absoluta **dependència**: tan a nivell afectiu i relacional, com en la responsabilitat de la llar i la família.

4) En relació a la resposta institucional

Quan es pregunta a professionals per l'actuació en els casos violència de gènere en la parella majoritàriament s'està parlant de la intervenció centralitzada en el moment de **màxima violència física**, en el que la vida de la persona pot estar en perill. El missatge de **denúncia** és el que centralitza l'actuació d'aquests casos. Això és el què ens indica el fet que la Policia sigui la institució amb més nombre de relacions, al què sigui més ràpid accedir o el que de manera més ràpida accedeix a la resta d'agents; seguida de Batllia, Hospital, i l'Atenció social primària i especialitzada.

L'**atenció** a la víctima des d'un punt de vista més **psicosocial** passa a un segon terme, i per tant perd força l'actuació preventiva o terapèutica a favor d'una actuació immediata en el moment que ja s'ha evidenciat la violència. El perill està en la claredat amb la que es veu un tipus d'actuació i la dificultat per emprendre altres accions en moments en els què la integritat física de la víctima no està en perill vital.

Per tant, el **PAVD** intenta facilitar el moment de ruptura, especialment si està en perill la integritat de la víctima, oferint una sèrie de recursos i mecanismes encadenats (que no coordinats).

Gràfic 17. Procés i intensitat de la violència que es genera, amb l'assistència del PAVD en el moment de la intervenció (en un moment de climax). Cal anotar que després, també existeix la possibilitat de noves relacions violentes. Elaboració pròpia.

Els principals punts forts del PAVD és que els i les professionals poden donar una resposta ajustada a un protocol. També es reconeix un esforç en la sensibilització/actuació en aquest tema. En aquest sentit, en general es considera que ha suposat una **millora**.

Els punts febles es centren en la **coordinació** i comunicació bidireccional dels serveis i professionals, la necessitat d'incorporar altres **professionals** al PAVD, i l'aprofundiment en la **formació** i sensibilització. A banda d'obrir altres **actuacions prèvies i posteriors** a la intervenció del PAVD.

La **denúncia** obligatòria no resol el problema, perquè només en casos de perill real de la integritat de la víctima les i els professionals (tan de l'àmbit privat com també públic) denunciarien; per la resta es considera que la denúncia no és eficaç si la víctima no n'està convençuda, no només perquè ella voluntàriament pot seguir mantenint la convivència amb la persona que l'agredeix, sinó que a més, el/la professional perd el contacte i per tant la possibilitat de seguir-hi intervenint, al poder considerar "traïda" la confiança.

S'observa doncs que per una banda el **discurs oficial/formal**, associa directament maltractament amb la Policia, però, per altra banda, la **pràctica professional real** és que no es denuncia i es recomana reconduir i/o aturar la situació però sense enjudiciar-la. Aquest fet és degut fonamentalment a la pròpia naturalesa d'aquest tipus de violència (exercida per un íntim), però també per la lentitud dels processos judicials que no són considerats "urgentíssims".

Igualment s'ha observat en moltes de les i els professionals una **delegació de la responsabilitat** sobre aquest àmbit d'actuació al PAVD i als agents que la capitalitzen, és a dir, cap a Policia i Servei d'urgències mèdiques, i vers les treballadores socials d'atenció primària. Això dificulta en molts casos la **detecció** precoç dels casos de violència, la corresponsabilització i la integralitat de l'abordatge.

En relació a les diferents institucions, s'ha detectat una **manca d'indicadors, processos interns i coordinacions dels diferents professionals** (des del criteri a les respostes) en algunes institucions i col·lectius professionals, que provoca que no tots els casos s'abordin des de la mateixa perspectiva i amb els mateixos mecanismes, i per tant, el que no garanteix que tothom rebi el mateix tipus d'informació i tractament.

Aquesta mancança és encara més evident en els casos de violència de baixa intensitat, i en la violència psicològica.

Pel que fa als **recursos especialitzats** per acollir a la víctima, podríem afirmar que els punt de coincidència que tothom veu necessari és un espai en el que sentir-se protegida, acompanyada/acollida i assessorada, i per tant: un espai d'acollida temporal¹³⁸, perquè es pugui sortir del domicili de forma momentània i urgent i que facilités centralitzar els serveis (de manera que no calgui anar voltant i explicant) i garanteixi la seguretat.

Alhora també s'observa però que aquest recursos només són usats en casos excepcionals, en el que la víctima ha marxat de casa de forma urgentíssima, i que no tingui cap altre recurs dins la seva pròpia xarxa familiar i social (que és on acostumen a demanar ajuda).

5) En relació a la percepció social

En general podríem afirmar que hi ha una simplificació en la percepció social de la violència de gènere en la relació de parella, i s'identifica la violència com la física i immediata.

Podríem dir que el missatge de rebuig sí està passat ("la violència domèstica és un delicte, denúncia!"), però no encara es considera un problema "**incòmode**" i, davant la dificultat d'intervenir amb la persona que pateix el maltractament, es tendeix a culpabilitzar-la per consentiment.

¹³⁸ Cap de les informants ha proposat un centre de rehabilitació, a mig i llarg termini, sinó centre d'acollida d'urgència temporals.

9.2. Síntesi valorativa

1 - de què s'està parlant?

La violència de gènere en la relació de parella és aquella que s'exerceix per la desigualtat per raó de **gènere**, és a dir, per l'atorgament d'un estatus i rol específic en una societat, en la que una sexe es considera superior a l'altre. Es produeix en el context de la relació de parella, és a dir, un àmbit íntim i voluntari.

La violència de gènere en les relacions de parella és un problema públic, reconegut pels organismes internacionals des dels anys noranta com una vulneració dels drets humans.

La violència en les relacions de parella es **sustenta**:

- 1- dependència *emocional* → una espiral que anul·la la llibertat individual (relació de "teranyina")
- 2- dependència *econòmica* → tot i que Andorra la majoria dels dos membres de la parella treballen, el problema és l'esdevenir de la família monoparental per l'alt cost de la vida

Quin és el problema?

- **homes**¹³⁹ que han après una sèrie de valors (*l'home és l'autoritat*) i conductes (*s'ha de mantenir aquest poder sigui com sigui, també en l'ús de la violència*). No saben relacionar-se amb la seva parella d'una forma igualitària (i per tant, es pot preveure que les posteriors relacions de parella siguin també violentes).

- **dones** que han après una sèrie de valors (al servei de l'amor romàntic) i de conductes (submissió a la parella i sentit de la responsabilitat de la família). No saben preveure i identificar a temps que un home està exercint violència vers ella, i per tant aturar l'escalada de violència.

Per tant, el **trencament** d'una relació violenta no suposa la fi del problema, ni en el sentit particular de la víctima, ni en el sentit més general de violència en la parella: que una dona es "deslliuri" de l'home que la maltracta, no vol dir *per se* que no torni a patir violència per part de les seves futures parelles. I quan un home que ha comès violència contra una de les parelles, molt possiblement ho realitzarà amb la/les seves futures parelles. Perquè el problema és fonamentalment **educatiu**, és a dir, de l'aprenentatge d'una sèrie de valors i comportaments al llarg de la construcció

¹³⁹ En concret i en genèric, però sense generalitzar.

personal, des de la infància, però també a l'adultesa. Així doncs, l'abordatge d'aquest problema passa per l'educació, no només als infants i adolescents (amb caràcter preventiu), sinó també l'educació de les persones adultes (en un sentit terapèutic en els casos de violència efectiva).

2- de qui s'està parlant?

La violència de gènere en les relacions de parella la pateixen persones de totes les classes socials i edats.

Ara bé, les dades de les que es disposen confirmen que són les dones joves i de nivell socioeconòmic baix (i especialment immigrants), les que més demanen ajuda als serveis públics, donat dos elements: tenen menys xarxa social i menys recursos on demanar ajuda; confien més en l'ajuda i el rebuig social a aquest fenomen en els darrers anys.

En sistema privat, i fins i tot, els serveis privats estrangers, són els que cobreixen més la franja social mitja i alta; que en general també opta per una via menys penalista, i més **discreta**.

3- què s'està fent?

Cap a la **dona** que pateix violència, el PAVD facilita sortir de la relació violenta, a partir de la formalització i l'activació de mesures urgentíssimes tan a nivell legal-policial, com sociosanitària.

Cap a l'**home** que ha exercit violència (presumptament), poden aplicar-se les mesures urgentíssimes, i a partir d'aquí el codi penal actua. En alguns casos, el càstig passa per la desintoxicació d'alguna substància addictiva.

En situacions en els que la integritat física de la dona no està en perill, majoritàriament s'opta per resoldre el problema sense visibilitzar-lo, és a dir, bàsicament a partir d'un procés de separació civil.

4- que no s'està fent? i a qui no s'està arribant?

El PAVD contempla l'assistència puntual en el moment de trencament. El procés de d'atenció amb la víctima es treballa des d'alguns equips d'atenció primària (atenció social primària i alguns metges/esses de capçalera), però sense un procés sistemàtic o pla de treball encaminat específicament a posar fi a la relació violenta.

Es diria que a nivell general, no es té en compte per una qüestió de simplificació del què és la VGRP:

- a) les diferents fases del cicle de la violència
- b) la violència psicològica, en general
- b) l'altre protagonista de la relació violenta
- c) tractament i seguiment a mig i llarg termini

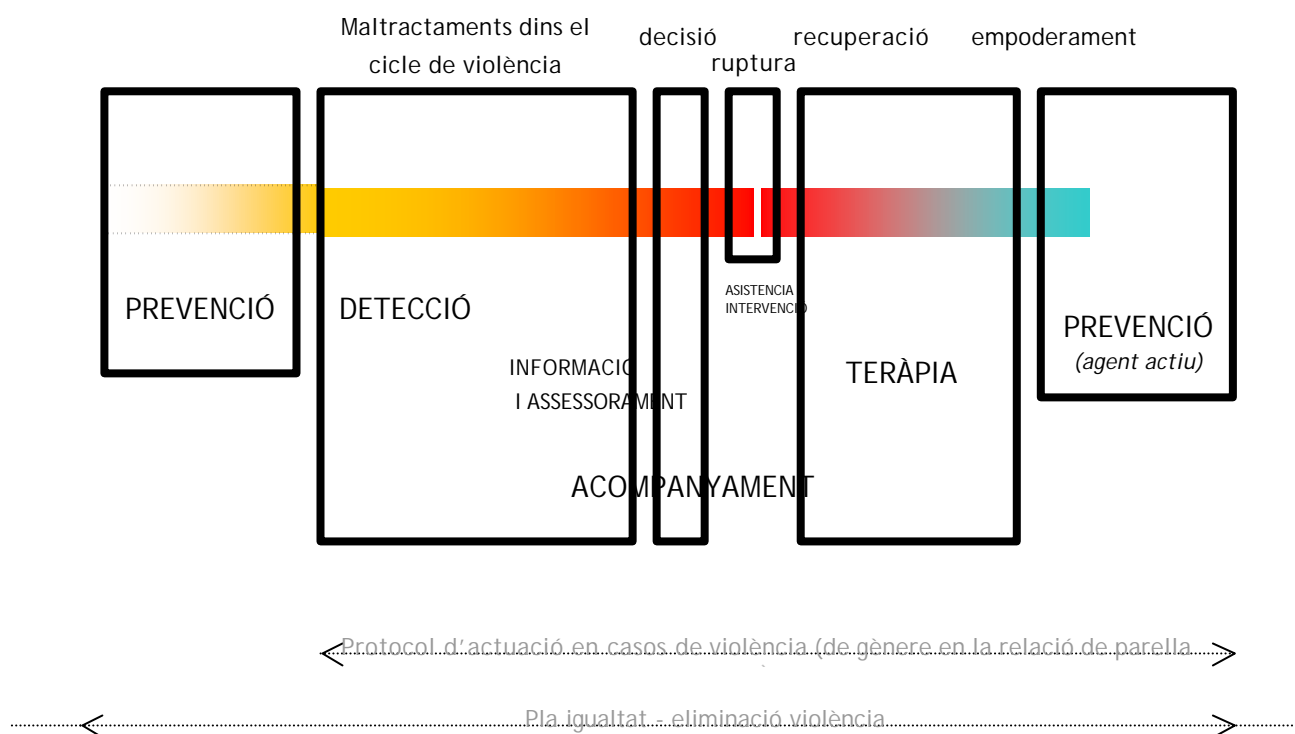
La sensibilització general sí ha arribat a la societat, però ara el problema és centralitza més en la identificació d'aquest tipus de conductes agressives, i en el coneixement de les respostes per aquesta identificació i per altres tipus de violència que no només la física més brutal.

Des dels serveis públics arriben a la majoria dels casos de violència de gènere en les relacions de parella (violència de baixa intensitat), per què, o no demanen ajuda (silenciades) o perquè opten per demanar-la al seu cercle familiar i social, o al sector privat. La confidencialitat és un dels factors importants a tenir en compte.

En la majoria dels casos, tampoc s'està treballant específicament amb els fills/es que viuen en llars violentes, si no és perquè es fa visible aquesta situació i es tracta a través de diferents professionals (atenció social primària, psicòleg/a...), tot i que s'observa com són víctimes directes (protecció al menor). I el mateix succeeix amb altres membres familiars que poden conviure a la llar.

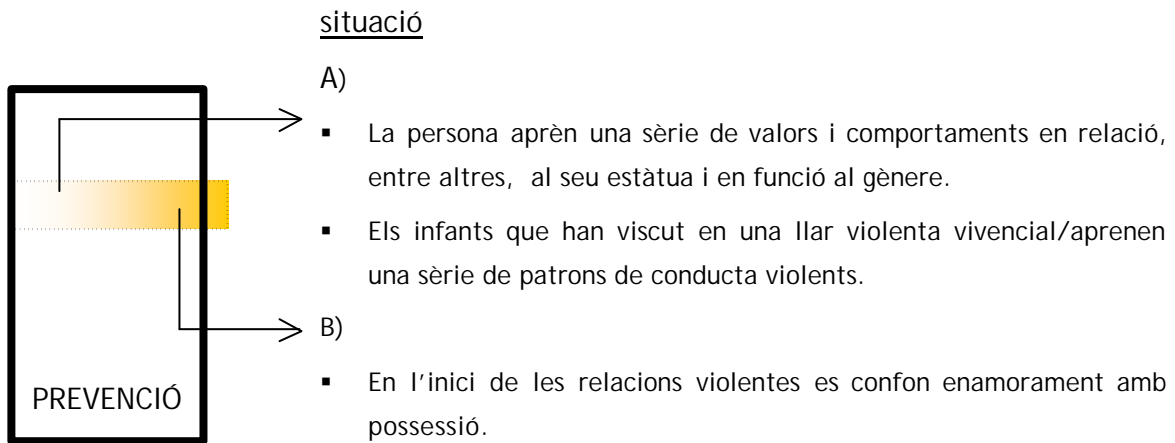
9.3. la persona que pateix violència i la resposta institucional - propostes

Donat que l'encàrrec inicial d'aquest estudi partia d'analitzar la interacció entre la persona agredida i el PAVD, a continuació s'interpreta la relació entre la situació que van vivint les persones que pateixen violència i les línies de treball que es proposarien per donar-hi resposta. La idea bàsica és que el problema de la violència de gènere en la relació de parella és un **procés** (més que no un episodi puntual), i cal ajustar la tipologia de resposta per a cadascun d'aquests **moments**, en el què en tots els casos hi ha una deprivació psicològica.

Gràfic 18. Model del procés de la vivència de violència de gènere de la parella vers la dona i de l'actuació professional/institucional. Elaboració pròpia.

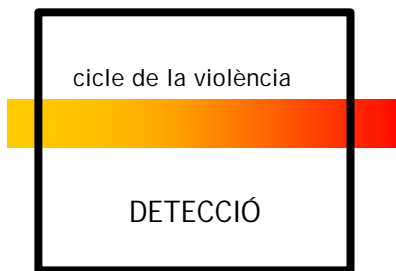
A partir d'aquesta gràfica, s'exposa a continuació cadascuna de les fases amb la situació (característiques/riscos) i les propostes de línies de treball que posteriorment es tractaran amb més detall.

línies de treball

→ Aprofundir en la **coeducació**¹⁴⁰ i incidir en l'educació emocional.

→ Aprofundir en les campanyes de sensibilització a la població per aprendre a identificar els primers **signes** conductes violentes (l'educació de l'**afectivitat**)

situació

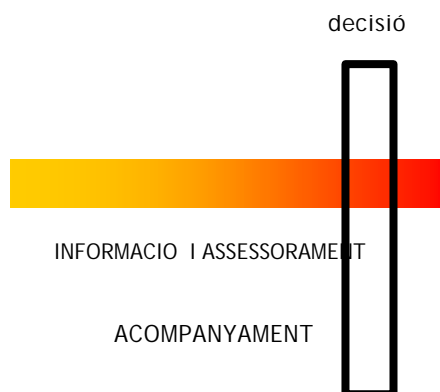
La violència és un procés en escala, s'inicia subtilment. En el moment de patir-la es donen tota una sèrie d'indicadors psicològics (i en alguns casos físics), i també socials.

línies de treball:

→ aprofundir en la **detecció** d'aquests casos: reconèixer els possibles patrons de la persona que infligeix violència; conèixer el cicle de la violència i els components de l'escala de violència en la parella.

→ establiment d'un **protocol** d'actuació que parteixi de la detecció dels casos de violència en la parella.

¹⁴⁰ Coeducació que no només educació mixta.

situació

Arriba un moment que la persona que està sent agredida se n'adona que aquesta no és la situació que desitja (per diferents motius) i que vol trencar-la. Inicia un nou procés de demanda d'ajuda a diferents nivells, per estar segura de la seva seguretat (física i econòmica), i la de la seva família.

Aquesta fase no és absoluta, i hi ha moments de grans dubtes, sentiments contradictoris... propis de l'especificatiu d'aquest tipus de violència (dependència emocional, etc.). A més es conviu amb la relació violenta, per la que es contemplen les diferents fases del cicle de violència (acumulació+explosió+lluna de mel).

línies de treball:

dona protagonista de les seves decisions sobre el seu futur

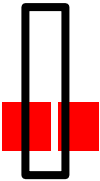
→ identificar un **servei públic referent** de demanada d'informació i assessorament per casos de violència

→ facilitar informació del **procés** i dels **recursos**

→ facilitar **acompanyament** (professional de referència) en el procés

→ hi ha la possibilitat que la sortida a la violència no sigui la separació, sinó la **reconducció** de la conducta agressiva des del moment dels primers signes de violència. Aquesta és una de les opcions que desitjarien algunes de les dones i homes (amb una detecció precoç, en plena consciència dels dos i amb la voluntat de mantenir la relació de parella). En aquest cas, el paper de la **teràpia** i el **seguiment** d'ambdós membres de la parella és fonamental per garantir l'èxit de la intervenció.

→ cal anotar que aquest moment no sempre arriba, i si ho fa, no sempre ho fa en la mateixa etapa del procés.

ruptura	<u>situació</u>
	En el moment que la víctima es sent segura del seu esdevenir si trenca amb la parella, ho fa per una via més formal/legal, o per mitjà de fórmules informals. Però en alguns casos el trencament també es dona per una via d'urgència. És un moment crític per les pors i incerteses i perquè s'inicia una nova etapa. I per tant, un moment en el què es demana protecció i acompanyament.
ASISTENCIA INTERVENCIÓN	

Línies de treball:

- Reforçar l'actual **PAVD**, centralitzant la informació facilitada per la persona agredida.
- garantir els recursos **especialitzats** d'allotjament temporal
- facilitar programes d'assistència específics per a persones que han exercit violència.

recuperació	<u>situació</u>
	Moment especialment dur per sentiments contradictoris. Es imprescindible l'inici d'un procés de reconstrucció personal que passi en primer lloc per l'autoafirmació i després per l'aprenentatge de noves formes de relació
TERÀPIA ACOMPANYAMENT	El risc d'aquest moment és el de sentir-se desprotegida i alhora el de no superar el traumatisme de la violència; i que l'ajuda (per la violència) acabi abans que els seus efectes. L'objectiu és establir i aprendre noves formes de relació afectiva de parella.
Pla de treball I ajudes	

Línies de treball:

- Prolongar el PAVD a la fase de rehabilitació, incloent-ne la teràpia psicològica i el paquet d'ajudes socials i jurídiques i l'acompanyament
- Agilitar els processos judicials a Batllia: tan de la separació civil com el procediment penal. I tipificar els efectes de la violència psicològica.

empoderament	<u>situació</u>
	La persona que ha patit la violència, no només s'ha "reconstruït" i ha après nous valors i comportaments, sinó que a més, contribueix a escala social en l'eradicació d'aquesta problemàtica.
PREVENCIÓN (agent actiu)	→ vetllar per l'autonomia i l'empoderament de les dones (protagonistes)

9.4. propostes per l'abordatge de la violència de gènere en les relacions de parella (generals i específiques)

L'anàlisi i interpretació de totes les dades anteriors ens demostren que la problemàtica de la violència en les relacions de parella és un fenomen **complex** que cal abordar de d'una perspectiva àmplia tan pel que fa a les disciplines i àmbits d'actuació com des del procés de violència i les seves conseqüències. Tal com s'ha exposat, el PAVD dona resposta (cada vegada més acurada) a una etapa determinada d'aquest procés, per a una certa tipologia de violència i per a un determinat perfil de persones. Per tant, les propostes d'aquest estudi no poden anar encaminades més que a **ampliar** aquesta perspectiva.

És per aquest motiu que es l'elaboració d'un **Pla** més general per l'abordatge de la VGRP¹⁴¹. Aquest hauria de contemplar diferents camps d'actuació:

- l'atenció a la persona que pateix violència
 - des del moment de la prevenció i detecció fins al moment de la seva rehabilitació
 - davant qualsevol tipus de violència
- l'atenció a la persona que exerceix violència, des del moment de la prevenció i la detecció fins al seu *reaprenentatge*
 - des del moment de la prevenció i detecció fins al moment de la seva rehabilitació
 - hagi exercit qualsevol tipus de violència
- la prevenció i sensibilització a la població en general
 - facilitar el reconeixement de signes de violència i del procés psicològic de la víctima de violència per part d'un íntim.
 - facilitar l'apropament a la víctima i les formes d'ajuda a la mateixa (socialitzar el mecanismes d'ajuda).
- el coneixement de la problemàtica i ajustament per part dels agents implicats
 - la formació dels/es professionals
 - recollida i anàlisi de dades (per reajustar la intervenció)

¹⁴¹ A més, caldria introduir altres formes de violència (en l'àmbit de la llar, vers les dones, i altres col·lectius).

Hem classificat les propostes a partir d'aquests quatre eixos (i atenent l'especificat de l'atenció a la persona que pateix violència). Val a dir que aquestes tenen diferents nivells en relació a l'especificitat, l'abast i la factibilitat, tant en el termini com en el nombre d'agents implicats, a qui pertocarà fer-ne la valoració i establir l'agenda d'actuacions.

1. millora de l'atenció a la persona que pateix violència

PREVENCIÓ

- Fer una clara aposta per la **coeducació** implicant a tots els agents educatius
 - revisió dels currículums (educació formal), i l'actuació en l'àmbit no formal i institucions educatives informals
 - campanya de sensibilització per la no transmissió del valors i conductes sexistes¹⁴² a tota la comunitat educativa
 - debat entre el col·lectiu docent i altres agents educatius

- Aprofundir en les campanyes de sensibilització a la població per aprendre a identificar els primers **signes** conductes violentes (educació emocional)
 - atenció específica a la població adolescent i joves d'ambdós gèneres

DETECCIÓ

- Aprofundir en la **detecció** d'aquests casos:
 - impuls del "tamizado universal" per a professionals d'atenció primària i d'atenció específica a dones i infants
 - sensibilització i formació específica dels diferents professionals dels diferents organismes i col·lectius (que ja intervenen en el PAVD).
 - sensibilització i formació específica d'altres professionals (educació, sanitat...: identificar "agents de detecció" tan a nivell públic com privat)

¹⁴² Sota el paraigües de la ingenuïtat i de la tradició encara avui es transmeten continguts clarament sexistes (ex. en rondalles i cançons infantils); o es tenen expectatives diferents per a nois i noies.

- o establiment de convenis amb les diferents institucions i col·legis professionals per desenvolupar formació a tots els/les professionals per tal de detectar (i informar del circuit i la derivació).

→ Establir un **protocol** d'actuació que parteixi de la detecció dels casos de violència en la parella.

- Formalització d'indicadors de sospita i l'activació d'un circuit activat en el moment de la sospita i en qualsevol tipus de violència.

INFORMACIÓ I ASSESSORAMENT

→ Crear un **servei de referència** de demanada d'informació i assessorament per casos de violència (aquest espai també serà proposat per a la resta d'actuacions, com un espai especialitzat de referència, amb un equip interdisciplinari)

→ Facilitar (centralitzar i facilitar la difusió) **informació** de:

- el **procés** de la violència de gènere en les relacions de parella (posar nom al que estan vivint- identificar el cicle de violència)
- els **recursos** i mecanismes a disposició dels diferents àmbits (jurídics-policials, econòmics, de salut)

ACOMPANYAMENT

→ Garantir la possibilitat d'**acompanyament** a través d'un/a professional acompanyant/mediador de referència en el procés (des del moment de la detecció fins a la rehabilitació) - aquesta es coordinaria amb un/a professional de referència que intervé directament en el procés.

- o Possibilitat d'establir convenis amb les associacions de dones per a sistematitzar aquesta funció.

INTERVENCIÓ/ASSISTÈNCIA

→ Reforçar l'actual **PAVD**

- Establiment de mecanismes de **coordinació interna**:
 - indicadors compartits i circuits interns (procedimentar).

- descentralització de la informació .
- establiment de grups de treball intern (especialitzats) .
- Creació d'una figura **professional de referència** per a la persona que ha estat maltractada amb un seguiment a mig termini (amb la possibilitat d'elecció d'aquesta professional).
- Establiment d'espais de **coordinació interprofessional** / interinstitucional.
 - equip interdisciplinari en l'espai específic (treball social, psicologia, dret, mediació, medicina i altres col·laboracions).
- Introducció d'indicadors, circuit i peritatges per a la violència **psicològica**.
(equiparació i complementarietat amb la violència física i sexual)
- Prorrogació de l'assistència i establiment de plans de treball a curt i/o mitjà termini (més enllà de l'immediat/urgent).
 - Creació de **paquets d'ajuda** específics.

→ Garantir els recursos d'**allotjament** temporal

- no només per als que activen el circuit d'emergència.
- prorrogat fins a l'inici de l'estabilització (dins el paquet d'ajudes).
 - Establiment de convenis amb promotors d'habitatge social (ex. Comuns i ajuts de Govern) Equipaments especialitzats que garanteixin seguretat i acollida a curt i mitjà termini, però temporals.

TERÀPIA/REHABILITACIÓ

→ **Prolongar** l'actuació del Programa a la fase de rehabilitació

- garantir la teràpia psicològica.
 - establiment de convenis amb consultes psicològiques i ampliació del CSM.
- crear plans de treball i d'ajudes a 6 mesos, 1 any i 2 anys.

→ Introduir millores **jurídiques**

- Agilitar els processos judicials a Batllia:
 - facilitar eines jurídiques per processos urgents de separació.
- Tipificar els efectes de la violència psicològica.
- Considerar el cicle de la violència en la parella en els enjudiciaments.

→ Facilitar que les dones “supervivents” esdevinguin persones **actives**.

- possibilitar el suport a altres persones que pateixen situacions similar.
- com a exemples a favor de la igualtat

2. inici de l'atenció a la persona que acredeix

→ Creació d'un **programa específic** per a homes que mantenen relacions violentes amb les seves parelles amb caràcter terapèutic.

- Possibilitat de treball sobre la parella en el moment dels **primers signes** de violència (fent èmfasi en el seguiment).
- Actuació i **seguiment** de la persona que maltracta des de la detecció (establiment de plans de treball).
- Facilitació de la **sortida** del domicili en espera del judici- creació d'un recurs d'estada temporal.

3. prevenció i sensibilització a la població en general

→ Perseverar en les campanyes de sensibilització general:

- la vulneració dels **drets** bàsics de les persones i problema de la **salut** pública
- amb l'objectiu d'aturar i reconduir comportaments (no només enjudiciar)
 - campanya de sensibilització contra el sexisme¹⁴³

→ Facilitar el reconeixement de **signes** de violència i del seu procés

- Sensibilització a la **població** sobre els diferents tipus i graus de violència¹⁴⁴

¹⁴³ Atenció a les pràctiques diàries/quotidianes sexistes que són acceptades amb *naturalitat*.

¹⁴⁴ del tipus: “la violència de gènere en la llar no només és la violència física brutal, també és la humiliació, l'obligació a relacions sexuals, els insults ...”; “la persona que pateix violència actua ...per aquests motius:...”

(amb informació que contribueixi a desangoixar davant la magnitud i complexitat del problema i a corresponsabilitzar-se de l'ajuda)

- Sensibilització a la **possibles** persones protagonistes d'aquesta violència ¹⁴⁵
(per identificar el problema i trencar l'isolament)

→ Facilitar l'**apropament** a la persona que pateix maltractament i les formes d'ajuda a la mateixa (socialitzar els mecanismes d'ajuda).

- Suport a les persones de la xarxa social i familiar, per actuar en diferents moments¹⁴⁶
 - Facilitació de la **detecció** i de la derivació cap a serveis professionals¹⁴⁷
 - Suport a les persones de la xarxa que fan l'**acompanyament**
 - Suport a les persones/famílies que l'acullen de forma puntual i temporal (en moment de **crisi**)

4. millor coneixement de la problemàtica i ajustament per part dels diferents agents

→ Estimular un major esforç en la recollida de dades i coneixement dels diferents perfils que adopta la VGRP.

- Garantia de funcionament i manteniment del **programa informàtic** de recollida de dades dels casos i del seu ús (mesura bàsica)
- Creació d'un OBSERVATORI de VIOLÈNCIA (que capitalitzi la promoció, centralització, impuls de recerca, d'informació/dades de violència)

→ Assegurar els recursos especialitzats per l'abordatge del problema

¹⁴⁵ del tipus: "això que et passa amb la teva parella té nom: és violència... funciona així i podràs identificar aquestes fases"; "la violència té conseqüències greus sobre la salut de la qui pateix i les persones del seu nucli familiar"; "posa fi; no ho acceptis -tot i que no ho denunciis pots anar a demanar ajuda a...";

del tipus: "això que fas amb la teva parella no és amor, sinó dominació"; "aprèn una altra manera de relacionar-te amb la persona que estimes; demana ajuda"

¹⁴⁶ del tipus: "la societat rebutja aquest comportament"; "tot i que aparentment no s'entén per què reacciona d'una manera determinada... no la deixis sola"

¹⁴⁷ del tipus: "la meua veïna/companya de feina/tieta... està sent maltractada i no sé com la puc ajudar"; "el meu amic no tracta bé a la seva companya, i no sé què fer"

1r. l' **accés** a tothom: No es podria demanar una major visibilització/denúncia pública del problema sense garantir la resposta eficaç i de qualitat per a tots els casos de violència (de diferents tipus i intensitats, i de persones de diferents perfils) i en els diferents moments que s'està patint.

2n. millora de la **qualitat** de l'atenció → amb el què també s'arribarà a prestar el servei a un públic més ampli i divers.

- o millora de la confidencialitat
- o especialització
- o possibilitat d'elecció de professional

→ Consolidar el Programa en general i el PAVD en particular

- Elaboració i implementació del pla d' **avaluació** interna i externa
- **Suport** als/es professionals
 - o Espais de supervisió i assessorament
 - o Formació inicial i continuada general i específica als professionals

9.5. límits de l'estudi i possibles noves línies de recerca.

No voldríem finalitzar sense recollir les limitacions de l'estudi i recordar les pretensions del mateix alhora que proposar altres possibles recerques.

En primer lloc, cal mencionar la importància de definir clarament l'objecte d'estudi, sobretot per no caure en posicionaments ideològics (més propers al feminisme). El repte ha estat compartir l'objecte d'estudi molt específic, tant en la perspectiva de treball propi (intern), com en la recerca de la informació (extern).

En el transcurs de l'estudi ja s'han al·ludit les diverses dificultats, bàsicament centrades en les dificultats d'obtenir dades, a dos nivells:

- La manca de reculls d'informació i la poca fiabilitat de les dades (sobretot en l'anàlisi documental del context andorrà)
- L'opacitat del tema i la privacitat de les vivències viscudes (pel que fa a l'accés d'informants que hagin estat o siguin protagonistes de VGRP).

S'aborda la VGRP des d'un caràcter antropològic i sociològic, pel que no s'analitza amb profunditat altres disciplines que afecten directament amb un fenomen tan complex com aquest. Per aquest motiu es proposa estimular la recerca per part de professionals implicats en l'actuació dins l'àmbit psicològic o legal.

De fet, l'estudi no ha fet més que confirmar els nombrosos interrogants que encara cal plantejar sobre la violència específica de gènere en la relació de parella, però també de la violència en general exercida en l'àmbit familiar i en contra de la dona. La proposta de creació d'un **Observatori** que apuntàvem en l'apartat anterior aniria clarament en aquesta direcció.

No voldríem finalitzar sense anotar dues línies de recerca i treball:

1) atenció als **menors** que viuen en llars violentes

Dins els mecanismes de protecció al menor caldria tenir en compte el factor de violència dins la llar, tot i que no sigui directament cap a ells i elles.

2) atenció a altres formes de **violència**

la violència de gènere en la relació de parella té unes característiques especials (ja n'hem parlat al llarg de l'estudi), però les seves conseqüències sobre les persones que les pateixen i el seu entorn més proper també podria ser comparable a altres formes de violència que s'exerceixen en el mateix escenari, el de la llar i les relacions familiars, contra el mateix col·lectiu (desigualtat de gènere i la violència que suposa) i sobre altres col·lectius que encara no s'actua de forma explícita com podria ser les persones grans.

En definitiva, la violència de gènere en les relacions de parella resulta ser més complexa que altres formes de violència que es duen a terme en altres espais i en altres tipus de relació. La seva dicotomia fa que coincideixin en un mateix espai com és la llar, la proximitat de la parella i la violència. Per tant és una situació que cal treballar des de la mateixa persona, donat que l'espai íntim per se, és un espai opac de difícil accés. Cal doncs, conèixer i reconèixer quins són els signes i manifestacions de la violència domèstica en les relacions de parella, i donar-li la rellevància des de la mateixa prevenció, a través d'organismes i professionals formats, i dotar a la població de la sensibilitat necessària per prevenir i reaccionar davant d'aquests casos, donat que ens concerneix a tots i a totes.

10. bibliografia

A.A.D.D (2003) *La dona i la llei al Principat d'Andorra 1933-2000*. Principat d'Andorra: Associació de dones migrants d'Andorra.

A.A.D.D. (2002) *Els recursos del Principat d'Andorra davant dels casos de violència domèstica*. Principat d'Andorra: Ministeri de Salut i Benestar del Govern d'Andorra.

A.A.D.D. (2004) *Mujeres víctimas de la violencia doméstica. Programa de actuación*. Madrid: Piramide.

A.A.D.D. *Enquesta de la "Percepció de la població d'Andorra sobre la violència domèstica"* (2004) Principat d'Andorra: Centre de Recerca Sociològica, Institut d'Estudis Andorrans.

A.A.D.D.(2004) *Regards sur la violence domestique au Luxembourg mars-novembre 2004*. Luxembourg: Amnesty International, Luxembourg

Alberdi, I. y Matas, N. (2002). *La violència domèstica. Informe sobre els maltractaments a dones a Espanya.*. Barcelona: Fundació La Caixa. Colección Estudios Sociales, núm.10. (Versió digital disponible a: www.estudios.lacaixa.es)

Batalla, J; Casals, M. Micó, *Percepció de la població d'Andorra sobre la violència domèstica*, document presentat al Ministeri de Salut i Benestar, Andorra: s/p 2005

Bautista, E. (coord.) (2004) *10 palabras clave sobre la violencia de genero*. Estella: Verbo Divino

Berbel, E. (2004). *Tracata'm bé. El maltractament físic i psicològic a examen*. Barcelona: Edicions 62.

Bergua J.A. (2004) *"La necesaria e imposible autorregulación de la violencia. El caso de la violencia lúdica juvenil"* dins Revista de sociologia, nº74: pàg. 129-152S

Bourdieu, P. (2000). *La dominación masculina*. Barcelona:Anagrama.

Bourgeaud, M. i Bailen, C. (2003) "Sessió informativa. Aspectes legals i jurídics de la violència domèstica." Andorra la Vella: Conferència realitzada pel Ministeri de Salut i Benestar

Comas d'Argemir, D i Pujadas, J.J. (1997) *Andorra un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*. Arxiu d'Etnografia d'Andorra: Altafulla

Consell General (2004) Recull de la legislació i els acords del Consell General-Primera legislatura 1994-1996, Principat d'Andorra: Consell General

Corsi, J (2005) *"Psicologizar" para desjudicializar* [en línia] www.observatorioviolencia.org Lobby Europeo de mujeres, Observatorio de la violencia.

Corsi, J [et al.] (2002) *Violencia masculina en la pareja: una aproximación al diagnóstico y a los modelos de intervención*. Buenos Aires: Paidós

De la Fuente I., (2005) "El 73,6% de las víctimas mortales de malos tratos no los había denunciado" El País (en castellà), 07-04-2005: 31

Delgado, M. (2000) "La violència com a recurs i com a discurs" dins *Jornades de reflexió sobre la Violència: Barcelona 21 i 22 d'octubre de 1999*. Barcelona: Secretaria General de la Joventut, Generalitat de Catalunya: pàg. 7-26

EFE, (2005) "La fiscalia pide ocho años para un hombre por violar a su esposa" El País (en castellà), 28-03-2005: 30

El País, Bilbao "Detenido en Bilbao por agrdeir a su mujer, que està embarazada"
El País (en castellà), 28-03-2005: 30

Fiscalia General del Principat d'Andorra (2003) *Memòria de la Fiscalia Any judicial 2002-2003*. Andorra la Vella: Ministeri Fiscal

Fiscalia General del Principat d'Andorra (2004) *Memòria de la Fiscalia Any judicial 2003-2004*. Andorra la Vella: Ministeri Fiscal

Fundación mujeres/ Campaña Europea contra la Violencia Doméstica (1999) *Los Europeos/as y sus opiniones sobre la violencia domestica contra la mujeres*. Madrid: Fondo para la Prevencion de la Violencia de Género. Fundacion mujeres
http://www.observatorioviolencia.org/Upload/DOC63_Psicologizar%20para%20desjudicializar.pdf. [Consulta, 6 de juny de 2005]

LEM: Centro Europeo de Acción política sobre la Violencia Contra las Mujeres (2005) *Hacia un marco común europeo para medir los progresos en la lucha para erradicar la violencia contra las mujeres [en linea]*
www.observatorioviolencia.org Lobby Europeo de mujeres, Observatorio de la violencia;
http://www.observatorioviolencia.org/Upload/DOC47_guia_progresos_violencia.pdf [Consulta, 28 de juny de 2005]

Medina, J.J. (2002). *Violencia contra la mujer en la pareja: investigación comparada y situació en España*. Valencia: Tirant lo Blanc. Monografía 220.

Meil Landwelin, G. (2004) "Cambio familiar y maltrato conyugal a la mujer" dins *Revista Internacional de sociologia*, n°37 gener-abril: pàg. 7-27

Ministeri de Salut i Benestar, Secretaria d'Estat de la Família. *Els recursos del Principat d'Andorra davant dels casos de violència domèstica* [llibret informatiu]. Andorra: Govern d'Andorra, 2002.

Ministeri de Salut i Benestar, Secretaria d'Estat de la Família. *Violència domèstica, Saps on adreçar-te?* [tríptic]. Andorra: Govern d'Andorra, 2002.

Ministeri de Salut i Benestar, Secretaria d'Estat de la Família. *Violència domèstica: Què pots fer?* Andorra: Govern d'Andorra, 2002.

MSB, CSB i Agència de la Salut Pública. (2003). *Dones i homes: dues realitats desiguals*. Andorra. [no publicat]

Navarro M., (2005) "Un home estrangula la seva núvia en un hostal de la Rambla" el Periodico (en català), 07-06-2005

Nogueira, Ch., (2005) "Cada cinco días muere una mujer por violencia" El País (en castellà), 02-01-2005: 31

Nogueira, Ch., (2005) "Madrid no ha implantado ni un solo brazalete para maltratadores - Móviles quietos" El País (en castellà), 28-03-2005: 30

OMS. (2002). Rapport mondial sur la violence et la santé. Genève: Biblioteque de l'OMS.

Pereda O., (2005) "Espanya dona asil polític a una maltractada" el Periodico (en català), 01-06-05: 43

Pereda O., (2005) "La venjança de Ramón" el Periodico (en català), 08-06-05: 33
Recull d'estadístiques de violència domèstica al 4 d novembre del 2004. Govern D'Andorra: Ministeri de Salut i Benestar

Sánchez- Mellado, L (2005) "Maltratadas en acción" El País Semanal (en castellà), 06-03-2005, nº1484: 25-28

Sanmartín, J., Molina, A. y García, Y. (Eds). (2003). *Informe internacional 2003. Violencia contra la mujer en las relaciones de pareja*. Estadísticas y legislación. Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia. Serie 5.

Secretaria d'Estat de la Família (2004) *Recomanació del Comitè de Ministres del Consell d'Europa sobre la protecció de les dones contra la violència*. Govern d'Andorra, Ministeri de Salut i Benestar, Consell d'Europa

Sénat (2005) *Étude de législation comparée n° 144, février 2005 - La lutte contre les violences conjugales [en línea]* www.senat.fr Sénat de France: Service des Etudes Juridiques; <http://www.senat.fr/lc/lc144/lc1443.html> [Consulta, 13 de juny de 2005]

Suàrez V., (2005) "Detingut després de matar a l'exnòvia a punyalades a Tenerife" el Periodico (en català), 18-05-2005: 39

UNESCO (2004) *Instruments Normatifs* [en línea] www.unesco.org UNESCO: Sciences Sociales et Humaines, Droits Humains, Semer la pensée pour récolter l'action;
http://portal.unesco.org/shs/fr/ev.php-URL_ID=3942&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [Consulta, 15 de juny de 2005]

Varela, N. (2002). *Íbamos a ser reinas. Mentiras y complicidades que sustentan la violencia contra las mujeres*. Barcelona: Ediciones B.

11. annexos

1. abreviatures emprades
2. llegenda per conèixer el perfil dels/les informants que han patit o infligit violència
3. índex de taules i gràfiques

Abreviatures emprades

AASE	Àrea d'atenció social especialitzada
AASP	Àrea d'atenció social primària
ADA	Associació de dones d'Andorra
ADMA	Associació de dones migrants i d'Andorra.
CHNSM	Centre Hospitalari Nostra Senyora de Meritxell
CRES	Centre de Recerca Sociològica
CSM	Centre de Salut Mental
MSB	Ministeri de Salut i Benestar
PAVD	Protocol d'actuació en casos de violència domèstica
OMS	Organització mundial de la salut
UCA	Unitat de conductes addictives
VGRP	Violència de gènere en la relació de parella

Llegenda del perfil de les persones entrevistades que han patit o infligit violència

Edat

18- 25 → a
26- 35 → b
36- 45 → c
45- 60 → d
+ 60 → e

Nacionalitat

Andorrana → A
Espanyola → E
Portuguesa → P
Altres → L

Número de fills

(nombre)

Tipus d'agressió que ha patit/ infligit

Patit:

Psicològica → P

Física → F

Sexual → S

Una combinació de dues o més modalitats d'agressió → W

Infligit:

Diferents modalitats de violència → T

Anys que fa que ja no està amb parella

- 1 any → m
- 2- 3 anys → n
- + 4 anys → o
- Ha tornat → p

Ex: D- dA3- Wp → dona, de 45 a 60 anys, andorrana, amb tres fills, havent patit diferents tipus d'agressió i que actualment ha tornat amb la parella que l'havia agredit.

Índex de taules i gràfics

Capítol 2

Taula 1. Perfil de les persones víctimes de violència entrevistades. Totes elles dones.

Taula 2. Perfil de la persona entrevistada que ha agredit a la seva parella (home).

Taula 3. Perfil de professionals entrevistats/des

Capítol 3

Gràfic 1 - Delimitació conceptual I. Elaboració pròpia.

Gràfic 2 - Delimitació conceptual II. Elaboració pròpia

Gràfic 3. Violència de gènere en la relació de parella. Elaboració pròpia

Capítol 4

Gràfic 4. Evolució dels casos registrats. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB

Capítol 5

Gràfic 5. Distribució per vincle entre les persones ateses/registrades des del PAVD i la persona que els ha agredit. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB

Gràfic 6. Distribució per anys de residència de les persones ateses/registrades des del PAVD. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB

Croquis 1. Escalada de violència. Elaboració pròpia a partir de l'adaptació del model presentat a AAVV (2002) i analitzant el relat de la vivència de violència física i psicològica en la relació de parella de la informant VGRP 8.

Capítol 6

Gràfic 7. Hora d'agressió. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB.

Capítol 7

Gràfic 8. Distribució dels casos i intervencions del PAVD per institucions. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB.

Gràfic 9. Nombre d'intervencions per cas 2004. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB.

Gràfic 10. Nombre d'intervencions per institucions 2004. Elaboració pròpia a partir de les dades del MSB

Gràfic 11. Xarxa: qui té present en els casos de violència de gènere en la relació de parella? Elaboració pròpia.

Gràfic 12. Perspectiva simplificada de l'abordatge professional. Elaboració pròpia

Capítol 9

Gràfic 12. Multiple iceberg de visibilització de la violència de gènere en les relacions de parella (proporcions no quantificades). Elaboració pròpia.

Gràfic 13. Percepció de la incidència del maltractament psíquic a Andorra. Elaboració pròpia a partir de les dades del CRES (2005)

Gràfic 14. Multiple iceberg de visibilització de la violència de gènere en les relacions de parella (figuar il·lustrativa, no guarda proporcionalitat). Elaboració pròpia

Gràfic 15. Procés i intensitat de la violència genera, silenciada durant gran part de la seva vida (sense contemplar els cicles de violència específics). Elaboració pròpia.

Gràfic 16. Procés i intensitat de la violència genera, aturada (en un moment de climax), amb possibilitat de noves relacions violentes. Elaboració pròpia.

Gràfic 17. Procés i intensitat de la violència genera, amb l'assistència del PAVD en el moment d'aturar-la (en un moment de climax), amb possibilitat de noves relacions violentes. Elaboració pròpia.

Gràfic 18. Model de fases de la vivència de violència de gènere per part de la parella vers la dona i de l'actuació professional/institucional. Elaboració pròpia.

Institut d'Estudis Andorrans

2005